

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
RESİM ANA SANAT DALI

**ANOREKSİYA NERVOZA'YA İLİŞKİN BEDEN ALGISI VE
İMGESİNİN SANATA YANSIMASI**

Yüksek Lisans Eser Metni

Gizem UZKUR ÖZEL

İstanbul, 2023

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
RESİM ANA SANAT DALI

**ANOREKSİYA NERVOZA'YA İLİŞKİN BEDEN ALGISI VE
İMGESİNİN SANATA YANSIMASI**

Yüksek Lisans Eser Metni

Gizem UZKUR ÖZEL

Tez Danışmanı: Prof. Dr. SEVİL SAYGI

İkinci Tez Danışmanı: Dr.Öğretim Üyesi AYŞE USLU

İstanbul, 2023

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Gizem Uzkur Özel
Anabilim Dalı	: Resim
Programı	: Güzel Sanatlar
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Sevil Saygı Dr. Öğretim Üyesi Ayşe Uslu
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans - Haziran 2023
Anahtar Kelimeler	: Anoreksiya Nervoz, Yeme bozuklukları, İdeal Beden Algısı, Cinsiyet/Toplumsal Cinsiyet, Kimlik Politikaları, Feminist Teoriler

ÖZET

ANOREKSİYA NERVOZA'YA İLİŞKİN BEDEN ALGISI VE İMGESİNİN SANATA YANSIMASI

Bu eser metninde anoreksiya nervozanın, normatif beden tahayyülleri ile ilişkisini, psikolojikleştirilerek apolitize edilmesini ortaya çıkarmak adına öncelikle “anoreksiya nervoz”ın tarihine değinilecektir. Hemen arkasından, anoreksiyanın bir hastalık olarak mı yoksa bir davranış biçimi ya da bir zihinsel durum olarak mı ele alınması gerektiği hastalık, iyileşme, sağlık ve norm gibi kavramların incelenmesi ile tartışılacaktır.

Jacques Lacan'ın Ayna Evresi-Çocuk Geçişliliği teorisi, Sigmund Freud'un Ödipus Kompleksi ve buna karşılık G. Deleuze ve Guattari'nin öne sürdüğü “Anti-Ödipus” teorileri tartışılacaktır. Ayrıca Maurice Merleau-Ponty ve Paul Schilder'in bir bedenini kendini ayırık bir varlık olarak görmediği sürece tam manasıyla bir insan öznesi ya da bireyi oluşturamayacağı üzerinden ilerleyen düşünceleri ve Spinoza'nın “İmgesel Bedenler” teorisi incelenecektir. Buna ek olarak; Henri Wallon, Gilles Deleuze ve Guattari, Silvia Federici, Rosi Braidotti, Donna Haraway, Moira Gatens'in düşünceleri ile anoreksiya arasında kurulan bağlantılarla kimlik, tanınma ve Avrupa hümanizminin beraberinde getirdiği öteki/fark mefhumu tartışmaya açılarak dışlama politikaları çerçevesinde tartışılacaktır. Bu tartışma çeşitli feminist filozofların ve insan sonrası kuramcılarının görüşleri doğrultusunda ilerleyecektir.

Bu eser metni özetle söz konusu öz-nefretin tüm toplumsal ve siyasi bağlamlarının reddedilmesi ile yaratılan suskunluk sarmalının bir oto-sansür mekanizması ile sanatsal pratiklere nasıl yansıdığı ve anoreksiya nervozanın (yeme bozukluklarının) beden imgesi ve beden temsili ile ilişkisi bağlamında kuramsal bir inceleme, otoetnografik bir araştırmadır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	: Gizem Uzkur Özel
Field	: Painting
Programme	: Fine Arts
Supervisor	: Prof. Sevil Saygı Assist. Prof. Ayşe Uslu
Degree Awarded and Date	: Master - June 2023
Keywords	: Anorexia Nervosa, Eating Disorders, Ideal Body Image, Sex and Gender, Identity Politics, Feminist Theories

ABSTRACT

REFLECTION OF IMPAIRED BODY PERCEPTION AND IMAGE TO ANOREXIA NERVOSA ON ART

In the text of this work, first of all, the history of “anorexia nervosa” would be mentioned in order to reveal the relationship between anorexia nervosa and normative body imaginations, and its psychologicalization and apoliticization. Afterwards, whether anorexia should be considered as a disease or as a behavior or mental state will be discussed by examining concepts such as illness, recovery, health, and norm.

Jacques Lacan's Mirror Stage-Child Transition theory, Sigmund Freud's Oedipus Complex and the "Anti-Oedipus" theories put forward by G. Deleuze and Guattari would be discussed. In addition, the ideas of Maurice Merleau-Ponty and Paul Schiller on the fact that a body cannot fully form a human subject or individual unless it sees itself as a separate entity, and Spinoza's theory of "Imaginary Bodies" would be examined. In addition; The connections between anorexia and the thoughts of Henri Wallon, Gilles Deleuze and Guattari, Silvia Federici, Rosi Braidotti, Donna Haraway, Moira Gatens and the notion of identity, recognition and the other/difference brought by European humanism would be discussed within the framework of exclusion policies. This discussion would proceed in line with the views of various feminist philosophers and posthuman theorists.

In summary, the text of this work is a theoretical examination and autoethnographic research in the context of how the spiral of silence created by the rejection of all social and political contexts of self-hatred is reflected in artistic practices with a self-censorship mechanism and the relationship of anorexia nervosa (eating disorders) with body image and body representation.

ÖNSÖZ

Anoreksiya Nervosa'nın sosyolojik ve felsefi bağlamlarını inceleyerek kendi deneyimlerim ve çalışmalarım özelinde tartıştığım bu eser metninin yazım sürecinde öncelikle çalışmalarımı/düşüncelerimi besleyerek geliştirmeme yardımcı olan ve beni sabırla bekleyen/destekleyen danışmanlarım Prof.Dr. Sevil Saygı ve Dr.Öğretim Üyesi Ayşe Uslu'ya çok teşekkür ederim. Ek olarak; Anoreksiya tanısı aldığım günden beri bana her zaman destek olan çalışmalarım ve eser metnim için her daim beni destekleyen doktorum Prof. Dr Armağan Samancı'ya büyük bir teşekkür borç bilirim.

İstanbul, 2023

Gizem Uzkur Özel

İÇİNDEKİLER

	Sayfa no.
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
RESİM LİSTESİ	v
1. GİRİŞ	1-6
2. ANOREKSİYA VE BEDEN İMGESİ	7
2.1. Anoreksiya Nevroza	7-10
2.2. Sağlık- İyileşme nedir?	11-15
2.3. Öznenin Bedenleşmesi	15-18
2.4. Beden İmgesi	18-19
2.4.1. İmgesel Beden	19-23
2.4.2. Spinoza ve İmgesel Bedenler	23-24
2.4.3. Ödipus Kompleksi ve Anti Ödipus	24-27
2.4.4. İnsan Sonrası	27-31
2.4.5. Kimlik, Tanınma, Fark	32-35
2.4.6. Suskunluk Sarmalı	35-37
2.5. Bölüm Değerlendirmesi	37-39
3. YEME BOZUKLUĞU VE ÇAĞDAŞ SANATA YANSIMASI	40
3.1.Yeme Bozukluğu ve Bozulmuş Beden İmgesinin Çağdaş Sanatta Yansımaları	40-53
3.2. Kişisel Çalışmalar	54-55
3.2.1. Bir Deneyimin Arşivi	55-56
3.2.2. Uygunsuz Bedenler	56-57
3.2.3. Mürekkep Balığı Serisi	57-59
3.2.4. Brail Alfabesi Serisi	59-60
3.3.Bölüm Değerlendirmesi	60-65
4.SONUÇ	66-70
5.KAYNAKÇA	71-77

RESİM LİSTESİ

Sayfa No.

Resim 1 : A. Piper “Food for the Spirit,1971	41
Resim 2 : Elenor Antin Carving: A Traditional Sculpture, 1972	42
Resim 3 : Barbara T. Smith, Feed Me,1973	44
Resim 4 : Barbara T. Smith, Feed Me,1973	44
Resim 5 : Hannah Wilkie, S.O.S.— Starification Object Series, 1974–1982	46
Resim 6 : Hannah Wilkie, S.O.S.— Starification Object Series, 1974–1982	46
Resim 7 : L.A. Raeven, Test Room, 2000	49
Resim 8 : L.A. Raeven, Ideal Individual, 1999-2000	49
Resim 9 : Martha Rosler, Losing: A Conversation With the Parents 1977	50
Resim 10 : Laura Hospes, UCP, 2015-2016	52
Resim 11 : Laura Hospes, UCP, 2015-2016	52
Resim 12 : Gizem Uzkur Özel, 39 kg, 12.10.2021	55
Resim 13 : Gizem Uzkur Özel, 40 kg, 29.12.2020	55
Resim 14 : Gizem Uzkur Özel, (fa:il), 2020	57
Resim 15 : Gizem Uzkur Özel, Abject, 2021	57
Resim 16 : Gizem Uzkur Özel, Mürekkep Balığı Serisi, 2021	58
Resim 17 : Gizem Uzkur Özel, Mürekkep Balığı Serisi, 2021	58
Resim 18 : Gizem Uzkur Özel, Braille Alfabeti Serisi, 2019	59

1.GİRİŞ

Tıp/psikiyatri alanına ait bir konunun bu eser metninin ana teması olması benim uzun süredir yaşadığım Anoreksiya deneyimimle doğru orantılıdır. Bu metnin temel amacı, kişisel olduğu kadar toplumsal da olan, ancak psikolojikleştirilerek toplumsal yönü görmezden gelinen bir deneyimin nasıl apolitize edildiğini ve buna bağlı olarak etrafımda yaratılan suskunluk sarmalının, bir oto-sansür mekanizması kurarak sanatsal pratiklerime nasıl yansıdığını göstermektir. Bu nedenle beden imgesi ve beden temsiline kuramsal bir araştırması yapılarak, söz konusu zihinsel durumun/davranış biçiminin/hastalığın normatif beden tahayyülleri ile ilişkisi ortaya konulacak ve bu olguya dair kişisel deneyimimi anlamama yardımcı olacak kuramsal bir çerçeve çizilecektir.

Kadınların patriarkal düzene karşı geliştirdiği ancak aynı düzen tarafından psikolojikleştirilerek apolitize edilen söz konusu Anoreksiya Nervoza tarihsel süreçte çilecilikle ilişkilendirilirken ancak ondokuzuncu yüzyılda Sir William Gull (1868) tarafından ilk kez “şiddetli iştah kaybı” olarak tanımlanarak psikopatoloji kapsamında ele alınmıştır (Trussler, 2011, s.1). Yine aynı tarihlerde W. Gull gibi Sigmund Freud'un da anoreksiyayı “histeri” olarak bilinen kadınların sözde “doğal” mantıksızlığıyla ilişkilendirerek kadının eksikliğinin bir göstergesi olarak tanımladığı bilinmektedir (Trussler, 2011, s.2). Vücut kas-yağ oranının dengesizliğine bağlı olarak amonerenin¹ ortaya çıkışı ve gelişmemiş göğüsler gibi yaygın fiziksel semptomlarla kendini gösteren bu zihinsel durum anoreksiklerin kendi cinsiyetini reddeden, fobik, ergenliğini bastıran kadınlar olarak tanımlanmasına, damgalanmasına neden olmuştur (Trussler, 2011, s.2; Maner, 2007, b.48).

Tüm bunlara karşılık feminist yazarlar ise anoreksiyanın “patojenik niteliklerinin” kişinin içsel yapısından değil de dış dünya ile bağlantılı olduğunu dolayısıyla anoreksiyanın esasen siyasi bir hastalık olduğunu ileri süren ilk topluluk olmuştur (Trussler, 2011, s.2,3). Örneğin Sarah Obrace ve Hilde Bruch anoreksiklerin

¹ Adet kanamasının hiç olmaması veya herhangi bir nedenle kesilmesi durumudur.

ana temasının kontrol, kimlik, yeterlilik, etkinlik duygusu için verilen mücadele olduğunu söylemiştir (Trussler, 2011, s.3). Bu ifadelerle bağılı olarak anoreksiya nervoza, metin kapsamında kadınların mevcut fallosantrik kültürün kadın bedeni üzerindeki kontrol tekniklerine karşılık kadınların kendi bedenleri ve hayatlarıyla ilgili daha fazla hak elde edebilmelerine olanak tanıyan bir manipölasyon tekniğı olarak ele alınacaktır.

İlerleyen bölümlerde ayrıntılandırılarak açıklanacağı üzere akıl hastalığı, sağlık ve iyileşme gibi kavramların keyfi olabilmesi bir yana -örneğin hastalık kavramı oldukça paradoksal bir kavram olduğu için metin kapsamında “hastalık nedir?”, “sağlık nedir?”, “norm nedir?”, “norm koymak nedir?” “her bedenin normu aynı mı?” gibi soruların cevaplarının çeşitli düşünür, yazar ve filozofların düşünceleri ve/veya teorileri ile bağlantılı açıklanması hedeflenmektedir- bu eser metni bir anoreksiya olumlaması olarak okunmamalıdır. Ancak otoetnografik bir yazım tekniğı ile ilerleyen bu çalışma kapsamında yapılmış olan literatür taraması ve elde edilen bulgular ile anoreksiya nervozanın bilimsel, siyasi, felsefi ve sosyolojik bağlamı kişisel deneyimler ile ilişkilendirilerek tartışmaya açılacaktır. Dolayısıyla sunulan bilgiler ekseninde bu eser metni söz konusu hastalığın/zihinsel durumun ya da davranış biçiminin bir bedensizlik arzusu olduğu sorunsalı üzerinden ilerleyecektir.

Biyopolitika ve kapitalizmin şizofrenik doğasının bir eklentisi olarak karşımıza çıkan teşhis/damgalama sorunsalının “hastalık” veya “bozukluk” olarak imlenen bu zihinsel durum/davranış biçiminden daha öldürücü olabileceğine ilişkin veriler anoreksiya ve beden imgesi başlığı altında ayrıntılı olarak sunulacaktır. Bu nedenle söz konusu zihinsel durumun/davranış biçiminin hastalığa dönüşmesini ve ölümcül sonuçlarla karşılaşılmasının nedeni olarak metin kapsamında işaret edilen “fark/öteki” mefhumu ve bu mefhumun ortadan kaldırılmasına yönelik önerilen teoriler yine ikinci bölümde çeşitli teori ve kuramlarla ilişkilendirilerek sunulacaktır.

Metin kapsamında anoreksiyanın kişisel bir problem olarak görülmesinden kaynaklanan salt kadın cinsiyetine indirgenerek ele alınmasının problematik doğası ile bağlantılı olarak ebeveynlerle ilişkili problemler, cinsel taciz ve cinsel istismar ya da

homoseksüellik ile ilişkilendirilmesi eleştirilerek kişinin kendi başarısızlığı ya da kişisel bir trajedi olarak addedilmesi ve toplumsal bağlamının reddedilmesine ilişkin argümanlar sunulacaktır (Willems, 2018, s.17; Trussler, 2011, s.2). Örneğin 1956 yılında “British Medical Journal”ın anoreksiyayı “psikopatoloji”den kaynaklanan “kasıtlı bir sakatlık” olarak tanımladığı bilinmektedir (Trussler, 2011, s.2). Anoreksiyanın Orta Çağ, Viktoryen dönem, 1960’lar ve sonrasında kademeli olarak öne çıkması bir tür kültürel etkiye işaret ettiğini gösterse de çok yakın tarihlerde dahi anoreksiyanın ne kadar anlamlandırılmamış bir zihinsel durum olduğu ve kişisel bir trajediden ziyade toplumsal bir trajedi olduğu ortadadır (Trussler, 2011, s.3).

Bu bilgiler ekseninde ve kişisel deneyimime göre anoreksiklerin gerçekte güzellik idealinden ziyade kendilerini çirkinleştirerek tüketim kültüründen özgürleşmek istedikleri düşüncesinin daha doğru olduğu kanaatindeyim. Bana göre bu zihinsel duruma sahip bireylerin yemekle olan problemlerinin gerçekte yemeğin temsil ettiği olguyla bağlantılı olduğu aşıkardır. Çünkü kadınların yeme davranışları her daim yemek ve beden hakkında konuşurken kullanılan dil ile doğrudan bağlantılıdır (Trussler, 2011, s.21). İştah cinselliğin barometresi olarak kabul edildiğinden ötürü gıdalar özellikle kadınlar için beslenmenin ötesinde bir önem taşımaktadır² (Weiss, 2013, s.24,65).

Dolayısıyla dualist sistem içerisinde sıkışıp kalan ve kendi bedeninin dışına çıkmak isteyen anoreksiklerin (modern)topluma karşı geliştirdikleri bu manipülasyon tekniği onlara kısmen iç huzur sağladığı gibi kontrolü ellerinde tutmalarına olanak tanımaktadır (Weiss, 2013, s.89). Düzensiz yeme davranışları ile daha az bedenleşmiş görünmeye çalışan, cinsiyetsizleştirilmiş bedenleri ile parçalanmış bir kimliğe sahip anoreksikler tek bir kimlik yerine, tek bir bedende birçok irade, benliği oluşturan şeyin bir yan ürünü, anlaşılması zor bir öznenin sesine, anoreksik sese sahiptirler (Trussler,

² Erkek egemenliğini meşrulaştıran gıdanın (etin) sunumu, tüketimi, hazırlanışı ile kadın bedeni, cinsiyet rolleri, kadın cinsiyeti arasında doğrudan bir bağlantı olduğuna dair argümanları Carol J. Adams “Etin Cinsel Politikası” isimli kitabında açıklamaya çalışmıştır. Örneğin Adams özellikle “et”i ataerkilliğin sembolü olarak tanımlanmaktadır ve kadınlar ile sebzeler arasında bağlantı kurduğu çeşitli argümanlara - avcı-toplayıcı toplumlar üzerinden, toplayıcılık (bitkiler) ile kadın arasında kurduğu bağlantılara- göre kadınların sebzeler gibi pasif, edilgen bir konumda yer aldığını ileri sürmektedir. Dahası Adams, erkeklerin dahi sebze yemeği tercih etmesinin eşcinsellikle bağdaştırıldığını “Et”in bir güç ve iktidar simgesi olduğunu, yeni dünyanın keşfi ile aynı zamanda beyaz ırkın yükselişi ile bağlantılı güçlü simgesel bir anlama sahip olduğunu savunur (Adams, 2013).

2011, s.16; Weiss, 2013, s.37,58,93; Ariadad, 2015, s.55). Bu sesin ise içselleştirilmiş erilliğin bir sembolüyken aynı zamanda -her beden için farklılık gösterse de- eril tahakküme karşılık ortaya çıktığına dair argümanlar bulunmaktadır (Weiss, 2013, s.76). Tüketim kültürünün yarattığı imgelerin aksine çürümüş, etsiz, kemikli bedenleri ile toplumsal beklentileri alt üst eden bu bireylerin aynı zamanda iğrenme-cezbetme ikiliğini ortaya çıkarırken dualist (kartezyen) sistemin problematik doğasını iyi anladığını varsaydığımızda öfkelerini görselleştirerek tepki göstermelerinin yanı sıra söz konusu bu sorunlu sistemi hali hazırda kendi bedenlerinde barındırmaları problematiktir. Fakat yine de konuşamayan ve yalnızca öznenin (eril özneliğin) bakış açısıyla konuşulanların, kendi nesnelliklerini yaratmaya çalışırken belki de kendisi dahi farkında olmadan histerik (!) bedenleri yani psikosomatik sindirim sistemi vasıtasıyla isteklerini veyahut fikirlerini ifade ettikleri düşünülebilir (Weiss, 2013, s.37,38; Trussler, 2011, s.6). Dolayısıyla böylesi bir zihinsel durumun tedavisinin ancak onu ortaya çıkaran unsurların ortadan kaldırılması yani tek tek bireylerin değil toplumun “tedavi” edilmesi ve pek tabii dilin yersizyurtsuzlaştırılması ile mümkün gözükmekteyken psikiyatri veya medikal yaklaşımların anoreksiya nervozaya karşı daha en başından kaybedilmiş bir savaşa girmeleri ve bu bireylerin yoksunluk üzerinden değerlendirilerek mevcut durumlarının kötüleşmesine neden olmaları tartışmaya açılmalıdır.

Bir kimsenin beden imgesindeki değişikliklerin kaçınılmaz bir biçimde toplumsal bir olgu olduğu, geliştirilebileceği, öğrenilebileceği, statik değil bilakis değişim halinde kendi kendini, kendi imgelemine yeniden yarattığı argümanları üzerinden ilerleyecek olan bu çalışma, anoreksiyanın tüm toplumsal ve siyasi bağlamlarının reddedilmesi ile yaratılan öz-nefretin ve etrafında şekillenen suskunluk sarmalının bir oto-sansür mekanizması ile sanatsal pratiklere nasıl yansıdığı ve anoreksiya nervozanın (yeme bozukluklarının) beden imgesi ve beden temsili ile ilişkisi bağlamında kuramsal bir inceleme yani sanatsal üretimin ve araştırmaların bir sentezi, kültürel olarak konumlanmış uygulamaları içeren otoetnografik bir araştırmadır.

Otoetnografi³, etno (ethno); insan ya da kültür, grafi (graphy); yazma ya da tasvir etme kelimelerinin birleşiminden oluşan insan ya da kültür hakkında yazma/tasvir etme anlamına gelen sanat temelli, sosyal bir eylem hakkındaki anlayışı genişletmek için otoetnografin (yazarın) deneyimlerinden yararlanılarak yazılan ve kültürel olarak konumlanmış uygulamaları içeren nitel bir araştırma yöntemidir (A.Çelikcan ve Aksoy, 2020, s.355,356). Oldukça kişiselleştirilmiş bir araştırma türü olan, sanat ve bilim arasındaki geleneksel sınırlara meydan okuyan bu sorgulama ve ifade biçimi yarı “oto/öz” yarı “etkinlik/kültür”den oluşmaktadır (A.Çelikcan ve Aksoy, 2020, s.355).

Bu çerçevede ikinci bölümde öncelikle anoreksiya nervozanın normatif beden tahayülleriyle ilişkisi, siyasi ve toplumsal bağlamı, sağlık, hastalık, iyileşme, norm gibi kavramların çelişkili tanımları çerçevesinde incelenecektir. Yine aynı bölümde anoreksiyanın neden-sonuç ilişkisini kurabilmek adına tarihsel olarak öznenin bedenleşmesi, beden imgesi, imgesel bedenler, organsız bedenler, kimlik-tanınma-fark gibi konuları tartışarak bu konuların suskunluk sarmalı bile bağlantısı kurulacaktır. Oldukça politik olan bu konunun psikolojikleştirilerek apolitize edilişi ortaya çıkarıldıktan sonra üçüncü bölümde tüm sunulan argümanlar çerçevesinde çağdaş sanatta bozulmuş beden imgesi, kendine zarar ve yeme bozuklukları kapsamında çalışan Elenaor Antin, Adrian Piper, Martha Rosler, Hannah Wilkie, Barbara T. Smith, Laura Hospes, Kristina E. Knipe, L.A. Reaven, Julia Kozerski, Ariane Lopez Huici, Laia Abril, Jen Davis, Faith Ringgold, Laurie Toby Alison, Halley Morris Caffero gibi sanatçılara yer verilerek tartışılan argümanlar ile kişisel sanat pratikleri ilişkilendirilecektir.

³ İlk olarak antropolog Karl Heider’in Dani halkı üzerine yaptığı çalışması olan “What do People Do? Dani Auto-Ethnography” de kullanılmış olmasına rağmen terimin yaratıcısı olarak David Hayano bilinmektedir. Hayano’ya (1979) göre “antropologlar tarafından yapılan ve kendi halklarının kültürel çalışmaları” şeklinde tanımlanan otoetnografik yazım türünde etnografinin aksine kültürün araştırmacı tarafından iyi bilinmesi gerekmektedir. Yani araştırmacının kendi sesi bu yazı türünde kültürü yorumlamak için gerekli olduğu için otoetnografin çalıştığı/araştırdığı gruba üye olması gerekmektedir. Nesnellik/ öznellik, süreç/ürün, siyasi/kişisel, sanat/bilim gibi geleneksel çalışmaları reddeden toplumsal yapısalcı bir proje olan otoetnografide araştırmacılar araştırmanın amacına göre kullanılacak yöntem ile içsel ve dışsal olarak elde edilen verilerin nasıl kullanılacağına ilişkin bir seçeneğe sahiptir. Özgü/yerli etnografi, yansıtıcı/ anlatı etnografisi, koşullu etnografi, itiraf etnografisi gibi farklı birçok yaklaşıma sahip olan otoetnografi oldukça içe dönük ve kendini yansıtıcı bir yazım sürecidir. Araştırmacının temel verisi kendisi yani kişisel belgelerinin analizi olduğu için bu yazım türü bir anlatı sorgulaması olarak ifade edilmektedir. Muncey (2010)’e göre “yazı eleştiri ve söylemde postmodern kışkırtıcı bir eylem” olan bu araştırma türü ile otoetnografılar kişiyi özdönüşümsel olmaya zorlamaktadırlar (A.Çelikcan ve Aksoy, 2020, s.355,361).

Bu bilgiler ekseninde aktüel ve gerçek arasında sıkışıp kalan anoreksik bireylerin, bedensizliği arzulamasına rağmen yine aynı sebeplerle bedene çakılı konumundan kopamıyor oluşundan yola çıkarak benim ulaşmaya çalıştığım sonuç; kuramsal olarak organsız bedenler teorisi söz konusu bedensizlik durumunun imkansızlığının ve/veya karşıtlığının çözümü olabilir mi? Pratikte ise eser metni kapsamında sunulan argümanlar çağdaş sanata ve kişisel pratiklere nasıl uygulanabilir?

2. ANOREKSİYA VE BEDEN İMGESİ

2.1. Anoreksiya Nervosa

Anoreksiya Diagnostic and Statistical Manual IV (DSM-IV)'de bir kimsenin bedensel formuna ve kilosuna aşırı derecede takıntılı olması- çarpık bir benlik imajına sahip olması ile tanımlanmaktadır (Ariadad, 2015, s.8). Bu zihinsel durum veya davranış biçimi - kaldı ki teşhis sistemi ile Anoreksiyanın bir yaşam biçimi (Pro Ana⁴) olduğu kabul edilir- her bedende benzer semptomlar gösterse de kendi içerisinde çeşitlilikler gösterdiği gibi farklı nedenler zincirine sahiptir. Bu nedenle her anoreksiğin deneyimi farklıdır. Dolayısıyla kesin bir tanımlama yapmak oldukça zordur ki tıp literatürü içerisinde dahi tam olarak nasıl ve hangi alanda tanımlanması gerektiği belirlenmemiş gözükmektedir (Willems, 2018, s.9). Ayrıca anoreksiya nervozuna sahip bireylerin ya da Pro Ana yaşam tercihini benimseyen kişilerin %90-95 civarında kadınlar olduğu gözlemlenmektedir (Maner, 2007, b.48). Çoğunlukla zihinsel bir bozukluğa sahip olduğu ileri sürülen bu insanların tartışmalı bir tedavi şekli olan zorla besleme yöntemi ile reddettikleri ve içinde rahatsız hissettikleri bir beden bütünlüğüne yeniden sahip olmaları sağlanır (Willems, 2018, s.27). Bu çerçevede Victoria Smith'in (2016) Susie Orbach'ın (1986) ifadesine katılarak vurguladığı üzere sorun bedenle ilgili olmaktan ziyade maruz bırakıldığı istismar ve suistimaller etrafında şekillenmektedir. Anoreksiğin kendi bedenine yabancılaşması durumu, manipülatif ve işgalci anoreksik sesten ziyade tüm duygulanımları kendisine ait olan söz konusu bireyin belirli sosyal, siyasi, kültürel etkilere tepkilerinin görsel bir dışavurumudur. Dolayısıyla anoreksikler için kilo alımı kendisi için çok değerli bir şeyi kaybetmesi anlamına gelmektedir -ki bu durumu bir çeşit kimlik problemi olarak okumak da mümkündür-. Bu nedenle kilo alımı anoreksikler için korkutucu çağrışımlara sahiptir. Çünkü söz konusu birey toplumun yarattığı dişil imge ile örtüşmelidir ki edilgen, histerik, eksik kadın

⁴ "Bu grupların üyeleri kendilerini anoreksiya, bulimia, kompulsif aşırı yeme ve başka türlü tanımlanamayan yeme bozukluğu (EDNOS) dahil olmak üzere çeşitli yeme bozuklukları ile tanımlamakta, ancak genellikle kendilerini ve grupları 'pro-ana' olarak sınıflandırmaktadırlar." (Boero ve Pascoe, 2012, s.50,51)

tanımlaması içine yerleşebilsin ve içinde bulunduğu toplumun ondan beklediği görevleri yerine getirebilsin. Örneğin kadınların çocuk doğurma kapasitesi, erkeklerin idelerin aşkın dünyasına kabul edilerek yerleştirildikleri ve kamusal alandan dışlanarak, tarihsel olarak kadınlarda bedenleşmiş olan, onları diğer bedenleri beslemenin ve yaşamı idame ettirmenin içkin koşullarıyla birlikte özel alanda konumlandırılması ile doğru orantılıdır (Stark, 2019, s.94). Oysa ki cinsiyete dayalı, biyolojiyle bağlantılı, tarihsel temelli bu davranış biçimleri ortak bir kültürel fantezinin dışavurumudur ve cinsiyet/toplumsal cinsiyet, doğa/kültür gibi kategoriler kaçınılmaz olarak birbirlerine sirayet ederler (Stark, 2019, s.100). Dahası sadece antropomorfik ve yoksunluk kavramıyla ilgilidir ve kadın bedenleri üzerine kodlanır.

Anoreksiya çoğunlukla endüstrileşmiş üst-orta sınıflarda ortaya çıkarken günümüzde alt sosyal sınıflarda görülme oranı artmıştır (Maner, 2007, b.48). Üstelik erkek egemen toplum politikalarının yanı sıra coğrafyalara ve hatta ırklara göre dağılımı da ilginçtir. Yeme bozukluklarının özellikle cinsel istismara dayalı psikolojik alt tabanlı bu kolunun batı toplumlarında beyaz olmayan göçmen kadınlarda ve yine batılı olmayan, gelişmekte olan toplumlarda görülme oranı oldukça fazladır (Maner, 2007, b.48).

Kadınların genç görünmesi gereken, güzel ve cazip bir arzu nesnesi durumuna dönüştüğü ataerkil toplumlarda, bedenlerini erkeklerin zevkine sunması gerektiği düşüncesi dil ve medya aracılığıyla acımasızca vurgulanmaktadır. Örneğin dişi arzu, her zaman salt cinsellik terimleri ile anlaşıldığı için kontrol edilemez ve tahayyül edilemez bulunmuştur (Stark, 2019, s.71). İletişim araçları her daim kadınlara ne istemeleri gerektiğini anlattığı gibi kadınlar, görsel kültürde aynı araçlar tarafından arzu nesnesi olarak kodlanmıştır. Söz konusu zihinsel duruma sahip kişilerin kendi bedenlerini yiyeceklerden sakınarak deneyimlemeleri ve yine kendileri üzerinde kontrol kazanma çabaları, işaretler ve kodlarla çevrili erkeklerin dünyasına karşı geliştirdikleri bir savunma biçimi olabileceği gibi yeme bozukluklarının kadınları toplumsal düzeyde kuşatan eril tahakküme pasif bir başkaldırı niteliğinde olduğu da iddia edilebilir.

Batı kültüründe cinsellik Foucault'un belirttiği gibi özneyi söylemsel ve maddi düzeydeki çok yönlü, karmaşık iktidar ilişkileri ağına, normatif etkilerin alanına konumlandırmıştır (Braidotti, 2017a, s.342). Görmek ise asıl bilme edimidir ve bu nedenle Braidotti'nin (2017a, s.304) de ifade ettiği gibi kadın bedeni ile erkeğin bedeni arasındaki geçirgenlik ve değişim farkı söz merkezci ekonomi açısından sıkıntı yaratmaktadır. Dahası Gatens (2018, s.57) kadınların siyasi beden içerisinde yarattığı rahatsızlığın sebebinin her daim kadın cinsiyetinin doğasına indirgendiğini belirtmiştir. Bu bağlamda kadınların erilleşerek erkek egemen toplum içerisinde yer alabilmesi söz konusu olduğunda -ki bu Tanrı ve İbrahim arasındaki ilk ahitten, sünnat derisinin feda edilmesi anlaşmasından beri süregelen bir durumdur- sadece akla ve fedakarlığa muktedir olan bir bedenin, siyasi bedenin etkin bir üyesi kabul edilebilmesi için feda edilmesi gereken bir beden mefhumu ortaya çıkmaktadır (Gatens, 2018, s.55). Dolayısıyla bu durum anoreksiya nervozuna sahip kadınların simgesel olarak rahmi (histeriyi) söküp atmasını yani eril tahayyülün fantezisi olan kadın temsilinden kopma çabalarını anlaşılır kılmaktadır (Gatens, 2018, s.57,58). Gatens'ın (2018, s.35) belirttiği gibi eril beden ile dişil bedenin her daim farklı toplumsal değer ve anlamlara sahiptir. Dolayısıyla menstrüasyon çağındaki bir çocuğun içinde yaşadığımız fallus-merkezci bu kültürde dişil özellikler olarak tanımlanan utanç ve iffet ile ilişkilendirilmesi, değişen fiziksel görünümü nedeniyle toplumun beklentileri ya da kadın/kız çocuğunun -tüm bedenler için geçerlidir- bedeninin nesneleştirilmesi veya erkeğin onun üstünde denetim hakkı olması, onun bedenine isteği dışında ulaşılması kendisinden, kendi bedensel bütünlüğünden nefret etmesine, suçluluk duymasına neden olmakta ve bireylerin kendini istismar eden davranışlar sergilemesine yol açmaktadır (İnceoğlu ve Kar, 2016, s.25,34). Yani bireylerin kendini istismar eden davranışlarıyla başka bedenler tarafından istismar edilmesi arasında doğrudan bir ilişki vardır.

Anoreksik bir şeyleri değiştirme isteğini bilinçli/bilinçsiz kendi bedenine yönlendiriyorsa bunun sebebi kendi kendini istismar etmek istemesinden değil de içinde hareket edebileceği, kontrol edebileceği tek gerçekliği olarak salt bedeninin elinde kalması olarak da düşünülebilir. Söz konusu zihinsel duruma sahip bireylerin içine

kapanık doğası, özgür iradesi ve günümüz dijital-modern dünyasından, normdan, bedeninden kopuk oluşu, bedensizlik arzusunu, insanlık tarihinin birçok paradoksunu ve çatışmasını kendinde barındırmaktadır (Ariadad, 2015, s.49). Bu nedenle Anoreksiya Nervoza'ya sahip kişilerin başkalarını memnun etmeye yönelik kendi kendini istismar eden davranışlarının salt güzellik ideali gibi özellikle kadınların cinsiyetine indirgenerek tanımlanmaya çalışılmasına karşı eleştirel durmaktayım. Örneğin anoreksiyayı kendi deneyimlediğim açıdan, bir insan hakları ihlali olarak bedenin hem fiziksel hem de psikolojik ihlali olan cinsel taciz/cinsel istismar bağlamında ele alalım. Bu gibi durumlar bireyin kendi kendini istismar etmesine neden olacak kadar büyük bir travmaya neden olur. Dolayısıyla kadın/kız çocuğunun içinde bulundukları durumu değiştiremedikleri için gerçek ile bağlantısını koparması söz konusudur ve kişiliği parçalanan birey kendi bedenini istismar eden davranışlar gösterme eğiliminde olduğu için sağlıklarını yitirmektedir (İnceoğlu ve Kar, 2016, s.45,49). Ortaya çıkan öfkenin görselleştirilmesi, bedendeki dışavurumu sonucunda oldukça grotesk bir görüntü ortaya çıkar ve bu kişiler ne çocuk bedenine geri dönebilirler ne de “amenore”nin de ortaya çıkması sonucu toplumun dışıl beden normlarının içerisinde yer alabilirler (Weiss, 2013, s.67, Trussler, 2011, s.2). Artık Rosi Braidotti'nin (2017a, s.304,306) gösteren olarak kadın temsiline göre onlar birer hilkat garibesidirler, sapkın ve anormaldirler. Böyle bir durumda ise gözden çıkarılmaları muhtemeldir. Bununla bağlantılı olarak kendi deneyimlerim neticesinde anoreksiyanın belli bir noktaya kadar hastalık olmadığını düşünüyorum olsam dahi bir noktadan sonra neden olduğu çeşitli komplikasyonların, fiziksel semptomların, anoreksik sesin, bağımlılıkla aynı noktada duran obsesyonların ortaya çıkışı ile hastalık olarak tanımlanabileceği düşüncesine bir anlamda katılıyorum. Fakat hastalık, sağlık ve iyileşme kavramlarının problematik doğası nedeniyle ve kendi sürecim ile bağlantılı olarak oldukça kişisel olan bu durumun aslında politik ve toplumsal olduğunu, toplumsal bir trajedi olduğunu ileri sürüyorum.

2.2. Sağlık - İyileşme Nedir?

Willems (2018, s.14,15) tarihte endüstriyel gelişmelerle birlikte gelen istihdama uygunluk durumundan kaynaklanan insanların sınıflandırılma sürecinin, bedenini hasta ya da tembel olarak kategorize edilmesine yol açtığını ve dolayısıyla bu ayrımın teşhis edilmesi gereken bir olgu ve teşhis uzmanlarını beraberinde getirdiğini belirtmiştir. Bu çerçevede ise nüfus çoğunluğunun çan eğrisi ile kategorize edilmesinden dolayı aşırı uçların sapkın olarak kabul edilerek “normal-sağlıklı” bedenin paradoksal olarak fizik ve ahlaka göre istenilen, arzulanan beden olarak kodlanmasına neden olduğunu, dolayısıyla norm-normal dogmasının ve ideal beden imajının standart dışı olanın marjinalleştirilmesine yol açtığını eklemiştir. Her ne kadar kültürler arası farklılıklar gösterebilen ya da zamanla değişebilen bu durum -ki günümüz dijital dünyasında bu farklılıklar da şeffaflaşmıştır- Willems’in (2018, s.15) de belirttiği gibi “normal”liğin sosyal bir inşa olduğunu göstermekle kalmadığı gibi söz konusu kişinin yoksunluk üzerinden tanımlanmasına neden olmaktadır. Bu şu demektir; kusurlu bir bedene/zihne sahip olan kişi kusurlu bir insan olarak varsayılacağından ötürü normal olan ile anormal olan insan arasındaki ilişki dengesizleşerek bir bedenin kusurlu olarak damgalanması normun dışında kalan kişilerin yaşamlarının etkilenmesine neden olacaktır. Bu kapsamda düşünüldüğünde ise akıl hastalıklarının bir trajedi ya da kişinin kendi başarısızlığı olarak algılanmasına -inşa edilmesine- yol açan söz konusu kişisel trajedinin yani insanların sahip olabileceği bedensel şikayetlerin tıbbi bir çözüme ihtiyaç duyduğu düşüncesi, tıbbın neden bir dizi teknolojik, klinik uygulamalara yöneldiğini ve bedeni bir tür otomata dönüştürerek, sağlığın biyolojik-kimyasal sistemin uyarlanabilir verimliliğine göre tanımladığını açıklamaktadır (Willems, 2018, s.17; Trussler, 2011, s.2; Duff, 2014, s.65).

Günümüzde “sağlık”, hastalık/işlev bozukluğunun olmaması veya “normal işleyiş” olarak tanımlanırken aynı zamanda etik, felsefi, ideolojik çağrışımları ile doğru orantılı olarak siyasi bir değer, bir dizi bedensel özellik, arzu edilen estetik, kültürel bir norm, bir meta-değer haline gelmiştir (Duff, 2014, s.65). Hastalık ise işlev bozukluğu,

sağlıklı-iyi-güzel olanın aksine eksiklik/tamamlanmamışlık olarak kabul edildiği için sağlıklı olmak “normal” olmak ile hasta olmak “anormal” olmakla “başarısızlık” ile bir tutulmaktadır. Bu açıdan bakıldığında söz konusu durumun kartezyen düşünce sistemine ne kadar bağlı olduğunu ortadadır. Yaratılan beden ayrımıyla doğru orantılı olarak Willems’in (2018, s.17) de belirttiği üzere hasta bedenin sağlıklı bedenle eşit sayılmaması durumu ortaya çıktığı için hastanın (bedenin) suistimal edilmesine olanak tanımaktadır. Üstelik sağlığın işlev bozukluğunun tersi olarak tanımlanmasının yanı sıra refah, gelişim, erdem gibi “iyi” hatta “güzel” olarak kabul edilen birçok kavram yer değiştirdiği ve bu kavramların birbirleri yerine kullanılması söz konusudur (Duff, 2014, s.66,67).

Duff’a (2014, s.66) göre her ne kadar sağlığın (burada örneğin sağlık ve refah birbiri yerine geçmektedir) tanımını organizmanın ölçülebilir veya nesnel durumundan, yaşamın nitel veya öznel değerine kaydırmaya çalışan bir takım daha olumlu tanımlamalar yapılmaya çalışılsa da yine de sağlık, kültürel, ekonomik, siyasal ve sosyal bağlama maruz kaldığı için politikleştirilerek öznel değere dönüştürülmektedir. Bu şu demektir; insanlar sağlık konusunda teşvik edilirken amaçları/sonuçları konusunda az ilgi gösterildiği için sağlık her zaman arzulanan beden için bir kişinin olmaya ya da yapmaya değer verebileceği her şey üzerinden tanımlanmaya devam etmekte yani arzusunun tatmini için bir takım yetenekler, ilişkiler, beceriler gerektiren tamamlanmamış bir projeye dönüşmektedir. Dolayısıyla sağlık (gelişim), insanların yapma ve olma imkanı üzerinden yeniden tanımlanmaktadır ve gelişim (sağlık), organizmanın “normal işleyişi” için gerekli olan bağlamsal faktörlere göre şekillenmekte yani kültürel, biyolojik, ideolojik ve tarihsel süreçlerin dinamik bir şekilde bir araya gelmesi demektir (Duff, 2014, s.67). Yani yaşam, ilkel kodlar, aksiyomlar, yasalar kümesinin karmaşık bir tezahürü, kendisine içkin güçlere, seçici baskılara veya bölgesel fırsatlara göre kendisinden farklılaşarak gerçekleşen, evrimleşen, “madde, kuvvet, duygulanım, iletişimin..” bir araya gelmesiyle oluşmaktadır (Duff, 2014, s.73). Dolayısıyla yaşam, hareketsiz maddeye güç veren bir katalizör olarak düşünülemeyeceği gibi 'gerçekleştiği' maddi ya da organik biçimlere de

indirgenemez çünkü maddenin, sanal olanın gerçekleşmesi için bir ortam sağlamasıyla birlikte aslında yaşam, "farklılığın her zamankinden daha karmaşık bir şekilde detaylandırılmasından" başka bir şey değildir ve kapsamlı süreçleri yoğun süreçlerden, yaşamı oluşturan gerçek süreçleri sanal olanlardan ayırt etmenin temeli olarak anlaşılmalıdır (Grosz, 2011'den akt. Duff, 2014, s.74). Bu bağlamda gözlem için 'verili' olan şey, yaşamın plenumundaki 'aktüel', kapsamlı özelliklerinden, niteliklerinden ve yönelimlerinden oluştuğu için gözlemin kapsamlı özellikleri arasında gizlenmiş, yaşama güç veren, evrimleşmesine, farklılaşmasına neden olan bir dizi sanal, yoğun süreç vardır ve bu yoğun süreç neticesinde "genişletilmiş yaşamı" oluşturan etkiler, algılar, arzular, nitelikler, duyular, süreler ve olaylar gibi sayısız tekil güç bulunmaktadır (Duff, 2014, s.73,74). Deleuze'e (1988) göre oluşun kaynağı olan söz konusu tekil güçler olduğu için bu yoğun süreçler yaşama sanal bir boyut katmaktadır çünkü her biri "aktüel olmadan gerçektir"; hepsi yaşama içkindir (Duff, 2014, s.74,75).

Keith Ansell-Pearson 1991'de "birey-öncesini, gerçek olanı ya da maddeyi" oluşturan tekillikleri, duygulanımları, arzuları, olayları, bölgeleri, işaretleri ve ilişkileri kapsayan yaşamı oluşturan sanal unsurları "germinal yaşam" olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda yaşam, gerçek deneyimin koşullarını oluşturmakta, transandantal ampirizmin uygun nesnesini sağlamaktadır (Duff, 2014, s.74,75). Bu ise yaşam, oluş, gelişim, sağlık çalışmaları arasında analitik bir bağ olduğunu gösterdiği için bu çerçevede gelişim -ki gelişim öncelikle duyusaldır- sağlığın ifade edilen niteliği veya tezahürü, sağlık ise bir beden hareket etme gücünün bir niceliği olarak anlaşılmalıdır (Duff, 2014, s.75).

Buna ek olarak, Deleuze'ün "kıvrım" kavramı ve/veya Spinoza'nın bedenlerin karşılaşmalarla kapasite kazanma mekanizması teorisi üzerine yaptığı çalışmalar, sağlık-norm-hastalık-iyileşme-gelişim gibi kavramları daha anlaşılır kılmaktadır. Örneğin Deleuze Michel Foucault'dan ödünç aldığı 'kıvrım' kavramı ile "dışarının sabit bir sınır değil, peristaltik hareketler, kıvrımlar ve katlanmalarla hareket eden ve birlikte bir içeriği oluşturan hareketli bir madde olduğunu; bunların dışarıdan başka bir şey değil,

tam da dışarının içerisi olduğunu" belirterek düalizmi tersine çevirir (Duff, 2014, s.78). Bu şu anlama gelmektedir; kıvrımın kuvveti, farkın ve tekrarın kuvveti olduğu için ne kadar tekrarlanırsa, farklılıkları bir araya getirerek, beden içinde o kadar yoğun yaşanır ki bedenlerin gelişimsel edinimleri bu şekilde gerçekleşmektedir (Duff, 2014, s.78).

Deleuze'ün Spinoza okuması ise bedenin kapasite kazanma mekanizmalarını ya da bedenlerin belirli karşılaşmalarda yeni kapasiteler veya güçler kazandığı belirli araçları tanımlayan etolojinin detaylandırılmasını içerir. Bedenlerin yeni kapasiteler edinmesi duygulanımlar ve karşılaşmalarla gerçekleştiği için Duff'ın (2014, s.80,81) da örneklendirdiği Deleuze ve Guattari (1987) okumasına göre enerji ve eylem-algıları gibi bir dizi organik/inorganik unsurun yanı sıra bedenlerin diğer bedenler ile karşılaşmasını içerdiği kadar mekânı ve sosyal bağlamı oluşturan nesneler ve süreçlerle sayısız karşılaşmasını sağlayan ortamlar, fikirler, etkiler, alışkanlıklar, güçler gibi unsurları da içermektedir. Dolayısıyla bedenlerin ve ortamların iç içe geçmesi ontolojik bir ayrım kabul etmemektedir. Deleuze'e göre insan olan-olmayan aktörlerin ilişkiselliği, organik-inorganik yaşamın ayrılmazlığını vurgulamaktadır (Duff, 2014, s.85). Dolayısıyla bir bedenin sağlıklı veya hasta olma ya da iyileşme kapasitesi, bedenlerin karşılaşmaları ve duygulanımlarının tekrarı ile doğru orantılıdır. Yani bedenin iç, ara ve dış ortamlarından yayılan bir dizi etki, insan olan-olmayan aktörler tarafından etkilenmeyi ve onları etkilemeyi içeren tamamlanmamış bir süreç, kapasitenin ortak bir ifadesi durumudur (Duff, 2014, s.81,108). Bununla birlikte burada Duff'ın (2014, s.94) düşüncesine katılarak belirtmek isterim ki ilaçlar ve terapinin iyileşme sürecinde ki önemi aşıkardır fakat ilaçlar aynı zamanda bu sürece dahil olan tek insan dışı varlık olmadığı gibi iyileşme açıkça gözükmemektedir ki toplumsal olan ile ilgilidir. Toplumsal olan ise farklı bedenleri, nesneleri, fikirleri ve süreçleri etkileyen ve yine bedenler, nesneler, fikirler, inançlar, arzular ve olaylar arasındaki ilişkilerin belirli bölgelerde yaratıldığı, sürdürüldüğü ve tartışıldığı, bu ilişkilerin katlanarak sonsuzca üretildiği bir akış olarak anlaşılmalıdır ve bu şu demektir; toplumsal olanın hem ortamı hem de etkisi olan bu akışa göre "'kitleleri' etkileyen ve farklı hız ve tempoda işleyen her türlü kod çözme ve yersizyurtsuzlaştırma hareketinin yani toplumsallığın ifadesinde bir araya gelen

unsurların doğuştan gelmediği gibi bilakis diğer bedenler, güçler, etkiler ve diğer karşılaşmalarla uyum içinde edinilmesi gerekmektedir (Duff, 2014, s.101,102). Dolayısıyla iyileşme anoreksiya gibi akıl hastalıklarında tek tek bedenlerin değil topluluğun iyileşmesi ile mümkündür.

2.3. Öznenin Bedenleşmesi

Beden; sınıf, ırk, cinsiyet, yaş, engellilik gibi bizi yapılandıran pek çok değişkene tekabül etmektedir ve Rosi Braidotti'nin (2017a, s.38) de ileri sürdüğü gibi insan öznelliğinin maddeci/dirimselci temellerine, insanın akış halindeki temellenmiş kendini aşma kapasitesine atıfta bulunur ve bu nedenle öznenin bedeni ya da bedenleşmesi birçok kuramcının da ortak paydada bulunduğu gibi hem etkin hem de edilgin, cisimsel tekrarlarda tezahür eden, sadece biyolojik ve sosyolojik bir kategori olarak anlaşılmamalıdır. Buna karşılık bedeni etkin zihni edilgin bedenin taşıyıcısı olarak gösteren/inşa eden kartezyen bedenin/sistemin aksine, öznenin bedeni bedensel bir biçimlenmeye tabi olduğu için tarih-dışı düşünölemeyeceği gibi fiziksel, sembolik ve sosyolojik olanın kesişme noktası olarak görölmelidir. Bir başka deyişle *“beden imgesi, daima topluluktaki çeşitli ilişkilere göre, topluluğun beden imgelerinin toplamıdır.”* (Gatens, 2018, s.82)

Ne yazık ki meşru bir analiz kategorisi olmasına rağmen “beden” İnceoğlu ve Kar'ın (2016, s.148) da vurguladığı gibi 1980'lere kadar sosyolojinin tartışma konusu haline gelmemiştir. Ancak yirminci yüzyılın son çeyreğinden sonra sosyoloji bilimi bedeni tıp alanında olduğu gibi sadece anatomi ve fizyolojisi ile ele almamış aidiyeti, mahkumiyeti, çeşitliliği ile ele alarak felsefe ve diğer bilim dallarından beslenerek açıklanmaya çalışmıştır. Fakat artık bilindiği üzere “beden”nin keşfinin genel olarak M.Foucault'a atfedilmesinin aksine Federici'nin (2020, s.29) belirttiği gibi “Kadın Hareketleri”nin başlangıcından beri “beden”i iktidar ilişkilerinin başlıca hedefi ve öncelikli alanı olarak görenler feminist teorisyenler ve aktivistlerlerdir. Ve onlar tüm ideolojik farklılıklarına rağmen “beden”i yeniden üretimle bağlantılı faaliyetler ile ilişkilendirerek eril tahakkümün, kapitalizmin köklerini anlamak için kadın kimliğinin

anahtarı olarak ele almakta ve bedeni yeniden değerli kılmaya yönelik yürüttükleri çalışmalar ile cinsellik, üreme, annelik gibi kadın bedenini disipline altına almayı içeren ataerkil sömürü sisteminin başvurduğu stratejilerin/şiddeti ifşa etmektedirler (Federici, 2020, s.30).

Silvia Federici'nin (2020, s.32) tüm bu gelişmeleri onaltıncı ve onyedinci yüzyılda gerçekleşen cadı avları ile ilişkilendirerek okumasını yaptığı "Caliban ve Cadı" kitabında bahsettiği üzere Foucault, onsekizinci yüzyıl dolaylarında Avrupa'da gerçekleşmekte olan ve iktidarın yaşatma-öldürme hakkı üzerindeki egemenliği ile ilgili değişiklikten bahsederken bunun ardındaki nedenlere dair bir bilgi sunmamıştır. Oysa ki bu değişimin yani biyoiktidar sistemine geçişin okumasını Kapitalist bedenin doğuşu ve aynı zamanda "beden" in ölümü olarak yaptığımız anda birçok gizem açığa çıkmaktadır. Söz gelimi bu modern, insanların üretici gücünü yükseltmeye çalışan, kapsayıcı iktidar biçimi; insan bedenini disipline etmek, yaratıcı yönünü geliştirmek, uysal kılmak ve verimliliğini artırarak ekonomik sistemlerle bütünleştirmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla kapitalizm ile birbirlerini destekleyerek var olur. Bu nedenledir ki bu iktidar sistemi en çok da kadın bedeni üzerinden gerçekleşecek ve Silvia Federici'nin (2020, s.33) de vurguladığı gibi kendi toplumsal ilişkilerinden kaynaklanan çelişkileri meşrulaştırmak ve/veya gizemlileştirmek için sömürgeleştirdiği tüm öznelerin "doğa"sını karalayarak var olacaktır. Yani biyoiktidar⁵, bedenin, kendi varoluşu ile gelen yaratıcı süreçlerini arttırmaya yönelik hukuki süreçleri yönetmektedir. Siyasi beden/topluluğu, geliştirdiği nüfus politikaları ile vatandaşlarının doğum-ölüm oranlarına, biyolojik süreçlerine ve bedenin performansına, yaşam süresine odaklanarak sağlık düzeylerini kontrol altında tutmaya çalışır ve bu nedenle öldürmeye yönelik değil yaşatmaya yönelik politikalar geliştirir. Ancak kimin yaşayıp kimin yaşamayacağına karar vermeye dolayısıyla öldürme hakkına da sahiptir. Bu iktidar biçimi siyasi hükmü uygulayarak yaşam ve ölüm gücünü elinde tutmaktadır. Bu nedenler insanlar kolektif güvenliğinin sağlanması için bazı haklarından feragat ederler. Halk bu yönetim biçimi içerisinde halihazırda

⁵ Biyoiktidar ile ilgili sunduğum argümanlar Z.Sayın'a ait 2019-2020 yılları arasında aldığım "Türk Sanatının Avrupa Çehresi" ve "Türk Sanatının Optik Bilinçaltı" isimli derslerinde tutulan notlardan yararlanılarak yazılmıştır.

verili aldığı ve zorunlu olmadığı halde zorunlu olarak uyguladığı yaşam biçimlerini, normalleştirerek ve kendi kimliği ile bağdaştırarak uygulamaktadır.

Karl Marx'ın, Kapital'in birinci cildinde kullandığı kapitalist toplumun varoluşunun yapısal koşullarını açığa vuran kurucu süreç olarak ele aldığı "ilksel birikim" kavramı, kapitalizmin ortaya çıkışını ve bu sistemin ekonomik-toplumsal ilişkilerde yarattığı değişimleri anlamamız açısından kullanışlı gözükse bile Marx bu kavramı erkek proletarya ve meta üretimi açısından ele almıştır (Federici, 2020, s.25). Söz gelimi kapitalizmin tarihi beyaz, hetero, Avrupa'lı temellük eden erkekleri belli oranda özgürleştirmiş olsa bile kadınlara her zaman toplumsal açıdan aşağı varlıklar olarak davranmaya devam ederken kendi norm'unun dışında tuttuğu doğal addettiği kadınları, hayvanları, göçmenler gibi tüm sözde ötekileri köleliğe çok benzer şekillerde sömürmeye devam etmiştir (Federici, 2020, s.26). Oysa ki Marx "ilksel birikim"i kadın emeği ve kadın bedeni üzerinden incelemiş olsaydı bu kavramın ve kapitalizmin çok daha acımasız getirileri olacağını ön görebilirdi. Yine de hakkını vermek gerekir ki Marx, kapitalist gelişmeleri insanların özgürleşmesi yolunda gerekli bir adım olarak görmesine rağmen *kapitalizmin tarihi "insanlığın defterine ateş ve kanla yazılmıştır"* (Federici, 2020, s.25) demeyi ihmal etmemiştir. Şiddetle, sömürüyle, ölüm saçacağını öngörmüş olduğu bu durumun emeğin sömürüsü ve disipline altına alınması yani kapitalizmin olgunlaşması ile azalacağını düşünmüş ancak çok yanılmıştır. Çünkü Silvia Federici'nin de bahsettiği üzere Biyoiktidar ve ilişkisi Kapitalizm'in Marx'ın öngörüsünde olduğu gibi en azından başlardaki şiddetinin azalarak olgunlaşacağı yerde daha da perçinlenmiş bir şekilde var olmayı sürdürebilmesi *dünya proletaryasının bedeninin -özellikle "kadınların tarihi" ki bu bir "sınıf tarihi" olarak okunabilir-parçası haline getirdiği eşitsizlikler ve sömürüyü küreselleştirebilme yetisi ile kendisini yeniden üretmesi* ile mümkün olmaktadır (Federici, 2020, s.29,34). Kaldı ki Haraway, Braidotti, Irigaray gibi birçok feminist teorisyen okumasını yaptığı bu durumu farklı şekillerde açıklamıştır.

Bahsedilen bu kurucu süreç aydınlanma ile gelen “beden”in doğumunu ve aslında “beden”in ölümünü açıklayan Kartezyen sistemde tanımının karşılığını tam olarak bulur. Çünkü bu sistemde karşıtlıklara dayalı zihin/beden ikiliği söz konusudur ve düalist sistem kadınları bedenle uyumlaştırılarak, yaşamın içkin koşullarıyla birleştirerek fark mefhumunu meşru kılıp kadınları özel alana yerleştirirken erkekleri ise idelerin aşkın dünyasında konumlandırmıştır (Stark, 2019, s.94). Öte yandan Spinoza ise bu problematik uyumlandırmanın aksine tanrı/doğa, zihin/beden gibi bütün düalist karşıtlıkların tek ve bölünemez bir tözden oluştuğunu ileri sürmüştür (Stark, 2019, s.95; Gatens, 2018, s.170). Zihin ve bedenin ayrıcalıklı bir konuma sahip olduğu düşüncesinin -kartezyen bedenin- aksine bedeni nihai ve bitmiş bir ürün olmaktan çıkarıp yeğlilikler yüzeyi ve ötekilerle etkileşim içinde, bir takım başka bedenlerden oluşan karmaşık bir birey olarak gören Spinoza, insanları en basit haliyle topluma yönlendiren bir etik sistem ileri sürmüştür (Gatens, 2018, s.107,184,188; Stark, 2019, s.95).

2.4. Beden İmgesi

Önceki bölümlerde hastalığın/zihinsel durumun tarihine ve tıp literatüründeki yerine kısaca değinmeye çalıştım. Gıda ve ağırlıkla kendini ortaya koyan bu hastalığın/zihinsel durumun hem psikolojik hem de fizyolojik olarak ortaya çıkmasından ötürü psikosomatik olduğunu ancak kendi içerisinde de psiko ve somatik olarak bölünmesi durumunu örneklendirmeye çalıştım. Parçalanmış bir benliğe sahip anoreksiklerin ve onların kartezyen düşünce sistemine karşı çıkarken aynı zamanda onu nasıl kendi bedenlerinde barındırdığını göstermeye çalıştım. Tek bir disiplin ile bağlantısı kurularak açıklanamayacak kadar karmaşık bu konuyu farklı akıl yürütme biçimleriyle birlikte genişletmeye çalışacağım.

Bu bölümde ise öncelikle Jacques Lacan’ın Ayna Evresi-Çocuk Geçişliliği teorisi, Sigmund Freud’un Ödipus Kompleksi ve buna karşılık G.Deleuze ve Guattari’nin öne sürdüğü “Anti-Ödipus”tan bahsedeceğim. Yine Maurice Merleau-Ponty, Paul Schilder’in bir bedenin kendini ayırık bir varlık olarak görmediği sürece tam

manasıyla bir insan öznesi ya da bireyi oluşturmayaacağı üzerinden ilerleyen düşünceleri ve Spinoza'nın "İmgesel Bedenler" teorisinden bahsedecek, bununla birlikte Henri Wallon, Gilles Deleuze ve Guattari, Rosi Braidotti, Donna Haraway, Moira Gatens'ın bu bağlamda ortaya koydukları düşünceleri ile Anoreksiya arasında bağlantılar kurmaya çalışacağım. Yine bu bölümde kimlik, tanınma ve Avrupa hümanizminin beraberinde getirdiği öteki mefhumu ve buna bağlı olarak gelişen dışlama politikalarının neticesinde ortaya çıkan toplumsallaştırılması gereken bedenler ve/veya normun dışındaki bedenleri siyasi bedenin nasıl inşa ettiği fikri üzerinde duracağım. Hümanist, liberal özne ve ortaya çıkardığı fark mefhumu bağlamında bedenli varlıklar ve kamu kültürünü inşa eden aktörlerden birisi olarak insanoğlunun değişen canlılık örüntülerine rağmen hala ataerkil kodlama sisteminin değişmemesinden dolayı beden, bedensel deneyimleri, bedene özgü biyolojik bilginin yeniden düzenlenmesine karşılık feminist filozoflarının ve insan sonrası kuramcılarının görüşlerine yer vereceğim.

2.4.1. İmgesel Beden

Jacques Lacan, Freud, Maurice Merleau-Ponty, Paul Schilder ve Henri Wallon gibi teorisyenlerin görüşlerindeki ortak nokta; kendiliğin doğada verili bir şey olmadığı ve toplumsal bir inşa olduğudur (Gatens, 2018, s.69). Örneğin Lacan ve Freud'un çalışmalarına göre bilginin nesne olarak ele alınmasına neden olan, bilme dürtüsünü açığa çıkaran kökensel merak arzudur (Braidotti, 2017a, s.322). Bilim ise öznenin kendi bedeni üzerindeki hakimiyetini tehdit eden libidinal dürtüleri kontrol altına almaya çalışan bir çabadır. Her arzu gibi bilme arzusu da cinsel bir teşekkül olarak bedene dair şeyleri yani kişinin kökenini temsil etmeye dayalı, dolayısıyla "nereden geliyorum" sorusuna yanıt bulmaya ilişkindir ve bu nedenle skopofiliktir⁶. Dolayısıyla, gidip bulmaya dayanır ve sadisttir, hakimiyet kurulması için fiziken paramparça edilmesi gereken bir beden mefhumu ortaya çıkar çünkü görünürlük fikri bedenin söylemsel

⁶ Bir şeye bakarak cinsel haz almak.

olarak parçalarına ayrılması ile bağlantılıdır. Tüm bunların kökeninde ise ensest dürtüsü yani anne bedeni etrafında dönen merak ve tabular yer almaktadır.

Lacan'ın çocuk geçişliliği veya ayna evresi teorisinde bu durum egonun ya da ilksel kendiliğin oluşumuyla açıklanır (Gatens, 2018, s.84). Lacan'a göre çocuk "öteki"nin bütünlüğünün imgesini, "öteki"nin bedensel bütünlüğünü tanır ve motor becerileri ötekinin bütünlüğünü devinduyumsal bir deneyimle gelecekte kendi olacağı şey olarak görebilir (Gatens, 2018, s.72). Dolayısıyla ilk kendilik algısı gözlemi vurgular ve yansıyan bir imgeyi esas alır. Lacan'ın ayna evresi çalışmasında bir çocuğun gestaltı kurulmuş olmaktan çok kurucudur. Freud'un düşüncesine göre ise ilksel ego, bedensel bir egodur ve bütünlüklü bir bedene dair imgenin izdüşümüdür (Gatens, 2018, s.84). Bu aşamadaki çocuk, yaşamının bu döneminde özdeşleşmeler, imgeler ve çiftlerin etkisi altında kalır. Çocuğun bedeni ve ötekinin bedeni arasındaki çapraz ilişki hem benzerliklerin hem de ötekinin kendilik olarak tanınmasına dayandığı için etik ve ahlaki açıdan sonraki ilişkiler bağlamında önemlidir. Çünkü öteki bedene yöneltilen sevgi/mazoşizm, nefret/sadizm gibi karşıtlıklar bu gerilimden kaynaklanmaktadır. Kendinin imgesi, kendinin bilgisini mümkün kıldığı için ötekilere karşı agresifliğin ortaya çıkmasının yani yeni narsistik bir işlevin de edinimini temsil eder ve yansıyan imge bir tür yabancılaşmayı da mümkün kılarak söz konusu bedensel teşekkülü dolaysız gerçeklikten koparır. Dolayısıyla hissedilen ben ile görülen ben ya da başkalarının gördüğü ben arasında bir çatışma vardır ve bu durum sadece ötekilerle ilişkimizle değil var olma ilişkimizle ilgilidir. Merleau-Ponty, diğer birçok düşünür gibi tam da bu noktada çocuğun hem sevinçte hem de acıda bu kendiliği, bütünleşmiş beden imgesini varsayacağını söylemektedir.

Maurice Merleau-Ponty, Paul Schilder, Jacques Lacan'ın çalışmaları, bir bedenin kendini ayırık bir varlık olarak görmediği sürece tam manasıyla bir insan öznesi ya da bireyi oluşturamayacağı üzerinden ilerler yani bir kimsenin kendi bedenini, diğer bedenlerle ilişkili olarak konumlandırması ile ilgilidir (Gatens, 2018, s.128). Örneğin Lacan'ın ayna evresi teorisinde aynı türe mensup bedenlerin imgelerinin ve

hareketlerinin sadece taklit eden imge ve hareketler tarafından üretilen homeomorf (eşbiçimli) özdeşleşme yani bir organizmanın kendi türüne olan yöneliminin kökeni olarak ele alındığı için ataerkinin egemenliğini devam ettiren genetik kökenli bir yaklaşım olduğu görülür. Bu yaklaşıma bir alternatif olarak Foucault ise imgesel beden, toplumsal ve tarihsel olarak genetiğin değil de özgül pratiklerin bir etkisi, güç ilişkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Beden imgesi esasen insan bedeninin bağımsız bir varlık olarak işlev görmesi ile bağlantılıdır ve beden bir organizma veya organlarının toplamı olmasına rağmen organik bileşenlerinin toplamına indirgenemeyecek bir mefhumdur ve salt anatomik bir beden olarak düşünülmemelidir çünkü aynı zamanda bütün bilgi imkanının koşuludur yani anatomi söylemi kültürde insanlar tarafından üretilen söylemin teorik bir nesnesidir (Gatens, 2018, s.75,128; Braidotti, 2017a, s.260). Böylesi bir beden toplumsal yaşantımızın temelidir, geliştirilir, öğrenilir ve statik olmadığı gibi diğer bedenlerle doğrudan bağlantılıdır. Dolayısıyla Schilder'in de belirttiği gibi bir kimsenin beden imgesindeki değişiklikler toplumsal bir olgudur yani toplumun beden imgelerinin toplamıdır ve öteki beden imgelerinde buna karşılık meydana gelen olgular eşlik eder (Gatens, 2018, s.82). Örneğin anoreksiya nervozu tarihsel olarak özgül olan imgesel beden toplumsal karakterini gösteren önemli bir örnektir, zira Gatens'in (2018, s.41) de vurguladığı gibi beden çeşitli bölgelerinin ortak bir psişik anlamı vardır ve ortak bir dille ayrıcalıklı kılınır.

Paul Schilder ise tüm sağlıklı insanların maddi bir beden yanı sıra hayali yani "imgesel beden"e sahip olması halinde dünyada hareket etmelerinin olanaklı olduğunu aksi bir durumda ise amaca sahip öznelere olamayacaklarını ileri sürmüştür (Gatens, 2018, s.41). Bu bağlamda Gatens (2018, s.68) ise beden asla durağan olmadığı gibi süreklilik halinde olduğunu ve mimetik etkinlik göstermesinden ötürü insanın gelişmesine ve kendi imgesine olumlu/olumsuz yatırım yaptığını belirtmiştir, zira psikanalize göre insan bedeni kültürde yaşanır ve kendilik doğada verili olmadığı gibi bazı teorisyenlere göre toplum tarafından inşa edilir.

Kendi bedenine yatırım yapanlara örnek olarak anoreksiya nervoza'ya sahip kişiler gösterilebileceği gibi belli ölçülerle koşullandırılmış ya da yönlendirilmiş toplum tarafından zorla beslenmelerinin ise bir çeşit istismar sayılıp sayılamayacağı tartışmaya açılabilir elbette. Bununla birlikte Moira Gatens'in (2018, s.80) "İmgesel Bedenler" isimli kitabında da bahsettiği üzere kültürümüzde her cinsiyetin kendi imgesine yaptığı yatırım, karşıt ve tamamlayıcı başka bir beden imgesine yatırımı zorunlu kılmaktadır, zira her cinsiyet bahsedilen yansımali ilişki içerisinde cinsel farkın inşasına yönelik yansımali bir bakış açısını gerektirdiği için şimdi ve gelecekte erkek-kadın olma biçimlerini dönüştürebilecektir. Bu bağlamda imgesel bedenlerin toplumsal karakteri anlamak için önemli olduğu ortadadır, zira bedenin kendi metni, başka bedenler yoluyla, beden üzerindeki ortak söylemler ve pratikler aracılığıyla kurulmuştur ve o da farklı bedenler üzerine bu metinleri yazacaktır (Gatens, 2018, s.41,81). Böyle bir durumda siyasi beden/topluluğun inşasını üstlenmiş patriarkal düzen anoreksiya gibi hastalıklara sahip kişileri kendi toplumsal kurulumunu bozacağı düşüncesi doğrultusunda ötekileştirebilir ve bu insanları kendi cinsiyetlerini reddeden, fobik ve ruh/akıl sağlığı yerinde olmayan normun dışında kişiler olarak tanımlayabilir. Oysa ki Spinoza'nın görüşlerine göre bir beden neyse odur (Stark, 2019, s.117). Ancak Foucault'un da incelediği toplumsal bir kurum olan akıl hastanesine yani bedenlerinin *belli bir amaca dönük üretkenlik uğruna toplumsallaştırılması gereken hammadde olarak dizginlenmesini* amaçlayan bu yapı içerisine hapsedilirler (Braidotti, 2017a, s.228). Oysa ki hukuksal olarak suçlunun "sapkın bir birey" ve tüm sorumluluğun birincil faili olarak ele alınması ya da anoreksiya nervozuna sahip bireylerin akıl hastası olarak yaftalanması arasında çok da bir fark yoktur. Cezalandırma sistemleri yerine -ki akıl hastanesi de bir çeşit bedensel/zihinsel ihlal sayılabilir- bu tarz davranışların toplumsal/yapısal nedenleri sorulmalıdır çünkü bu gibi durumlar devam ettiği müddetçe sivil beden insan ilişkilerini sistematik olarak yapılandırmaya devam edecektir. Bu bağlamda Braidotti (2017a, s.134) ötekinin bedeninin aynı zamanda eleştirel olarak anlamsal şekillendirme işlevi gördüğünü belirtmiştir ve bu durumun günümüz iktidar sisteminin, özneliliğin sahası olarak tanımlanan yaşayan bedenler üzerindeki kontrol ve kodlama

sistemlerinin bir göstergesi olduğunu belirtmiştir. R.Braidotti'nin (2017a, s.246) de belirttiği gibi *“yaşam, hiyerarşik bir salahiyyet ölçüğünde idare ve taksim edilmesi gereken “ek” bir unsurken; ölüm, kişinin iktidar ve bedeni ya da bedendeki iktidarın ölçülebileceği tek yerdir”*. Bu durum ise doğrudan biyopolitika ile bağlantılıdır ve anoreksiya nervoza'ya sahip kadınların normun pozitifliğini onaylayan birer anomali oldukları apaçık ortadadır (Braidotti, 2017a, s.306). Üstelik normun dışında kalmak bu kadınların kendi başarısızlığı olarak gösterildiği gibi normun dışında kalanlar her daim kendilerini çatışmalı/çelişkili durumların içerisinde bulurlar ve kendilerini ifade edebilecekleri dil/söylem yaratma olanağından yoksun bırakılırlar (Gatens, 2018, s.167).

2.4.2. Spinoza ve İmgesel Bedenler

Deleuze ve Guattari, veya Moira Gatens, gibi düşünürlerin imgesel bedene dair çalışmalarının çıkış noktası Spinoza'nın görüşleri ile bağlantılı olarak şekillenmektedir. Spinozacı beden kinetik ve dinamik iki eksen üzerinden ifade edilir, örneğin Deleuze bu iki eksenin bedeninin enlemi ve boylamı olarak yorumlamaktadır yani ona göre kinetik beden dinginlik ve devinimlerinin hızı, dinamik ekseninde ise diğer bedenleri etkile(n)me kudretiyle tanımlanır (Stark, 2019, s.109). Spinoza'ya göre etkilenme gücünden ziyade etkileme gücü önemlidir ve bu güçler bedeninin tüm duygulanımsal bağlamı ile ilgilidir (Gatens, 2018, s.217).

Spinoza bilgiyi üç türe ayırır; imgelem, akıl ve sezgi (Gatens, 2018, s.211). İmgelem (1.tür bilgi) ile bilmek, kişinin etkilenme gücü kadar etkileme/eyleme gücünü de etkiler ve bu kendi bağlamına göre belirli bir tarzda var olmak anlamına gelir. Bu bilgi türü özgür istenç ve olumsuzluk yanılsamalarına neden olur. Spinoza'ya göre var olan her şey zorunluluk ve akıl tarafından yönetilir (2.tür bilgi) yani akıl bu zorunluluğu anladığı zaman şeyleri de doğru şekilde anlamış olur. Akıl, ruhun ya da zihnin aşkın ya da bedenden koparılmış bir niteliği olarak görülemeyeceği gibi arzu ve bilgi, bedensel duyguların niteliği/karmaşıklığında cisimleşir (Gatens, 2018, s.185). Spinoza'ya göre doğamız açısından, imgelem ve tutku kapasitelerimizin düşünme kapasitemizden ne

daha az ne de daha çok zorunludur ve dolayısıyla bizler duyguları deneyimleriz ancak bu duyguların nedenleri hakkında bilgimiz olmaz (Gatens, 2018, s.212).

Spinoza'ya göre insan bedeni birtakım başka bedenlerden oluşan karmaşık bir bireydir (Gatens, 2018, s.184). Bu beden ile çevresi karşılıklı olarak değişim halindedir ve dolayısıyla herhangi bir bedenin diğer bedenler ile zorunlu ilişkisi olduğu için insan, gücünü artıracak, kendini geliştirecek bedenlerle etkileşime geçmek ve eyleme gücünü azaltan bedenleri yok etmek ister (Gatens, 2018, s.188). Spinoza'ya göre bedenler arasındaki bu seçmeye dayalı çaba insanları topluma yönlendirir ki ona göre insanlar özünde "homo socius" olarak tanımlanamaz ve yurttaşlığa uygun hale getirilmeleri gereklidir (Gatens, 2018, s.188,189). Bu bilgiler ışığında söyleyebiliriz ki beden imgesi kültürel bir üründür ve mevcut koşullar içerisinde kendi imgelemelerini, kendini yeniden yaratır (Gatens, 2018, s.75). Kendi "öteki"sini kurması geçmiş ve gelecek durumlarda kendini yeniden yansıtmayı sağlar. Kendi bedenini deneyimlemek öteki bedenleri deneyimlemek kadar toplumsal olarak kuruludur. Moira Gatens'in de belirttiği gibi kendimiz için nesne olabiliriz, kendimizi nesne alabiliriz ve dolayısıyla kendi saygı/aşağılama, cezalandırma/ödül, sevgi/nefretimizin alıcısı olabiliriz. Anoreksiya nervozuna sahip bireylerin davranışlarının imgesel beden bağlamında okuması yapıldığı zaman -kendi bedenlerinin bütünlüğünü yiyecekleri farklı politikaları işaret edencesine kirlетici ya da istilacı gibi kodlayarak ve yiyeceklerden sakınarak deneyimleyen- bu bireylerin kendi kendini istismarı daha anlaşılır olmaktadır.

2.4.3. Ödipus Kompleksi - Anti Ödipus ve Arzu

Deleuze ve Guattari, psikanalizde anti-ödipus ile Freud'un arzuyu eksiklik üzerinden kavrayan ödipus kompleksi çalışmasına alternatif bir bakış açısı geliştirmiştir. Bu kompleks her iki cinsiyette de aynı şekilde ortaya çıkar ve her iki cinsiyette anneyi birinci sevgi nesnesi olarak görür (Stark, 2019, s.71). Aralarındaki fark ise zıt cinsiyetin anatomisine farklı şekilde tepki verilmesi ile ilgilidir. Örneğin başlangıçta anneye yönelen arzu, oğlanlarda babayı rakip olarak görme ve baba tarafından hadım edilme korkusu ile ilişkilendirilir (Stark, 2019, s.72). Kızlarda ise arzu nesnesi anne olmaktan

çıkar ve eksikliği-hadım edilme mefhumunu ceza olarak kabul ederek anneyi hor görmeye başlar. Oğlanlar bu korku neticesinde başka kadınlara yönelerek sistemi devam ettirirken, kızlar da bununla bağlantılı olarak arzuyu başka erkeklere doğru yönlendirir.

Dahası Lacan ve Levi Strauss'da aynı şekilde arzuyu eksiklik üzerinden kavrar. Örneğin Lacan, bu durumu erkeklerin anatomisine bağlamaz ancak Lacan'a göre dili yapılandıran bu eksiklik bebeklerin bu dönemde kendilerini çevresinden ayırık bir varlık olarak algılayamaması ile bağlantılıdır (Stark, 2019, s.74). Bebekler bu süreçte ihtiyaçlarının sürekli karşılanması gereken varlıklardır ve -memeden/sütten kesilme ile bu evreden sonra tatmin edilemez bir duygu ortaya çıkar. Dolayısıyla arzu Lacan'a göre sembolik alanda var olur. Bununla birlikte Levi Strauss ise bu eksikliği ensest duygusu üzerinden açıklar. Yine anne bedeni etrafında dönen bu düşünceye göre kültürün işlevini yerine getirmesi için kadınların mübadele edilmesi, akrabalığın var olması, ittifaklar kurulması sorunsalı ortaya çıkar ve arzu bunun gerçekleşmesi için bastırılması gereken birincil konumdadır (Stark, 2019, s.103). Bunun sonucunda ise "kadın" varlık kipliği olmaktan ziyade sistemdeki bir konum haline gelir.

Ancak Deleuze ve Guattari bu psikanalitik modele karşı çıkarak arzunun üretim yerine edinim olduğunu ileri sürer (Stark, 2019, s.74). Onlara göre anne-baba-çocuk(ödipus) üçgeni psikanalizin arzuyu aile içine sıkıştırmasını destekleyen bir söylemdir. Ancak Deleuze ve Guattari esasen ödipus kompleksini ve bilinçdışını reddetmezler. Onlar bilinçdışını arzuların gizli mahzeni olarak görmez ve ödipus'un bilinçdışının tözü olmadığını ama psikanalizin onun üstüne kurulduğunu söylerler (Stark, 2019, s.76-77). Bilinçdışı Deleuze ve Guattari'ye göre politik, tarihsel ve toplumsal olarak üretilir ve arzu bir eksiklik değildir, kişileri-şeyleri değil katettiği ortamları nesnesi olarak ele alır, ihtiyaca tabi olmadığı gibi kendisi var olur (Stark, 2019, s.77). Onlara göre arzu her yeredir, bir oluşum ya da yapı değil süreçtir. Freud'un ileri sürdüğü aksine ailevi değil kapitalizmin ürünüdür (Stark, 2019, s.79).

Örneğin Deleuze ve Guattari, şizofreni ile kapitalizm arasında bir bağlantı kurarak kapitalizmin şizofrenik yönüyle yani toplumsal-tarihsel bağlamın içinden çıkan

sürecin gerçekte arzusun nasıl çalıştığını açıklamaya çalışır (Stark, 2019, s.79). Kapitalizm değişim değerlerinin dalgalandığı, piyasa değerinin diğer tüm anlam siyasetlerinden üstün tutulduğu bir sistemdir, kod çözümü ve yersizyurtsuzlaştırma yönünde hareket eder ve bunun neticesinde, arzuyu serbest bırakarak şizofreniyi üretir.

Onlara göre arzu şizofrenik akışıyla toplumsal olarak kodlanmış akışları böler ve kolektif doğası ile hızla çoğalan bağlantılar üretir (Stark, 2019, s.80). Bu bağlantılara “arzulama- makineleri” veya “asamblaj” adını vermişlerdir. Bu asamblajlar dualizmi yerle bir eder çünkü herhangi bir anlam taşımaz, herhangi bir şeyi göstermez ve kendi başlarına yorumlanamazlar. Özne modeli önermezler, özneyi analizin merkezine koyarlar, tüm ikilikler aynı sürece dahildir ve artık sürdürülebilir değildir (Stark, 2019, s.82). Arzu oluşu⁷ üretir, arzulama makineleri ile bizi Ödipus’un gizlilik ve derinlik modelliklerinden kurtarır (Stark, 2019, s.81-83).

Batı kültürü cinsiyetlenmiş bedenin üretimine daha fazla ayrıcalık tanıdığı için aile yapısı içindeki toplumsal cinsiyetli roller, arzuyu sınırlandıran, ekonomik ve toplumsal yapıların bir tezahürüdür ve doğuştan gelen veya evrensel bir şeyin ifadesi olamazlar (Stark, 2019, s.104). Dolayısıyla toplumsal cinsiyetli roller arzusun organize edilmesini sağlayan Ödipus ile bağlantılıdır. Deleuze bireyselci olmayan, insan olan/ olmayan tüm varlıkları çakılı konumlarından kurtaracak, liberal hümanist öznenin konumunu sarsan bir beden-organsız beden kavramı önermiştir. Deleuze’e göre öznenin bedenli oluşu hareketlilik, değişebilirlik, geçişli bir tabiat üzerinden tanımlanan, doğal

⁷ Oluş, kişinin halihazırda sahip olduğu biçimlerden, olageldiği öznenen, sahip olduğu organlardan, yerine getirdiği işlevlerden başlar ve kişinin hareket/dinlenme, sürat/yavaşlık ilişkileri kurduğu, olma halinde olduğu, bir halden başka bir hale geçişin çoklu ve karmaşık durumunu ifade eder (Braidotti, 2017a, s.334). Deleuze’e göre bütün oluşlar minör oluş olduğu için majoriter standarttan, liberal hümanizmin öznesinden uzaklaşan bir hareket içerisindeyler (Stark, 2019, s.137). Dolayısıyla bütün oluşlar molar değil molekülerdir ve yerleşik iktidar yapılarının altını oyma kapasitesine sahiplerdir, devrimcilerdir (Stark, 2019, s.137). Deleuze molar ve moleküler kavramlarını Kafka’nın Minör Edebiyat kavramından etkilenecek geliştirmiştir. En kaba tabirle bu edebiyat türü toplumsal düzenin altını oyan metinlerden oluşur. Majoriter, toplumda güç ve ayrıcalıktan en çok yararlanan erkeklerden oluşur ve Deleuze’e göre toplumsal alan molar-moleküler asamblajlardan meydana gelir ve molar düzeyde insanları sınıf, yaş, cinsiyet vb.kategorilere ayıran makineler bulunur(molar erkek-kadın) (Stark, 2019, s.138). Bununla birlikte moleküler alanda ise uyumsuzluk, değişkenlikle ilgili bir mikropolitika bulunur. Örneğin “kadın-oluş” figürü kadınların yerleşik sistemlerdeki marjinal konumu nedeniyle diğer oluşlara giriş kapısıdır ve feminist teori açısından oldukça önemli bir figürdür. Dahası kadın-oluşun kadınların özsel doğasıyla hiçbir ilgisi olmadığı gibi bu figür moleküler cinsiyetliliği ile erkek/kadın konfigürasyonunu yerinden edebilecek bir kaçış çizgisi harekete geçirebilir ve bu kaçış çizgileri molar organizasyonu yıkmaya gücüne sahiptir (Stark, 2019, s.45,138,139). Oluş daima geleceğe yöneliktir ve Deleuze’ün oluş kavramı kadın-oluş figürü ile başlar kız oluş, hayvan oluş gibi algılanamaz oluşa doğru giden bir oluş dizisinden meydana gelir.

veya biyolojik değil, bedensel bir materyalizm biçimidir ve birbiriyle kesişen duygulanımlar, mekansal-zamansal değişkenlerden ibaret bir sürecin ifadesidir. Deleuze'ün organsız beden kavramı daima kolektiftir, virtüel potansiyelin alanıdır ve tek başına organların değil, organların organizma biçiminde reddedilme durumuyla ilgilidir (Stark, 2019, s.113-115). Deleuze tüm eylemlerin (eylememek de dahil) duygu ürettiğini, tüm bedenlerin duygu kudreti olduğunu söyler ve organsız beden kavramı ile bedeni ne olduğu değil ne yapabilirliği bakımından düşünmemizi sağlar yani bize fallus ile penis arasında organik bir bağ olmadığını hatırlatır (Stark, 2019, s.114,117). Organsız beden yeni asamblajlar oluşturan, arzunun üzerinde akabileceği, tikel bedenlerin normatif bir ideal ile uyum sağlayıp sağlaması bakımından değil, eylemleri, olabilecekleri şey bakımından düşünmemizi sağladığı için normun dışındaki bedenler hakkında olumlayıcı düşünmemizi sağlar (Stark, 2019, s.115,116,119). Çünkü ona göre bir beden politik, kurumsal veya toplumsal, kimyasal veya yapay olabilir (Stark, 2019, s.112). Organsız beden önceki anlamlara ve kodlamalara tabi değildir, öncesinde değişmez olan davranış kalıplarının ötesine geçme potansiyeline sahiptir.

2.4.4. İnsan Sonrası

Bu bölümde biyo-genetik kapitalizmin hızla gelişmesi ile bağlantılı olarak aydınlanmadan beri bildiğimiz yerleşikleşen beden tahayyülünün, insan olan/olmayan aktörler arasındaki sınırların, canlılık örüntülerinin birbirine karışması sonucu cinsiyet ve kimlik ayrımlarının olmadığı bir ucube dünya/başka yer umudunu taşıyan Donna Haraway ve Rosi Braidotti, Karen Barad'ın görüşleri tartışılacaktır. Konu kapsamında öncelikle hümanizm ve Avrupa merkezçiliği/insan merkezci düşünce karşıtlığı daha sonrasında da “insan sonrası öznellik”ten bahsedilecektir.

Braidotti (2018b, s.25,27) ikonikleşmiş “erkek-insan” imgesinin insan yetilerinin biyolojik, söylemsel ve ahlaki düzeyde akılcı bir ilerleme olarak düzenlenmiş ruhani değerler kümesi oluşturarak “hümanizm”in amblemi haline geldiğini belirtmiştir. İnsan aklının eşsiz kudretine imanı, bedensel mükemmeliyet ideali sadece insanlar için değil kültür için de normu belirlemiştir ve hümanizmin ideal beyaz, hetero erkek-

insanının kusursuz aklının evrenselleştirici iktidarına denk bir Avrupa fikri şekillenmiştir. Braidotti (2018b, s.27) Avrupanın hiçbir zaman sadece jeopolitik bir konum olmadığı vurguladığı gibi Avrupanın insan zihninin evrensel bir yüklemi olduğunu varsaydığını dolayısıyla benlik-öteki arasındaki diyalektiği, özdeşlik-başkalık ikili mantığını evrensel olarak ele alarak “fark” mefhumunu yergi olarak konumlandığını belirtmiştir. Bu bağlamda Braidotti’ye (2018b, s.27,28) göre başkalık, öznelliğin kendini yansıtan muadili yani bilincin, evrensel rasyonalizmin ve kendini düzenleyen etik davranışın değillesi olarak inşa edildiği için “fark” mefhumu “öteki” olarak inşa edilen gözden çıkarılabilir bedenlere sahip, insandan aşağı konuma indirgenen cinsiyetlendirilmiş ve doğal addedilmiş uygunsuz bedenler için ölümcül çağrışımlar içerecektir. En nihayetinde *“hepimiz insanız ama bazılarımız diğerlerinden daha ölümlü”* (Braidotti, 2018b, s.28).

Braidotti’nin (2018b, s.28,40) görüşüne göre hümanizmin insanı bütün ötekilerin kendi üzerinden değerlendirilmesini, düzenlenmesini ve belli bir toplumsal konuma yerleştirilmesini sağlayan standardı belirlemekte/ifade etmektedir çünkü insan normatif bir sözleşme olarak dışlama ve ayrımcılık pratikleri açısından düzenleyici bir konumdadır. İnsan, *“insan tabiatına”* ilişkin toplumsal sözleşme halini almış tarihsel bir inşadır, zira Foucault’nun da ileri sürdüğü gibi kurumsal, kültürel temsil sistemleri, siyasi ve normatif anlatılar, toplumsal kimlik kiplikleri iktidarın kısıtlayıcı (potestas) ve üretken (potentia) gücü ile bağlantılıdır ve bu nedenledir ki bu oluşumlar sadece maddi düzeyde işlememektedir (Braidotti, 2018b, s.40).

Evrenselliği bütüncül özne ve rasyonelliği önceliği olarak alan hümanizmin temel ilkelerinden biri olan sekülerizm, hristiyanlar için Tanrı’nın lütfunu, kurtuluş doktrininin insanın evrensel özgürleşme projesini, Avrupa merkezliliği temsil eder ve Batı tarihi için oldukça önemlidir (Braidotti, 2018b, s.46,104). Ve bilindiği üzere bilim özünde sekülerdir ancak kendi dogmatiklik biçimlerinden muaf değildir (Braidotti, 2018b, s.45,46). Çünkü bilgi üretim süreçleri toplumsal bağlamından ayrı düşünülemez ve nesnel bilgi, varoluşun kesişimsel, bedensel konumundan hareketle kuruludur.

Feminist akademisyen Donna Haraway (2010, s.102,104,107) ise bu konuya açıklık getirerek her şeyin ilişkisel olduğunu, özne-nesne gibi belirli kategorilerin geçici yapılandırmalar olduğunu ve akılcı bilginin koşulunun evrensellik olmadığını kısmilik olduğunu ileri sürer. Bu nedenledir ki Haraway (2010, s.107), kırımsal pratikler ile “her şeyi hiçbir yerden” izleyen, bütün farklılıkları üreten, düzenleyen, temellük eden, erkek egemen imli sözde nesnel bilginin tanrılık hilesi ile kurulan insan merkezli bu görüşünü yerinden etmek için görünmeyen gözün konumunu eleştirerek aşağıdan, ezilmişlerin gözünden görmeyi önermiştir.

Özne-nesne, kültür-doğa, olgu-değer, insan olan-olmayan, organik-inorganik gibi ikili karşıtlıkların doğasına meydan okuyan Haraway (2010, s.128,136), “Kırınım” [Diffraction] kavramı ile önemli olanın karşıtlıkların birbiri içine geçen doğası olduğunu söyler ve farklılıklarının değil farklılığın etkileri üzerinden analiz yapmayı önerir. Fizikten ödünç alınmış olan “Kırınım” kavramı “düşünümsellik [reflexivity]” pratiğine tepki olarak doğmuştur ve düşünümsellik, ‘aynının yer değiştirmesi’, ‘asıl-kopya’ ilişkisi sorununu ortaya çıkardığı için Haraway (2010, s.136), kırınım kavramı ile nesne-özne arasına mesafe koyan ve aradaki mesafeyi nesnenin temsillerini üreterek kapatan, düşüncenin nesnesinden kopuk bilgi üretim/temsil problemini eleştirir. Çünkü düşünürken ya da bilmeye çalışırken dünyanın nesnel temsili üretilmek yerine her birimiz dünyanın üretiminde aktif olarak yer alırız (Haraway, 2010, s.128,130,131; Gatens, 2018, s.107). Dolayısıyla nesne bizden ayrı düşünülemez ve bu durum sanat nesnesi-öznesi, araştırmacı-araştırılan nesne arası sınırları ortadan kaldırarak insanoğlunun süregiden inşa edilmiş temsili tarihselliğine darbe indirir. Düşünmek çapraz-bedenli bir harekettir ve bilmek-oluş birbirine bağlı olduğu için maddesel oluşların failliği intra-activity⁸ ile anlaşılabilir (Braidotti, 2017a, s.172; Gatens, 2018, s.107,185).

⁸ Intra-aksiyon [Intra-activity (Etkinleşim)], insan olan ya da olmayan aktörler arası ilişkiseliliği/çoklu bedenler arasılığı anlatmak için kullanılan ve Karen Barad’ın yine fizikten ödünç aldığı bir kavramdır. İnsan bedeni insan olmayan bedenlerden farklı olmadığı gibi intra-aksiyonlarla şekillenen bir oluş/maddeselliktir. Bedenleri yalnızca araçlar ve arayüzler olarak tanımlayan insan merkezci düşünme sistemine bir eleştiri olarak ortaya çıkmış olan bu kavramda bedenler karşılıklı olarak etkinir (Haraway, 2018, s.116).

Ancak günümüzün teknoloji dolayımındaki dünyasında ve çağdaş biyogenetik kapitalizm sayesinde insan olan-olmayan aktörler üzerinde gerçekleştirilen teknolojik müdahaleler türler arası olumsuz bir birlik yarattığı gibi küresel bir birbirine bağlı olma durumu da yaratmaktadır (Braidotti, 2018b, s.66,67). Bu bağlamda Haraway'ın (2010, s.104,107) de belirttiği gibi var olan -belki de olmayan- farklılıklar için sorumluluk almak ancak "biz"im, yoldaş türlerin, ezilmişlerin yaşadığı sınırlar içerisinde, belirli bir konumdan mümkün olacaktır. Çünkü konumlu bilgiler Haraway'e göre angajmansızdır ve bu eleştirel konumlanmanın nesnellik üreteceğini vaat eder.

D. Haraway (2010, s.120-195), "Ucubelerin Vaatleri: Uygunsuz/laşmış Ötekiler için Bir Yenilenme Politikası" makalesinde, değişen bedensel örüntülerle bedenliliğimizden neredeyse kurtulurken biyotıbbın buna karşılık yeni ataerkil örüntülerin bilgisini ürettiğini de belirterek bu düşüncesini bağışıklık sistemi metaforu ile toplumsal bedene uyarlamıştır (Haraway, 2010, s.177,181-185). Göçmenlerin, eşcinsellerin ve diğer toplumsal bağışıklık sistemi tarafından yabancı bir şey olarak tespit edilen ve reddedilen bedenlerin "öteki/uygunsuzlaşmış beden" olarak kodlandığını söylemekte olan Haraway aynı zamanda erkek beyni ile özdeş "hiçbir yerden her şeyi bilmek" gibi bir pozisyonla geliştirilen teknik varlıkların, yapay zekanın da günümüz normatif tanımları ile kodlanarak insan sonrası dünyaya aktarıldıklarını ve insan deneyimlerinin çoğunun görmezden gelindiğini, örneğin kadınların yine "öteki/ikincil" olarak konumlandırıldıklarını ileri sürmüştür (Haraway, 2010, s.120-195). Ancak siyasal olanı "communitas"⁹ın ve "immunitas"ın bir aradalığı belirlediği için toplumun communitas'ının toplumun kurucu dışarısına ihtiyaç duyduğunu da göz ardı etmeyerek düşüncesini şu şekilde dile getirmiştir;

⁹ Armağan ekonomisi/döngüsü bizim ortak paydamızı "munus"umuzu oluştururken ödünç alınıp-verilen armağanların (ruh ortaklığı) üzerinden "communitas" oluşur. Bizler egemenin bedenini oluştururuz ve her üye bir diğerine borçludur. Ancak Roma hukukunun benimsenmesi armağan döngüsünün kırılarak birbirimize olan borç yükümlülüğümüzü kırmış, bizleri özgürleştirmiş ve bireysel borcu ortaya çıkarmıştır. On dokuzuncu yüzyılda dini mekanizmaların da çökmesi ile birlikte bağışıklık mekanizmaları bu görevi devralmıştır. Kapitalizm her şeye parasal değer biçerek kişisel borcun ortaya çıkmasına ve "munus"suz bir toplum oluşmasına yani "immunité"ye neden olmuştur. Sanayi devrimi ile zaten bağışık kabul edilen, imge hakkına sahip soylu kesimin yaşam alanını ihlal eden göç sonucu "kitle" kavramı ortaya çıkmıştır. Çünkü soylular "kitle" oluşturmazlar ve yeni normların belirlenmesi gereklidir artık. Yani "immunité" bir ayrıcalıktır (Z.Sayın, 2019-2020, "Türk Sanatının Avrupa Çehresi" ve "Türk Sanatının Optik Bilinçaltı" ders notları).

“Çoğulluk, standartlaştırma meselesi söz konusu olduğunda işin içindedir ve kimse bütün uğraş topluluklarında birden standart ya da uygunsuz değildir. Bazı standartlaştırma türleri diğerlerinden daha mühimse de bütün biçimler, uyanlar kadar uymayanları da üreterek iş görür” (Haraway, 2010, s.282).

Haraway (2010), bedenli varlıklar ve kamu kültürünü inşa eden aktörlerden birisi olan insanoğlunun değişen canlılık örüntülerine rağmen hala ataerkil kodlama sisteminin değişmemesinden dolayı beden, bedensel deneyimleri, bedene özgü biyolojik bilginin yeniden düzenlenmesine bir umut olarak “siborg” figürünü önermiştir. Küresel teknolojinin doğanın yeniden üretimi olduğunu ve bunun feminist söylem içerisinde uygunsuzlaşmış ötekiler için bir ışık olabileceğini söyleyerek her şeyin doğallığını bozduğu düşüncesine karşı çıkmaktadır (Haraway, 2010, s.126). Organizmaların doğal-teknik varlıklar olarak söylem içerisinde ortaya çıktığını öne süren Haraway (2010, s.128,129), biyoloji biliminin söylemselliğine/tarihselliğine atıfta bulunmuştur çünkü bilimsel söylemlerin varlıklarının inşasında insanlar kadar insan olmayan aktörler, makinalar ve diğer ortaklar da etkin bir şekilde yer almaktadır.

İnsan sonrası öznellik olarak önerilen “siborg”un bedeni, oluş halindedir, çok aktörlüdür çok belirleyenlidir, çok dillidir, ilişkiseldir ve iletişim halindedir (Bozok, 2019, s.144). Bu nedenledir ki “siborg” figürü köken atıflarını ortadan kaldırdığı gibi yan yana duran farklı şeylerin bir muhalefet oluşturmaya işaret ederek, öteki meselesini ve hiyerarşik dizilmeyi de ortadan kaldırabilir (Haraway, 2010, s.82,83). Çünkü *“İnsan sonrası öznellik, kuvvetli bir kolektif hissiyata, dolayısıyla toplum inşa etmeye dayanan cisimleşmiş, iliştilenmiş ve bu haliyle de kısmi bir hesap verebilirlik biçimi ifade etmektedir”* (Braidotti, 2018b, s.66). Dolayısıyla böylesi bir beden parçalıdır, türler-arasıdır, karmaşıktır ve kökensizdir.

2.4.5. Kimlik-Tanınma-Fark

Kimlik kavramı sadece ego ve kişilik hissinden kaynaklanmaz çünkü bedensel öznenin tamlığı ve özneliliği arzu temellidir (Braidotti, 2017a, s.145). Bu kavram bilinçdışı, arzular ve isteklerden de etkilenir ve geriye dönük kurulan bir mefhumdur çünkü öznenin kurulduğu ortam ve mevkinin kurulduğu yerin dil olması kültürün sembolik sermayesi olduğunu gösterir (Braidotti, 2017a, s.60,134,135). Kişi, Braidotti'nin (2017a, s.258,259) de belirttiği gibi bilimsel ve siyasi bir özne olarak doğmadığı gibi öyle olagelir çünkü özne oluşumunu yapılandıran özneliliğe hem dışsal hem de içsel bir ilişkiler ağına bağlıdır, çevresiyle çözülemez bir ağın içindedir (Stark, 2019, s.111). Bu ise beden sınırlı bir varlık olmadığını ve kendi varlığını diğer bağlantılar aracılığıyla şekillendirdiğini gösterir (Stark, 2019, s.109). Dolayısıyla tek olmama durumu “kendilik” denilen teşekkül için gerekli kurucu ötekilerin varlığına işaret eder ve bu tür bir beden, bedenin biçiminden veya içeriğinden ziyade etkileşimlerini önceler, liberal hümanist öznenin etkilenemezliğine darbe indirir, deneyseldir, bireysel ve insanbiçimci değildir (Braidotti, 2017a, s.216,155; Stark, 2019, s.111).

Kimlik bahsedilmiş bir teşekkül anlamına gelen “kendilik”, maddeselliği dilde kodlanmış, dünyada nasıl yaşadığımızı şekillendiren bir kuvvet olarak anlaşılmazdır (Braidotti, 2017a, s.216). Kendilik ifade edilmiş yaşayan maddeye bağlı olduğu için beden temsilden fazladır (Braidotti, 2017a, s.216). Ve dolayısıyla beden tam olarak kavranamaz çünkü bilgisi üretimin alanı ve deneysel pratiklerin yeri olarak konumlanır (Braidotti, 2017a, s.216; Stark, 2019, s.108). Bu nedenle ötekilerle bağı gerektirir ve toplumsallık bedenlerin karışımı ile kurulduğu gibi kendiliğin soy bilimsel süreci ile bellekler/anımsamalar vasıtasıyla sabitlenir, geriye dönüktür ve rasyonel kontrolden kaçan bilinçdışı ile içselleştirilmiş imgeler vasıtasıyla oluşur (Braidotti, 2017a, s.216; Stark, 2019, s.112). Arzu üretkendir ve kim olduğumuza dair tek gösterge, olduğumuz yerin ya da olmayı bıraktığımız şeyin bir izidir (Braidotti, 2017a, s.59,60). Arzular hareket etmeye devam ederken iktidar ilişkilerini de üretirler (Braidotti, 2017a, s.60).

Günümüzde hala birçok feminist düşünür kartezyen bedenin öznesi olan rasyonel, beyaz, hetero erkek ve onun karşıtı olarak olumsuzlama üzerinden kurulan tüm ötekilerin tanınmasına yönelik bir politika yürütmektedir. Tanınma politikası isteği her ne kadar anlaşılabilir olsa dahi kendi içerisinde problematiktir. Çünkü tanınma farkı değerli kılmak için gündeme getirilse dahi görünürlük rejimlerinin suç ortağı haline gelerek, tanınmanın ötesinde olan her şeyi görünmez kılabilir, başkalığın silinmesine neden olabilir, dahası yerleşik kültürel değerleri evrensel veya doğuştan gelmişler gibi kodlayabilir (Stark, 2019, s.153). Ancak yine de Deleuze, özdeşlikte olduğu gibi tanınma veya temsilin deneyim olarak var olduğunu kabul eder, zira ona göre dünyadaki deneyimimizin önemli bir kısmı tanınmadan ibarettir (Stark, 2019, s.156).

Tanınma, özne ve çevresi arasındaki ilişkileri kavramsallaştıran bir yol önermesi ve toplumda öznenin teorileştirilmesine bir olanak sunduğu, ayrıca toplumsal anlam yapıları içerisindeki belirli özne türlerinin anlaşılabilirliği varsayımına dayandığı için özdeşlik/kimlik politikaları açısından önemlidir (Stark, 2019, s.148). Örneğin Hegel'e göre öznenin varlığa geldiği süreç olan bu kavram, bireyler arası temel ve kurucu ilişkileri tanıyan bir modeli varsayar. Hegel şeylerin olmadıkları şeye karşı kuruldukları bir süreci tarif ederek diyalektiğin merkezine olumsuzlamayı yerleştirir. Kaldı ki bu durum arzunun kendilikte eksik olan ya da kendiliğe dışsal olan bir şey olması ile aynı mantıkla ilerleyen geleneksel anlayışlarla ilgilidir. Dolayısıyla, özdeşlik, karşıtlık açısından yani olumsuzlama, varlığın kurucu koşulu olarak taşıdığı bir şey olarak ele alınır. Ancak Deleuze'e göre bu mümkün değildir çünkü fark şeylerin içsel değil dışsal bir özelliği olarak işlev görmektedir (Stark, 2019, s.125). Ona göre yaşam bir fark sürecidir ve fark(lan/lılaş)ma süreci virtüel ile edimsel arasındaki ilişkiyi tarif etmeye yarayan karmaşık bir sistemdir (Stark, 2019, s.130). Dışsal bir olumsuzlama yoluyla kurulan tanınma, dünya ile bir olmak anlamına gelir ve özne, ilişkisellik yoluyla varlığa gelerek politikaya dair tartışmalarda, topluluk tahayyüllerinde önemli bir figür haline dönüşür (Stark, 2019, s.150).

Deleuze Nietzsche'nin dünyayı özneler ve nesnelerle değilde yer değiştiren hiyerarşiler ve dizilişlerle ilgili görüşü üzerinden ilerler çünkü bu düşünceye göre özne sabit kendilikler ve kuvvetlerin anlık karşılaşmalarından ibarettir ve anti hümanisttir (Stark, 2019, s.155). Ona göre bizi düşünmeye zorlayan şey tuhaf ve alışılmadık veya “algılanamaz” olanla karşılaşmalardır (Stark, 2019, s.156).

Hannah Stark'ın (2019, s.166) “Deleuze'den Sonra Feminist Teori” isimli kitabında da belirttiği gibi Deleuze, özdeşlik/kimlik karşısında eylemlere öncelik tanır ve uyumsuzluğun üstünü örtmez, zira uyumsuzluk anları problematiktir ve dolayısıyla düşünce üretir. O tüm varlıkları ve kuvvetleri ontolojik bir eşitlik sunan içkinlik düzlemi üzerinde konumlandırır (Stark, 2019, s.169). Dolayısıyla Deleuze'ün düşüncesini benimseyen böyle bir feminist politika, insanı, insan olmayan dünya içerisinde yeniden konumlandırabilir ve insan merkeziliğin ötesine geçer. Bu demektir ki; Deleuze'ün düşüncesini benimseyen feministler (algılanamazlık feminizmi) değerın tek ölçüsünün anlam olmasına karşı çıkarlar ve farkın sonsuz çıkışını öne sürerek -örneğin Grosz-tanınmanın terk edilmesini çünkü böylesi bir isteğin toplumda tanınabilir özdeşlik/kimlik nosyonları tayin edenleri ve/veya geçerli kılanları daha da güçlendirmeye yarayacağını ileri sürerler (Stark, 2019, s.161,165). Çünkü böyle bir politika, bedenlerin olumsal ve değişen düzenlenişleri öncülünden hareket ederek cinsiyet/toplumsal cinsiyet ve cinsiyetçilik, öznellik gibi problematik kavramların gelecekteki yeni biçimlerine de açık olacaktır (Stark, 2019, s.164). Algılanamazlık feminizmi materyalisttir ve cinsel farkın karmaşıklığına seslendiği gibi edimsel maddesel ilişkilerle kurulduğu için beden fikrine bağlıdır (Stark, 2019, s.165).

Deleuze, özneyi, hem makro hem mikro süreçlerin etkisi olarak önerir ve bu görüşüyle Kartezyen hümanizmin sınırlandırılmış ve tutarlı öznesini yerinden ederek düşünceyi öznenin dışına çıkaran, diferansiyel problemler dünyasının içine yerleştiren bir politika fikri ileri sürer (Stark, 2019, s.148). O, “fark”ı çelişkiler ve karşıtlıklar üzerinden kurmaz ve “saf fark” olarak adlandırdığı, kendinde ve kendi için fark kavramı ile farkı varlığın temeline yerleştirerek ona metafizik bir statü verir yani onun fark

kavramı varlığın kendisinde mevcuttur (Stark, 2019, s.122,146). Örneğin cinsel fark, yapay bir şekile ikincilleştirilmiş dişi/erkek nosyonlarını sınırlandırmak zorunda değildir (Stark, 2019, s.136,137). Bilakis dişi/erkek nosyonları maddi gerçeklikte var oldukları halleriyle değil, gelecekte nasıl var olabilecekleri açısından farklı cinsel morfolojilerin bir türevini tasavvur etmeye izin verir. Dolayısıyla onun fark kavramı bize şeylerin nasıl değişime ve başkalaşıma tabi olduklarını hesaba katmamız gerektiğini gösterir ve bununla birlikte söz konusu fark kavramı canlı karmaşıklığı nedeniyle özdeşlik/kimlik kategorilerini istikrarsızlaştırır (Stark, 2019, s.136,146). Deleuze farkı özdeşlik tarafından kapsanmayacak şekilde yeniden düşünerek, normatif/sapkın, biz/onlar gibi düalist tüm biçimlenmeleri reddeder (Stark, 2019, s.136). Deleuze’ün fark önerisi soyut ve kendi kendini yaratma kapasitesine sahip ve diferansiyeldir (Stark, 2019, s.131,136). Birçok diğer düşünürün farkı olumsuz bir kurucu olarak görmesinin aksine, Deleuze farkın ilişkisel bir karşılıklı belirlenim yapısı içerisinde var olduğunu ileri sürer (Stark, 2019, s.131). Deleuz’ün fark kavramı diyalektiktir yani farkın fark(lan/lılaş)ma sürecinde, problemler ve idelerle ilişkisi içinde üretildiği bir diyalektik önerir (Stark, 2019, s.128). Çünkü Deleuze’e göre ideler Platon’daki gibi ayrıık değil, çokluklardır (Stark, 2019, s.125). Bu idelerin hakiki kopyalar üretmediğini, simülakrlar ürettiğini ve farkın orjinal ile kopya arasında olmadığını söyler, zira Deleuze’e göre doğada özdeşlik vardır ancak özdeşliklerin önsel bir farktan ortaya çıktığını ileri sürer.

2.4.5. Suskunluk Sarmalı

Suskunluk Sarmalı Kuramı (The Spiral of Silence); 1974 yılında Alman sosyolog Elisabeth Noelle-Neumann tarafından geliştirilen, bireylerin izolasyon korkusu nedeniyle fikirlerini beyan etmeyerek çoğunluğun görüşünü kabul etmesiyle ve sessiz kalmasıyla ilgili bir kamuoyu kuramıdır. Neumann’ın bu kuramı, II. Dünya Savaşından sonra Solomon Asch, Stanley Milgram’ın sosyal etki ile ilgili deneysel araştırmaları ve Festinger’in “Bilişsel Çelişki Kuramı”ndan yola çıkarak geliştirdiği düşünülmektedir (Boz, s.44). Örneğin Festinger’in psikoloji alanına ait “Bilişsel Çelişki

Kuramı”nın sosyolojik alana uyarlanması ile ilgili olan suskunluk sarmalı kuramının ortaya çıkmasında gözlemin yanı sıra kitle iletişim araçlarının da oldukça önemli olduğu görülmektedir.

İnsanlar, görüşlerinin değerli olup olmadığını ölçmek için "yarı-istatistiksel bir anlayış" kullanma eğilimindedir ve örneğin kitle iletişim araçları bu bağlamda önemli bir kaynaktır (R.V. Baltezarevic vd., s.62). Bu şu anlama gelmektedir; kitle iletişim araçlarının sunduğu bilgilerden farklı bir kaynağa sahip olamayan insanlar, sunulan mesajlar arasında seçim yapma şansı olmadığı için enformasyon akışını kontrol eden hakim görüşün kanaat ya da davranış biçimini benimser ve sessiz kalarak Marx’ın da belirttiği gibi bu düşünce araçlarına sahip olanların egemenliğine bağımlı hale gelir.

Dolayısıyla suskunluk sarmalı kuramına göre bireyler gözlem yoluyla ya da kitle iletişim araçları ile çoğunluğun fikirleri ile örtüşen görüşlere sahip oldukları takdirde konuşmaya istekli olacaklardır (R.V. Baltezarevic vd., s.62). Ancak bu durumun aksi mevcutsa eğer sosyal yaptırımlar ve izole edilme korkusu nedeniyle hakim görüşü kabullenerek sessiz kalmayı tercih edeceklerdir. Bu ise cezalandırılma, dışlanma korkusu nedeniyle sessiz kalmaya itilen bireylerin, görüşleri az ya da hiç temsil edilmeyen azınlığa göre toplum içerisinde kabul görmelerinin daha kolay olması ile doğrudan ilişkilidir.

Dolayısıyla egemen görüşün muhalif bakış açılarını tehdit olarak algıladığı ve sosyal izolasyonu bir kontrol aracı olarak kullanabildiği bir toplumda birey, çoğunluğun algısı ve inançlarına gerçekten inanmasa da zaman içinde sessiz kalmayı tercih edecektir (R.V. Baltezarevic vd., s.62). Bu ise genel-geçer görüşlerden farklı görüşlere sahip insanların fikirlerini savunmayacağı anlamına gelmektedir (Boz, s.43). Muhalif görüşleri olan kişiler sessiz kaldıkları süre zarfında görüşleri daha az geçerli sayılacağı için bu durum suskunluk sarmalının oluşmasına neden olacaktır (Boz, s.42,43).

Noelle-Neumann’ın teorisine göre söz konusu sessizlik, azınlık görüşe sahip üyelerin daha büyük topluluklardan izole edilme korkusu nedeniyle kendilerini ifade

edememeleri ile bağlantılı olduğu gibi aynı zamanda "kişilerarası ya da grup geriliminden" ve "kişilerarası psişik gerilimlerin ortadan kaldırılması"nı sağlayabildiği için kişisel iletişimde olası bir çatışma durumunda çatışmayı yönetmek için olumsuz duyguların doğrudan ifade edilmemesi olarak da yorumlanabilir (R.V. Baltezarevic vd., s.60,61). Dolayısıyla izolasyon korkusu veya gerilimden kaçınma durumu suskunluk sarmalının nedeni olarak görülse bile bu korkunun kökeni genel anlamda hayatta kalma içgüdüğü ile bağlantılı ve özünde sosyal bir varlık olmayan insanın Spinoza'nın da deyimiyle kendi gücünü arttıracak bedenlerle etkileşim halinde yani hayatta kalacak şekilde evrimleşmesiyle bağlantılı gözükmektedir (Gatens, 2018, s.188). Ve ancak sanatçılar, marjinaler, bilim insanları gibi dışlanma korkusu olmayanlar ve dışlanmayı göze alanlar suskunluk sarmalının oluşumunu kırma potansiyeline sahiptir (Boz, s.47).

2.4. Bölüm Değerlendirmesi

İkinci bölümde bahsettiğim üzere gıda ve ağırlıkla kendini ortaya koyan bu olgu psikolojik ve fizyolojik olarak ortaya çıkmaktadır. Söz konusu zihinsel duruma sahip bireylerin insanlık tarihinin birçok paradoksunu ve çatışmasını kendinde barındıran içe dönük doğası, özgür iradesi ve normdan, bedeninden kopuk oluşu açıkladığım kuramlara, teorilere ve deneyimlerime göre bedensizlik arzusunu bir göstergesidir.

Psikosomatik bir doğaya sahip olan bu zihinsel durumun/hastalığın kendi içerisinde de psiko ve somatik olarak bölünmesinin kartezyen düşünce sistemine karşı çıkarken aynı zamanda zihin-beden ikiliğini kendinde barındırdığı oldukça açıktır. Ortaya çıkan söz konusu zihin-beden ikiliği ile gerçekte dualist sistem içerisinde sıkışıp kalan ve kendi bedeninin dışına çıkmaya çalışan anoreksik bireylerin topluma karşı geliştirdikleri bir manipülasyon tekniği olan anoreksiya ile iç huzur sağlamaya çalıştığı ortadadır. Düzensiz yeme davranışları ile daha az bedenleşmiş görünmeye çalışan, cinsiyetsizleştirilmiş bedenleri ile bölünmüş bir kimliğe sahip anoreksikler tek bir kimlik yerine, birçok kuramcının da incelediği ve örneklendirmeye çalıştığım üzere tek bir bedende çoklu iradeye sahiptir. Benliğin bir yan ürünü olan bahsi geçen anoreksik

sesin, anlaşılması zor öznenin oluşumu ise -anoreksiyanın her bedende farkı nedenler zincirine sahip olduğu için kendi deneyimime atıfta bulunarak- bahsettiğim üzere bireyin kendi kendini istismar etmesine neden olacak kadar büyük bir travma, bedenin hem fiziksel hem de psikolojik ihlali neticesinde ortaya çıktığı ortadadır.

Önceki bölümlerde yine örneklendirerek açıkladığım gibi anoreksiyanın gerçekte kontrol, kimlik, yeterlilik, etkinlik duygusu için verilen siyasi bir mücadele olduğu ortadadır. Bilinçli ya da bilinçsiz kendi bedenleri üzerinde gerçekleştirdikleri söz konusu kontrol kazanma çabalarının, kendi kendilerini istismar etmek istemelerinden değil bilakis içinde hareket edebileceği tek gerçeklik olan salt bedenlerinin ellerinde kalmasından kaynaklı olduğu aşıkardır. Ve yaşadıkları travmalar neticesinde içinde bulundukları durumu değiştiremedikleri için gerçek ile bağlantılarının kopması bu durumu anlaşılır kılmaktadır. Bu bağlamda görselleştirilen öfkenin, bedendeki dışavurumu sonucunda ortaya çıkan grotesk imge ile fallus merkezci toplumun dişil beden normlarının içerisinde yer almamak için özellikle anoreksik bireyler tarafından arzu edilen “amenore”nin de elde edilmesi yani simgesel olarak rahmin (histerinin) söküp atılması, konuşamayan ve yalnızca öznenin (eril özneliliğin) bakış açısıyla konuşulanların, kendi nesnelliklerini yaratmaları için elzemdir. Bu durum ise söz konusu zihinsel duruma/hastalığa veya davranış biçimine sahip bireylerin sapkın ve anormal, cinsiyetini reddeden kişiler olarak damgalanmasına neden olmaktadır. Günümüz biyokapitalist sisteminde sağlığın bir meta değere dönüşmesi daha önce de bahsettiğim gibi tedavi edilmesi gereken bir hasta beden mefhumunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dolayısıyla bu durum teşhis ve damgalama sistemini beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda diyebilirim ki; direnişi kırılmaya çalışılan, içinde rahatsız hissettikleri bir bedene zorla besleme yoluyla sokulmaya çalışan söz konusu bireylerin karşı çıktıkları sistem tarafından baskılandığı, pek tabii kasıtlı sakatlık/engellilik olarak ele alınan anoreksiya ile damgalanarak toplum dışına itilmesi durumu seslerini bedenleri vasıtasıyla duyurmaya çalışan söz konusu bireyler için suskunluk sarmalının nasıl işlediğini açıkça göstermektedir.

Metin boyunca tartişmasını yürüttüğüm norm, sağlık, hastalık ve iyileşme arasındaki ilişki ve karşıtlıklar göstermektedir ki “normal olan”ın bizi hasta ettiği bir toplumda/kültürde yaşamaktayız. Bu bağlamda “hastalık” olarak nitelendirilen durumlar aslında anormal bir duruma verilen normal bir yanıt olarak anlaşılmalıdır. Bu durum aynı zamanda metin içerisinde vurgulanan fiziyojinin ve psikolojinin birbirinden ayrı dşnlemeyeceği sorunsalını daha da görünür kılmaktadır. Ve metin içerisinde tartişılan Spinoza’nın görüşleri, Gaten’sin geliştirdiği imgesel bedenler teorisi ve Deleuze’n organsız bedenler teorisi bu durumu doğrular niteliktedir. Özetle temel anlamda hastalıklar ve duygular arasında kurulan bağlantılar insanların toplumun beklentilerine uymak için çabalarken histerik(!) bedenleri -psikosomatik sindirim sistemi- vasıtasıyla isteklerini veyahut fikirlerini ifade etmeleriyle bağlantılıdır.

Bu bağlamda patolojik olarak ele alınan tüm olgular gerçekte kişinin insan olan-olmayan diğer aktörlerle ilişkisindeki olumsuz duygulanımlara karşı bedenın gayri ihtiyari bir savunma biçimi ise neden normal olarak değerlendirilmemektedir? Sağlık, kültürel, ekonomik, siyasal ve sosyal bağlama maruz kalarak politikleştirilmekteyken yani kültürel, biyolojik, ideolojik ve tarihsel süreçlerin dinamik bir şekilde bir araya gelmesi ile bağlantılı iken bedenın sağlıklı veya hasta olma ya da iyileşme kapasitesi, bedenlerin karşılaşmaları ve duygulanımlarının tekrarı ile doğru orantılı iken neyin sağlıklı veya normal olduğunun tartişmalı olduğu böylesi bir kültürde anoreksiya gibi davranış biçimlerinin/hastalıkların bireysel olarak tedavi edilmesi mümkün olmadığı oldukça açıktır. Bir başka deyişle bu gibi davranışların hepsi bedenli varlıklar olarak çevremizle ilişkilerimizin birer somut kanıtı ve normal/sağlıklı olmayan toplumsal bedene karşı gösterdiğimiz normal/sağlıklı tepkiler ise ortada tedavi edilmesi gereken bir durum bulunmamaktadır.

3. YEME BOZUKLUĞU VE ÇAĞDAŞ SANATA YANSIMASI

3.1. Yeme Bozuklukları ve Bozulmuş Beden İmgesinin Çağdaş Sanatta Yansımaları

Beden antik çağlardan günümüze kadar sanatın en temel malzemesi ve konusu olarak kullanılagelmiştir. Ancak bedenın sanatta ve/veya çağdaş sanatta kullanımı çok geniş kapsamlı bir araştırma konusu olduğu için bu eser metni kapsamında yalnızca 1960’lı yıllardan itibaren Amerika Birleşik Devletlerinde ortaya çıkan ve kadınların vücutlarını nasıl gördüklerini etkilemeye başlayan bazı gelişmeler ile bağlantılı olarak vücut ölçülerine ilişkin artan toplumsal farkındalık ya da kilo verme zorunluluğuna dikkat çeken sanatçılar ve çalışmaları ile kişisel çalışmalarım tartışılacaktır. Örneğın beden ölçüsü ile ilgili daha geniş kapsamlı feminist konulara tam olarak değınmeseler ya da konu almasalar dahi Adrian Piper’ın “Food for the Spirit (1971)”, Barbara T. Smith’in “Feed Me (1973)”, Eleanor Antin’in “Carving: A Traditional Sculpture (1974)” ve Martha Rosler’in “Losing: A Conversation With the Parents (1977)” isimli çalışmaları özellikle ideal kadın bedeni imgesine ilişkin önemli bakış açıları üzerinde müzakere etmektedir.

Öncelikle 1960’larda Overeaters Anonymous¹⁰’un kurulması, 1962’de başlayan popüler düşük kalorili gıda ürünlerinin yükselişı, 1963’te Weight Watchers¹¹’ın kurulması ve 1965 yılında belirli egzersizler sırasında yakılan kalorileri ölçen bir çizelgenin ilk yayınıyla kanıtlanan kilo kaybı için egzersizin öneminin keşfi özellikle ince kadın bedenlerine öncelik verilmesi gibi sorunlara neden olmuştur (Newman, 2018, s.1,2). Yine 60’lı yıllardan itibaren kadın hareketlerinin yükselişe geçmesi ile birlikte kadın bedeninin boyutuna ve şekline gösterilen sorunlu ilgi sonucunda kadın bedeninin manipölasyonunun, kadınların sanatında önemli bir tema olarak ortaya çıkması şaşırtıcı olmadığı gibi Newman’ın (2018, s.1) da belirttiğı gibi ağırlıkla meşgul olma durumu özellikle görsel olduğu için bu konu bağlamındaki sanatsal müdahaleler toplumsal beklentilere hitap etmenin bir yolu olarak görülebilir. Dolayısıyla bu bölümde

¹⁰ <https://oa.org/>

¹¹ <https://www.weightwatchers.com/us/>

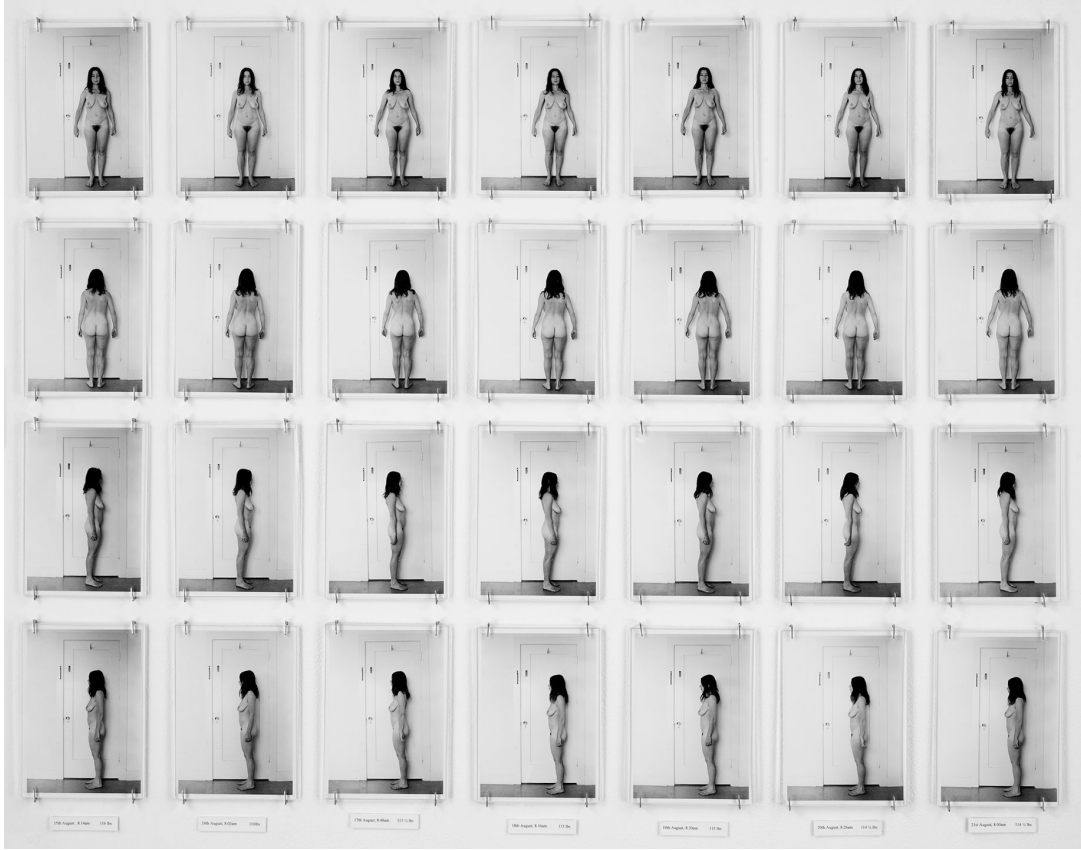
tartışılacak olan söz konusu sanatçıların her biri, görsel sanatlarda bu konunun her ne kadar hala daha tek başına sanatın konusu olamayacakmış gibi bir algı yaratılsa dahi bedeninin manipülasyonu ile ilgili görünürlüğünü ve uygulanabilirliğini göstermektedir (Newman, 2018, s.4,5).

Resim 1. A. Piper “Food for the Spirit (1971)

Bu bağlamda örnek verebileceğim ancak tam olarak yeme bozuklukları ile ilgili çalışmasa dahi kadın bedeni manipülasyonu ve yerleşikleşmiş güzellik normlarını eleştirel çalışmalar üreten sanatçılar bulunmaktadır. Kendi çalışmalarımın da paralellik gösterdiğini düşündüğüm bu konu kapsamında bahsedeceğim A. Piper’in “Food for the Spirit (1971)”, Smith’in “Feed Me (1973)”, E. Antin’in “Carving (1972)” ve M. Rosler’in “Losing: A Conversation With the Parents (1977)” isimli çalışmaları çağdaş sanatta kadın beden imgesinin ciddiye alınmasının başlangıcı olarak sayılmaktadır (Newman, 2018, s.17). Örneğin Adrian Piper (d. 1948) City College of New York’ta felsefe alanında lisans derecesi üzerinde çalışırken, Immanuel Kant’ın Saf Aklın Eleştirisi (1781) okumaları üzerine yoğunlaştığı bir süreçte günlerini oruç tutarak ve yoga yaparak geçirirken verdiği kilo kaybını belgelediği, kişisel deneyimini temsil eden

grenli, bulanık 14 fotoğraftan oluşan bir seri üretmiştir (Newman, 2018, s.5,7). Piper'in Food for the Spirit (1971) isimli bu çalışması süresince değişime uğrayan vücudu entelektüel değişikliklerinin fiziksel tezahürü olarak düşünülse de Newman'ın (2018, s.7) da belirttiği gibi kadın bedeni imgesi bu çalışmada fiili bir rol oynamasına rağmen sanatçının anlatmak istediği konunun tam olarak bu olmadığı görülmektedir. Ancak yine de sanatçının tercihlerinin bir sonucu olarak kilo vermesi durumu ve vücudunu manipüle etmeye olan ilgisi, kilo kaybının sanat eserinin önemli bir parçası haline gelmesini sağlamıştır.

Resim 2. Elenor Antin Carving: A Traditional Sculpture çalışması (15.07-21.08.1972)

Bir başka isim olan Eleanor Antin (d. 1935)'de işlerinde sürekli olarak vücudunu kullanarak popüler güzellik idealine karşı bir eleştiri getirmeyi amaçlayan sanatçılardan birisidir. Eleanor Antin'in çalışmaları kendi kişisel deneyimlerini yansıtmaktadır. Örneğin kendisi de sosyal baskılar ve fiziksel rahatsızlıklarla ilgili bir

sorun olan yeme bozukluğu ile tanıştığı bir dönemden geçmiştir¹². Bu bağlamda son derece kişisel bir sorun olan beden imgesi mücadelesi veya ciddi siyasi ilişkileri bulunan yeme bozuklukları ekseninde üretim gerçekleştirerek kadınların belirli bir şekilde görünmeleri ve davranmalarına ilişkin dikteleri vurguladığı çalışmalarıyla kişisel olanın politik olduğunu işaret etmektedir.

Sanatçının *Carving: A Traditional Sculpture* çalışması (15.07-21.08.1972) kendi kişisel mücadelesi ile ilişkili olarak sanatçının kilo kaybını belgeleyen 148 fotoğraftan oluşan bir seridir (Newman, 2018, s.11). Antin bu çalışması için popüler dönemin yayınlanan diyet listesinden yararlanarak yavaş yavaş 10 kilo kaybederken otuz altı gün boyunca her sabah vücudunu çeşitli açılardan fotoğraflamıştır. Soldan sağa ve en erken tarihten en geçe doğru ardışık olarak düzenlenmiş olan ve Antin'in değişen görünümünü gösteren fotoğrafları bir arşiv olarak yorumlayan Newman'ın (2018, s.12) aktardığına göre sanatçı kendisini bir heykeltıraş olarak görmekte ve “malzemenin” bedeni olduğunu açıkça belirtmektedir. Goodman'ın (2016) da belirttiği gibi Antin'in başlık olarak “Geleneksel Bir Heykel” ifadesini seçmesi, kadın güzelliğinin sanat tarihi kanonundaki geleneksel tasvirine atıfta bulunmaktadır. Dolayısıyla Antin antik çağlara kadar uzanan heykelde kadın formunun geleneksel tasviri için kendi formunu bir vekil olarak kullanır. Sanatçı bedeninin üç boyutlu temsillerini dönemin popüler diyetlerinden birinden yararlanarak iki boyutlu fotoğraf olarak sunarken kendi bedenini bir heykelmişçesine yontarak şekil vermiştir (Newman, 2018, s.11). Antin'in *Carving: A Traditional Sculpture* projesi bir süreç ve sanat yapımı keşfi olarak görülse de bu eser sanatçının diyeti kullanması, diyet endüstrisinin filizlenmesi, kadınların kendilerini entelektüel olarak ya da başka bir şekilde geliştirmek yerine nasıl göründüklerine dair çabalarını ortaya koymaya zorlanmaları ve yine 1970'lerin başında egzersiz hareketinin yükselişiyle doğru orantılı olması nedeniyle modeller - aktrisler tarafından gösterilen ince ancak kıvrımlı vücut idealinin artan popülerleşmesine karşı bir mücadele da olarak okunabilir (Newman, 2018, s.12,13). Bu durum özellikle 1960'lardan itibaren bedenin

¹² "Makrobiyotik kullanıyordum ve 92 pound gibiydim. Sınırdan anoreksiktim. Korkunç görünüyordum. [...]" Goodman(2016).

yeniden idealize edilmesi ile birlike kıvrımlı, olgun, anaçlığın temsili olan kadın beden imgesinin olgunlaşmamış, gençliğin gizli ajanı olarak imlenen ince bir kız figürüne dönüşmesiyle bağlantılıdır. İncelik övgüsü bu dönemde kitle iletişim araçlarının da yardımı ile bedenlerin yargılandığı yeni standardı yaratarak şişman olmanın kadınlığı sergilemekte başarısız olmakla bir tutulmasına neden olmuştur. Dolayısıyla Antin'in çalışmaları üretim gerçekleştirdiği dönemde baskın söylem içerisinde vurgulanan incelik idealinin sürdürülme biçimlerine meydan okuma olarak anlaşılmalıdır.

Fakat benim çalışmalarım Antin ve birçok diğer sanatçının çalışmalarının farklı noktalardan birisi niyetimin ilk olarak güzellik normlarına karşı çıkmak olmadığıdır. Zira ben anoreksiyanın salt güzellik normları ile ele alınmasına eleştirel yaklaşarak bu olgunun salt kadın cinsiyetine indirgenerek yorumlanmasına karşı durmaktayım. Bu bağlamda daha önceki bölümlerde anoreksik bireylerin ideal bir beden imgesine yerleşmeye çalışmaktan ziyade sorunlarının bedenle ilgili olmadığını, yemeğin temsil ettiği şeyi reddetmekle ilgili olduğunu belirtmiştim.

Resim 3.-4. Barbara T. Smith, Feed Me (1973)

Bedenini kullanarak üretim yapan bir diğer isim Barbara T. Smith (d. 1931) ve projesi Feed Me (1973), gününün kadın bedeni imajına eleştirel bir şekilde odaklanır. Chris Burden ile yan yana çalışan Smith, yine bu dönemde Güney Kaliforniya'da gelişen performans kültürü neticesinde Allan Kaprow, Dick Kilgroe ve Paul McCarthy

gibi isimlerin üretimlerinden etkilenerak ilk çalışmalarını şekillendirmiştir. Sanatçının hayatının önceki on beş yılını ailesiyle ilgilenerek geçirmesiyle bağlantılı deneyimlerinden yola çıkarak ürettiği “Ritual Meal (1969)” ve “Mass Meal (1969)” isimli çalışmaları daha sonrasında gerçekleştirdiği "Feed Me" performansından farklıdır ve doğrudan kadın bedeninin manipülasyonu ile ilgili eleştiriler barındırmamaktadır.

20 Nisan 1973'te, San Francisco'daki Kavramsal Sanat Müzesi'nde gerçekleştirdiği “Feed Me” için performans alanı çeşitli “yiyecekler” ve “objeler” (kitaplar, marihuana, şarap, peynir, meyve, parfüm, boncuklar, çiçekler, masaj yağı, kilim, yastık, şilte ve ısıtıcı gibi) doldurulmuştur (Newman, 2018, s.8). Tüm performans boyunca çıplak bir şekilde katılımcıları bekleyen sanatçının eş zamanlı olarak kayda aldığı sesi duyulmaktadır; “Besle beni. . .”. Newman’ın (2018, s.8) aktarımına göre ziyaretçilerin tekliflerini değerlendirdiği esnada şarap içerek ve ona sorular sorarak onu duygusal ve fiziksel olarak “besleyen” ondokuz (erkek ve kadın) ziyaretçi ile buluşan Smith, gerçekte katılımcıların ne yapacaklarını bulmaları gereken bir şekilde kurguladığı performansı sırasında katılımcıların odaya girmesi üzerine hiçbir şey söylememiştir.

Bu performans esnasında Newman’ın (2018, s.8,9) da vurguladığı gibi Smith’in ziyaretçilerin tekliflerini kabul edip etme hakkını elinde bulundurması önemli bir ayrıntıdır çünkü katılımcılar, hem kendini besleyen hem de kendi deneyimine sahip olan aktif bir katılımcı olarak bu çalışmanın bir parçası konumundadır. “Feed Me” ile her daim manipüle edilen kadın/kadın bedenini edilgen olmaktan çıkararak durumu tersine çeviren Smith, erkeklere izin veren, yapabileceklerini ve yapamayacaklarını kontrol eden kişi olarak rıza fikrinin tartışmaya açılmasını sağlamıştır (Newman, 2018, s.9).

Yerleşikleşmiş ayrımları çökerten Smith gibi bir diğer isim Hannah Wilkie, özne/nesne, sanatçı/özne ayrımına meydan okuyan iddialı, feminist bir sanatçıdır ve kendini cinselliğinin bir temsilcisi olarak konumlandırmaktadır (Newman, 2018, s.9,10). Fallus merkeziliğe bir alternatif oluşturmaya çalışmasıyla tanınan Wilke, kadın

cinsel organlarının morfolojisini incelerken kil, lateks, sakız gibi birçok malzeme kullanarak eserlerinde kadın anatomisinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle ilişkilendirilme biçimlerine meydan okumaktadır (Goodman, 2016, s.399,403). Ve bu nedenle fallik imgeleminin her yerdeliğine karşılık dişi organını onu gizleyen toplumsal diktelere karşı kullanmıştır. Dolayısıyla kadın bedeninin doğasına ve biçimine yoğun bir şekilde odaklanan sanatçı, disiplinlerarası çalışmalar gerçekleştirmiştir. Ayrıca kadın bedenlerinin bir sanat nesnesi olarak nasıl görüldüğünü ve bu durumun kadın sanatçılara çıkardığını problemlerin teşhiri için sanatçı-özne olarak konum aldığı 70'lerden itibaren sanat pratiği içinde kendi bedeninin gerçeklerini ve bir kadın olarak kimliğini incelemeye başlamıştır. Üretim gerçekleştirdiği dönemde birçok eleştiri olsa da dişil bedene sahip olmanın ne anlama geldiğini inceleyerek ideal kadınlığın göstergeleri ile kadınların yaşanmış deneyimleri arasındaki eşitsizlikleri vurgulamıştır.

Resim 5. - 6. Hannah Wilkie, S.O.S. — Starification Object Series , (1974–1982)

Genel anlamda Wilkie'nin çalışmaları cinselliğe yaklaşımı nedeniyle sanat dünyasının içinde ve ötesinde iyi karşılanmamıştır (Goodman, 2016, s.416,417). Çünkü kadınların nesneleştirilmesinin doğasına ilişkin üretimler yaparken kadın cinselliğini

vurguladığı ve kendi bedenini vekil aldığı çalışmalarında arzu edilirliliği de ifade etmektedir. Bu nedenle bu durum bazıları tarafından teşhircilik olarak görülürken bazıları tarafından özgürlükçü olarak tanımlanmıştır. Wilkie'nin üretim yaparken kendi cinsel kimliğini kullandığı için -sanat dünyasında veya ötesinde- eleştirilmesi nereden baksanız ikiye bölünlölüktür. Ve bu bağlamda Goodman'ın (2016, s.417) Lippard aktarımı güzel bir ifadedir:

“Erkekler güzel seksi kadınları tarafsız nesneler veya yüzeyler olarak kullanabilirler, ancak kadınlar kendi yüzlerini ve vücutlarını kullandıklarında hemen narsisizmle suçlanırlar. Tüm vücut sanatlarında bir teşhircilik unsuru vardır, belki de kendini veya bir başkasını sömürmek arasında meşru bir sonuç vardır. Yine de narsisizmin eseri bilgilendirme ve etkileme derecesi son derece değişkendir. Kadınlar seks objesi olarak görüldükleri için, toplum içinde çıplak vücudunu sergileyen herhangi bir kadının bunu güzel olduğunu düşündüğü için yaptığı kabul edilir.”

Dolayısıyla her iki sanatçı da kadın pasifliği ve nesneleştirme hakkındaki varsayımlara meydan okumuşlardır. Ancak Smith, performansları aracılığıyla kadın, sanatçı ve yaratıcı olarak kontrolünü sağlamasına rağmen “Feed Me” performansı göz ardı edilirken Wilke'nin çalışmaları ise sıklıkla reddedilmiştir. Zira feminist beden sanatçılarının kendilerini uzun süredir devam eden batılı kadın nesneleştirme kodlarıyla (Craig Owens'ın “poz retoriği” olarak adlandırdığı) ilişki içinde canlandırdıkları için, geleneksel sanat üretimi ve yorumlama modellerini tartışmaya açtıkları bu dönemde eleştirmenler genellikle Smith ve Wilke gibi sanatçıların kendi vücudunu sergilemesi bağlamında güzellik normları ile ilgili değerlendirmeler yaptıkları için bu çalışmaların salt güzellikle bağlantılı olarak yorumlanmasına neden olmuşlardır (Newman, 2018, s.9). Oysa ki Wilke'de Smith gibi, yeni sanatsal üretim tarzlarını keşfederken bedenini

bir sanat nesnesi olarak ortaya koymuş sanat tarihi doktrinine, sanat eleştirmenlerine meydan okumuş ve izleyiciyi sanatçının kendisinin de kadın olduğu kabul etmeye zorlamıştır. Örneğin Wilke'nin "S.O.S.— Starification Object Series (1974–1982)" ve "Art News Revised (1975)" gibi çalışmalarında bu durum oldukça belirgindir Wilke'nin çıplak bedeni onun kadınlığını vurgulamaktadır. Örneğin Wilkie S.O.S. projesinde çiğnenmiş sakızlardan yaptığı küçük vajina heykellerini vücuduna yapıştırmıştır. Bu çalışmasının en iyi bilinen versiyonu 1974'te Les Wollam tarafından çekilen bir dizi sakızdan vajina formları vücuduna iştirilmiş bir şekilde model gibi poz verdiği siyah beyaz fotoğraftan oluşmaktadır. Aynı projeyi New York'taki The Clocktower galerisindeki "Sanatçılar Oyuncak Yapıyor (Starification or (S.O.S. Starification Object Series: An Adult Game of Mastication)" sergisi için bir oyuna dönüştürdüğü bilinmektedir. Ve buna ek olarak "Paris'te 5 Kadın Sanatçı sergisiyle bağlantılı olarak Paris'teki Galerie Gerald Piltzer'de yaptığı performansa da uyarladığı aynı çalışmasında izleyicilerin çiğnemesini talep ettiği sakız parçalarını tipik vajinal formlara dönüştürerek yine vücuduna yapıştırmıştır (Goodman, 2016, s.405,406).

Kendileri de yeme bozukluğuna sahip oldukları gibi bedenlerini sanat nesnesinin ana malzemesi olarak kullanan daha yakın tarihli çalışmalara sahip Raeven kardeşler ile L.Abril özellikle kendi deneyimlerini paylaştıkları çalışmalarıyla belki de ilk kez yeme bozukluklarını tam olarak bir sanat çalışmasının merkezine almışlar ve çok çarpıcı ve gerçekçi çalışmalar üretmişlerdir (Newman, 2018, s.18). Örneğin L.A. Raeven adı altında eser üreten Liesbeth ve Angelique Raeven kardeşler yeme bozuklukları ile ilgili olarak ürettikleri "Test Room, 2000" ve "Ideal Individual, (1999–2000)" ile çeşitli rahatsızlıkları, bireysel deneyimleri ve duyguları ile acıyı ve mücadeleleri yoğun bir şekilde aktaran, sansür aldıkları kişisel bir sorun bağlamında üretilmiş sanat eserleri ile yeme bozukluklarını gerçekliğini acı verici bir şekilde gösterirken L.Abril ise blumia ile olan kişisel deneyimini paylaştığı üç eserlik bir seri üretmiştir. Ancak burada belirtmeliyim ki Raeven kardeşler ve L. Abril'den önce Martha Rosler'a ait bir video çalışması bulunmaktadır. "Losing: A Conversation With the Parents (1977)" isimli video çalışması yeme bozuklukları hakkında bilgi veren üretilmiş

ilk çalışma olmasına rağmen yeme bozukluklarının tek başına sanatın konusu olma potansiyelini barındırsa da yeme bozuklukları yine de bu çalışmanın merkezi olarak görülemez.

Resim 7. L.A. Raeven, Test Room, 2000

Resim 8. L.A. Raeven, Ideal Individual, 1999- 2000

Martha Rosler (d. 1943), kadınlığın toplumsal olarak inşa edilme biçimlerini eleştirmeyi amaçlayan sanat eserleri yaratırken, Smith, Piper, Wilkie veya Antin'in aksine kendi vücudunu kullanmakla ilgilenmemiş, bunun yerine popüler hale gelen ve ince vücudu elde etmek için kilo yönetimi tekniklerinin reklamının yapıldığı 1960'ların ortalarında kolaj tekniğinin sunabileceği manipülasyonları tercih etmiştir. Bu çalışmaları kadın bedeninin ticari görüntülerini tüketim malları ve nesnelerle birlikte kullanmayı tercih ettiği otuz bir fotoğraftan oluşan bir dizi kolajdan oluşmaktadır. Görüntü kaynaklarının her biri bir şeyler satmaya yönelik olduğundan, Rosler'in bu görüntüleri kullanması kadın bedeninin reklam dünyasının aslında ayrılmaz bir parçası olduğuna işaret etmektedir. Örneğin Goodman'ın (2016, s.343,344) açıkladığı üzere Rosler'in bazı çalışmaları gıda uygulamalarını temel almaktadır.¹³ Ve bu çalışmalar ile sanatçı hem cinsiyet rolleri hem de sınıf ayrımlarını araştırırken daha büyük bir siyasi sistemi eleştirmektedir. Ve sanatçının anoreksiya ile ilişkisi tam anlamda olmasa da yemek kültürünün rolüne yönelik yaptığı bu çalışmalar yine kendi kişisel deneyimlerine dayanmaktadır.

¹³ bkz.:Semiotics of the Kitchen and A Gourmet Experience(1973)

Resim 9. Martha Rosler, Losing: A Conversation With the Parents 1977

Ancak bu eser metni kapsamında Rosler’ın “Losing: A Conversation With the Parents (1977)” isimli -her ne kadar eserin ana teması olmasa da ilk kez yeme bozukluklarını isimlendirmeksizin konu alan- video çalışması ele alınacaktır. Video da kurgusal karakterler olan erkek ve kadın figürü günah çıkarır gibi anoreksiyanın komplikasyonlarından ölen kızları hakkında hikayeler anlatmalarına rağmen bahsedilen kızın ne ismi ne de fotoğrafı film boyunca gösterilmemektedir. Rosler’ın çalışması ideolojinin sert bir eleştirisi olmasının yanı sıra video içerisinde aslında yeme bozuklukları isimlendirilmeksizin bu olgunun önemi bir eksiklik mefhumu yaratılarak sunulmuştur. Goodman’ın (2016, s.360) da açıkladığı üzere aşırı diyetten ölen genç bir kızın yaşlı ebeveynleriyle yapılan kurgusal röportaj ile incelik övgüsünün kadınlar üzerindeki karmaşık psikolojik etkileri vurgulanmaktadır.

Rosler’ın çalışması ebeveynlerin kızlarının aslında ne kadar “normal” olduğunu açıklamakla başlamakta ve ailenin hayal kırıklığı hatta kıtlık-açlık gibi daha büyük uluslararası mücadeleler ile ölen kızlarının durumu arasında kurdukları anlamsız bağlantılar ile devam etmektedir. Videoda görülebileceği gibi ebeveynler kızlarının

bencilliğini vurgularken, düşüncesiz eylemlerini açlıktan ölmek üzere olan insanların durumları ile ilişkilendirerek açıklamaktadır. Örneğin annenin ölen kızının diyet kararına ilişkin hem endişesini hem de onayını ifade ettiği video çalışmasında anne figürü kızının kilo kaybının kadınsı görünme yeteneğini etkilemesinden bahsetmektedir (Goodman, 2016, s.360). Bu ifadeler değişen beslenme alışkanlıklarına ilişkin politikaların kadın bedeni üzerindeki etkilerine atıfta bulunmaktadır. Sanatçının da çalışmasında vurguladığı gibi diyet uygulamaları ile ideal beden imgesine ulaşmak istenmesi kabul edilebilir sayılsa da oburluk nasıl ki uygunsuz olarak imleniyorsa zayıf bedenlere sahip kadınlar da normatif beden tahayyüllerini bozdukları için ihlal edici olarak görülmektedir. Daha açık ifade etmek gerekirse daha öncede belirttiğim gibi amenore anoreksik bireyler tarafından arzu edilen bir mefhum olsa da aşırı yağ kaybının neticesinde doğurganlığın ortadan kalkması anlamına gelmektedir. Ancak ben bu durumun, eril özelliğin olgunlaşmamış kadın imgesini teşviki ile ilgili yani kadınların bilinçsizce eril bakışı içselleştirmeleriyle bağlantılı yaşadıkları benlik bölünmesi ile ilişkili olduğunu değil de bilakis ona karşılık gösterilen bir tepki olduğunu düşünmekteyim.

Ayrıca kurgusal bir röportaj şeklinde ilerleyen video çalışması salt beden imajı mücadelesi ile ilişkilendirilerek sunulmasına rağmen aslında yeme bozukluğunun komplikasyonları neticesinde ölen kızla ilgili olmaktan öte onun durumunu anlamayan başarısız ebeveynler üzerinden kapitalizm ve gıda politikaları eleştirilmektedir. Yani “Losing” Goodman’ın (2016, s.358,359) belirttiği gibi güzellik mitinin belirli hegemonik, sınıf temelli toplumsal cinsiyet ideallerinin bir parçası olarak sürdürülme biçimlerini eleştirmek için yani belirli bir sınıfsal konumlandırmanın, belirli bir kadınlık biçimini nasıl güçlendirmeye hizmet ettiğini ve bu idealin, yoksullukla ilişkilendirilen görünmezlik siyasetiyle nasıl tezat oluşturduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu çalışma her ne kadar kurgusal da olsa aynı zamanda 1960’lar ve 1970’lerde Amerikan kültüründe baskın kadınlık idealinin bir parçası haline gelen yeni kadınsı idealin sorunlu doğasını eleştirdiği için anlatılan deneyimler birçok kadının deneyimini göstermektedir. Rosler’da Antin gibi özellikle çalışmalarında ideal kadın bedeninin elde edilmesi ve

sürdürülmesinin problematik doğası üzerinden dönemin empoze edilen beslenme kalıplarını ve ortaya çıkardığı kitlesel beden memnuniyetsizliği bağlamında ataerkinin, kapitalizmin baskıcı doğasını ifşa ederek politize etmektedirler (Goodman, 2016, s.361).

Bahsettiğim sanatçıların haricinde örneğin Rachel Rosenthal, “Charm (1977)” ve “The Death Show (1978)” performanslarında aşırı yemekle ilgili kişisel hikayelerini ve kilo vermeyi nasıl başardığını anlatırken, benzer şekilde Faith Ringgold Change: “Faith Ringgold’s Over 100 Weight Loss Story Quilt (1986)” gibi deneyimlerini paylaştığı ancak benzer anlatılarla meşgul olmasına rağmen daha fazla kilo verme arzusuna öncelik verdiği çalışmaları bulunmaktadır. Yine bu konu ile bağlantılı olarak Julia Kozerski ve Jen Davis, dramatik kilo kaybını kapsamlı bir şekilde belgeledikleri çalışmaları ile konuyu genişletmişlerdir. Kozerski “Changing Room (2009)” çalışmasında 160 kiloluk kilo kaybı ve hayatında yaptığı bu değişikliğin -vücut ağırlığının yarısını kaybetmenin- vücudunda yarattığı etkileri gösterdiği soyunma odalarında çekilen bir dizi telefon kamerasıyla çekilmiş fotoğraflar ile belgelemiştir. Jen Davis ise Eleven Years’da (2002-2014) vücudunu çeşitli durumlarda ve hatta mide ameliyatı geçirdikten sonra da belgelediği bir çalışma ile benzer konuları araştırarak Kozerski ile aynı sorunları gündeme getirmiştir.

Daha önceki bölümlerde de açıklandığı üzere yemek yeme bozuklukları ve bağlantılı olarak kendine zarar verme konusu gerçek hayatta ve sanatta nadiren ele alınmaktadır (Newman, 2018, s.18). Ancak görüldüğü gibi tam olarak yemek yeme

Resim 10. -11. Laura Hospes, UCP, 2015-2016

bozukluklarını içermese dahi bu konu üzerine eğilen, beden deformasyonu ve özellikle kadın bedeninin toplumsal olarak kurulu olmasıyla ilgili eleştiriler getiren sanatçılar mevcuttur. Örneğin kendine zarar verme gibi konular üzerine çalışan Jo Spence, Jenny Saville ve Catherine Opie, vücut büyüklüğü ve kimliğiyle ilgili sağlık ve güvensizlik sorunları hakkında çalışmalar yaparken Gina Pane, Marina Abramovic ve Kira O'Reilly gibi isimler daha büyük toplumsal idealler hakkında yorum yapmayı tercih etmişlerdir. Örneğin bahsi geçen sanatçıların kendilerine zarar verdikleri performansları dahilinde ele aldıkları toplumsal konular ile izleyicileri söz gelimi anormal davranış biçimlerinin nedenleri ve etkilerini düşünmeye teşvik ettikleri çalışmaları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra fotoğraf sanatçısı Laura Hospes, intihar girişiminden sonra ve mental sağlık sorunlarıyla bağlantılı olarak kurumsallaşma deneyimlerini belgelerken Kristina E. Knipe ise "Craigslis" aracılığıyla bulduğu kişilerin kendine zarar verme uygulamalarını içeren, yaşadığı süreci belgelediği bir dizi fotoğraf çekmiştir. Yine aynı konu çerçevesinde Chen Zhe'nin ve The Bearable'da (2007–2010) kendi fotoğraflarını çektiği çalışmaları bulunmaktadır. Bu bağlamda ancak biraz daha farklı bir yaklaşımla çalışan The Bees'in de (2010–2012) kendine zarar veren farklı kişilerin samimi anlarını ve davranışlarını belgelediği çalışmaları bulunmaktadır (Newman, 2018, s.18).

Bahsi geçen sanatçılara ek olarak örneğin Debbie Notkin ve Laurie Toby Edison, farklı boy ve ırklardan genellikle görünmez olan çıplak kadınların fotoğraflarının yer aldığı "Women En Large: Images of Fat Nudes (1994)" adlı kitabı üretmek için birlikte çalışmışlardır. Ariane Lopez-Huici ve Leonard Nimoy ise bu çalışmayı temel alarak bir stüdyo ortamında dikkatle çekilmiş fotoğraflar (Lopez-Huici) ile ünlü sanat tarihi imgelerinin yeniden yorumlanması yoluyla (Nimoy) geleneksel olmayan bedenlere odaklanarak benzer uygulamaları sürdürmüşlerdir. 1990'larda yine bu konu çerçevesinde Laura Aguilar'ın ise kendi vücudunu kullandığı bir dizi çıplak otoportresi bulunmaktadır. Ayrıca Haley Morris- Cafiero'da kendi bedenini nesne alan bir diğer sanatçıdır.

3.2. Kişisel Çalışmalar

Henüz 19 yaşındayken anoreksiya tanısı alsam da benim için en yıkıcı süreç 2016 yılının sonbaharında gerçekleşti. Her iki ciddi anoreksiya deneyiminin nedenleri bambaşkaydı ve belirli semptomlar aynı olsa bile süreç farklı ilerledi. İkinci tecrübemin ilkinden en ayırt edici özelliği artık bedenimi nasıl kontrol edebileceğimi öğrenmiş olmamdı. Dolayısıyla manipülasyon tekniklerini daha iyi kullanabiliyor ve süreci yönetebiliyordum. Bu durumun olumlanacak bir yanı olmasa da genel anlamda anoreksik bireylerin özdenetimine ilişkin kilo verme sürecinin klinik ve soğuk bir temsilini belgeleyerek aynı zamanda zayıflık biçimindeki kadınsılığı sergilemek için gerekli olan vücut disiplinini, anoreksik ritüelleri çalışmalarımın ana teması olarak ele aldım. Bu durum anoreksiyanın reddettiği yapılara karşılık aynı zamanda onu kendinde barındırmasıyla bağlantılı olarak anlaşılmalıdır. Uzun ve meşakkatli bir şekilde beden disiplinine dair sürecin aslında belirli dürtülerin bastırılmasıyla bağlantılı olduğunu ve bu tür bir kontrol mekanizmasının bireyin yeme dürtülerini kırma isteğinin fallus merkezci sistem içerisinde, ölüm hakkınızın bile elinizden alınarak yürütüldüğünün anlaşılması gerektiği kanaatindeyim. Ve bahsettiğim bu özdenetim mekanizması ikinci bölümde de ayrıntılandığı üzere Foucault'un bedenini belli bir amaca dönük üretkenlik uğruna toplumsallaştırılması gereken hammadde olarak dizginlenmesi ilişkin argümanları ile örtüşmektedir. Örneğin Foucault *"18. yüzyılda yeni kontrol tekniklerinin ortaya çıkmasının, "vücudu toplu halde tedavi etmekten" hareket eden "kontrol ölçeğini" dönüştürdüğünü savunarak, "Bir beden uysaldır; boyun eğdirilebilir, kullanılabilir, dönüştürülebilir ve geliştirilebilir" diye belirtmiştir* (Goodman, 2016, s.337-338). Bu çerçevede örneğin fotoğraflardan oluşan çalışmalarımın yine beden katı disiplinine dair çalışmaları olan Eleanor Antin ile aynı eşikte durduğunu, sanatçının da kendi kişisel problemlerinden yola çıkarak kilo kaybını belgelemesinin bir anlamda Foucault'un uysal beden oluşumuna ilişkin görüşlerinin kadın bedenine yüklediği güç yapılarının bir temsili olarak anlaşılması gerektiğini düşünüyorum. Bu bağlamda çalışmalarımındaki beden imgesinin bir anlamda tıpkı eril özelliğin perspektifinden cinsel bileşeni ortadan kaldırılan ve arzuları olan canlı bir birey olarak değil, kısır bir

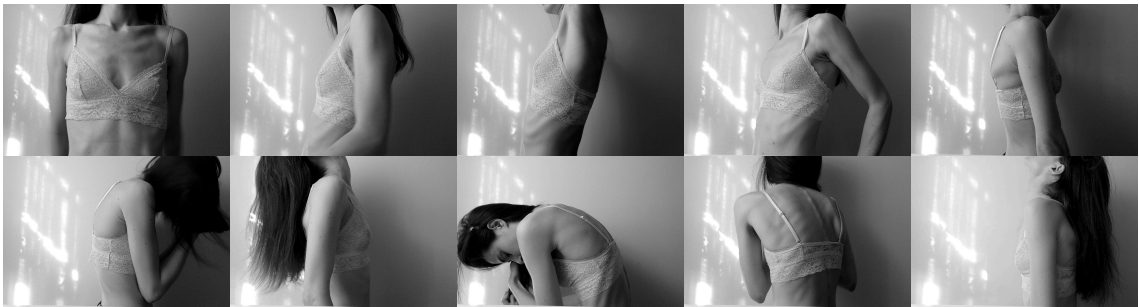
özne, denetim altındaki bir beden olarak görülmesi gerekliliğinin yanı sıra anoreksiyanın normatif beden tahayyülleri ile ilişkisinin onu oluşturan tüm fallosantrik yapının reddedilmesiyle bağlantılı olduğunu sanat tarihindeki ideal kadın bedeni kanonun absürt bir temsili ile sunuyorum. Örneğin yağlı boya çalışmalarında tıpkı Antin gibi ben de bedeni aseksüel ve cinsellikten arındırılmış bir şekilde sunarak zayıflık ve çekiciliğin ilişkili olduğu geleneklere karşı bir duruş sergiliyorken fotoğraflardan oluşan çalışmalarında Wilkie gibi kitlesel beden memnuniyetsizliği bağlamında dişil bir bedene sahip olmanın anlamının araştırması için kendi bedenimi, kadın sanatçı/özne kimliğimi vurgulayarak psikolojikleştirilerek apolitize edilen anoreksiya nervoza ile ilişkilendirerek politize ettiğim fallus merkezci kapitalist sistemin baskıcı doğasını ifşa etmeye çalışıyorum.

3.2.1. Bir Deneyimin Arşivi

Bedenimde olan değişiklikleri henüz tam olarak anlamlandıramadığım 2016 yılının sonbaharında telefonumun kamerası ile profesyonel olmayan ancak bir çeşit dokümantasyon olarak okunabilecek, psikolojik/fizyolojik bedenimin/benim değişimimi belli aralıklarla kayıt altına almaya karar verdim. Benim deneyimime dair bir kanıt olduğunu düşündüğüm ve yaşamakta olduğum bu yıkıcı sürecin fizyolojik yansımalarının yanı sıra anoreksik sesin yeniden gerçekliğime dahil olduğu dönemden

Resim 12. 12.10.2021, 39 kg

Resim 13. 29.12.2020, 40 kg

itibaren ardışık olarak düzenlenmiş, aynı senaryonun tekrarlayan karelerini, değişimi ve gelişimini fotografik olarak belgeledim. Söz konusu fotografik performansın anoreksik bireylerin içinde sıkışıp kaldıkları bedenlerine dair geliştirdikleri obsesyonları, ritüelleri bağlamında okunmasını öneririm. Çünkü -her ne kadar her birey için farklılık gösterse de- genel olarak anoreksik bireyler bedenlerinde olan en ufak bir değişikliği dahi hissederek bununla ilgili duygu durumunda ciddi dalgalanmalar yaşayarak bu durumu değiştirmek adına bedeni üzerinde “kendine zarar verme” olarak tanımlanabilecek çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Ve söz konusu eylemlerini kayıt altına alarak paylaşma eğilimi göstermeleri muhtemeldir. Bu bağlamda her ne kadar Pro Ana topluluklarına ait web siteleri -anoreksiklerin günlük yeme rutinlerini, gurur duydukları kemikli, grotesk bedenlerini ve ona nasıl ulaşabileceklerine dair bilgileri paylaştığı- tartışmalı bir konu olsa dahi güzel bir örnektir.

Öncelikle belirtmeliyim ki çalışmalarında kendi bedenimi, beden imgemi, kendi kendimi nesne olarak ele almam ile anoreksik sesin psikolojik/sosyolojik etkilerinin benim bedenim üzerindeki tezahürü arasında doğrudan bir bağlantı bulunmaktadır. Ben bu önemli feminist meseleyi/toplumsal sorunu çalışmalarım aracılığıyla bireysel bir mesele üzerinden analiz etmeye çalışıyorum. Kısacası üretimimin ana malzemesi olarak bedenimi kullandığım, tamamen öznel deneyimime ait fotoğraflardan oluşan ve en temelde yeme bozukluğu ritüeli olan bir eylemi yani ayna karşısında gerçekleştirilen vücudun kontrolüne ilişkin takıntılı davranışı, kilo kontrolünü, beden nefretini, duygu durumumun değişkenliğini, bedenimi manipüle etmeye olan ilgime dair süreci üretimimin bir parçası haline getiriyorum.

3.2.2. Uygunsuz Bedenler

Anoreksiya tanısı almam ve devamında gelişen araştırmalarım, keşiflerim süresince her ne kadar anlatım dilim değişse dahi tüm çalışmalarımın aynı konu etrafında şekillenmeye devam ettiğini belirtmeliyim. Örneğin yine söz konusu fotoğraflarımı, kendi bedenimi referans alarak ürettiğim yağlı boya çalışmalarım ile anoreksik sesin, anlaşılması zor öznenin, bölünmüş kişiliğin öfkesinin sessiz

dışavurumunu görselleştirmeye çalıştım. Ancak yağlı boya resimlerimin okumasının anoreksiyanın fizyolojik tasviri olarak yorumlanmasından ziyade kendi benliğimin ötekisinin tezahürü bağlamında okunmasını öneririm. Zira tabloları belirgin bir şekilde görülen ve genellikle bir gölgenin yetersiz tasviri şeklinde algılanan figür bir gölge değil bilakis bir kişilik bölünmesi temsilidir.

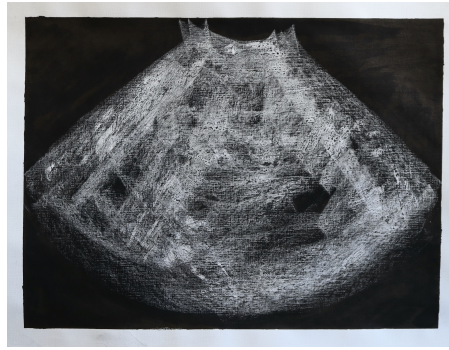
Resim 14. (fa:il) '20 80x100, Yağlı Boya

Resim 15. Abject '21 120x100, Yağlı Boya

3.2.3. Mürekkep Balığı Serisi

Gatens'in "İmgesel Bedenler (s.57, 58)" isimli kitabında da bahsettiği gibi antik yunanca "rahim" anlamına gelen "hysteria (histeri)" kelimesi ve bununla bağlantılı olarak kadınların siyasi bedende yarattığı rahatsızlığın nedeninin kadın cinsiyetinin doğasına indirgenmesi ve anoreksiya arasındaki ilişkiden yola çıkarak ürettiğim "Mürekkep Balığı (2022)" isimli seride kadınlar eğer erkek egemen toplumda erilleşerek yer alabiliyorlar ise, bunun ancak sembolik olarak rahmin alınmasıyla (histeri) mümkün görünmesi arasında bağlantı kurmaya çalıştım. Kendi sürecimin de bir uzantısı olarak diyebilirim ki anoreksiya hastalarının eril tahayyülün fantezisi olan kadın temsilinden kopma çabaları, dişil bedenlerinden nefret etmelerine neden olmaktadır ve vücut kas-yağ oranındaki dengesizlik sonucu belki de ilk ciddi fizyolojik belirti amenorenin ortaya çıkmasıdır. Bu durum istismar edilen bir bedenin kendi

Resim 16. Kağıt üzerine mürekkep, kömür, yağlı pastel, 50x100, 2021

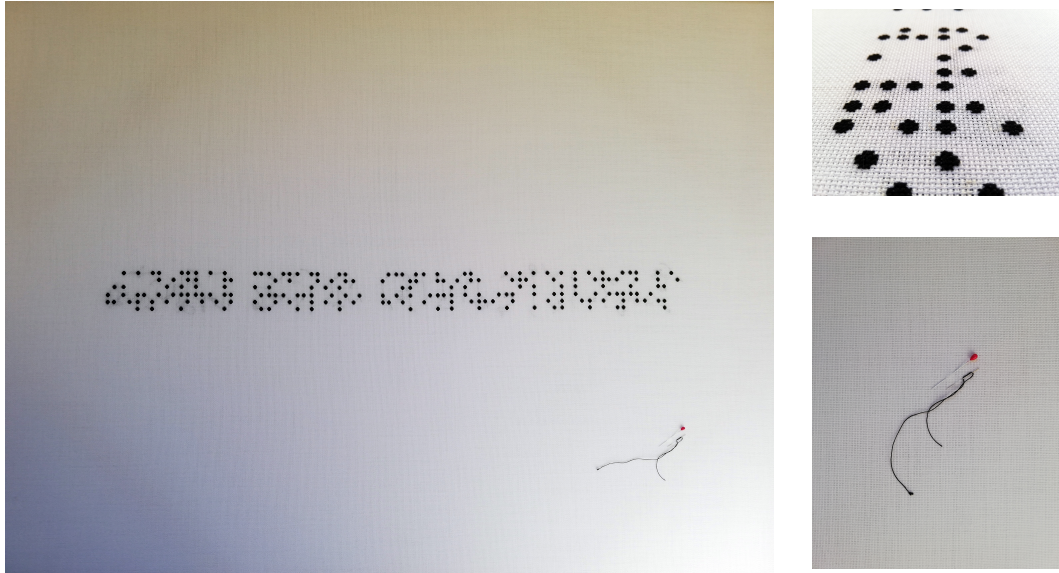

Resim 17. Kağıt üzerine kömür, mürekkep, yağlı pastel, sabun, 78x108, 2021

kendini nasıl istismar ettiğine oldukça net bir örnektir. Dolayısıyla anlamlandırılmayan özenin arkadaşlığına karşın kaybedilen veya feragat edilen durumlardan birisi kadın bedeni ile doğrudan ilgilidir. Boyama, bozma, yırtma ve tekrar yapıştırma gibi eylemler ile ürettiğim bu seride kendime ait ultrason görüntülerini referans aldım. Söz konusu çalışmalarda kullandığım tüm yüzey kendi bedenimi temsil ederken üzerinde gerçekleştirdiğim her eylem ona olan nefretimi ve işlevsel iyileşmeyi temsil etmektedir. Çalışmaları üretirken insan bedeninde kullanılabilecek sabun gibi kimyasalları veya üretim sırasında ellerimde oluşan deformasyondan dolayı ortaya çıkan kendi kanımda bu sürece dahil ettiğimi belirtmeliyim.

3.2.4. Brail Alfabeti Serisi

Antik çağlardan beri kaçınılmaz olarak tanık olduğumuz tüm anomalileri görmezden geliyoruz. Körler için dünya nasıl görünmez ise körlük de -anoreksiya vb. hastalıklar/durumlar- çoğunluk için görünmezdir. Bu bağlamda bu ilişkin tasarladığım bu çalışma bilinçli körler olarak hayatımıza devam etme çabasına bir eleştiridir. Anoreksiyanın kasıtlı sakatlık/engellilik ile kurulan ilişkisinden yola çıkarak, geleneksel

Resim 18. Etamin kumaş üzerine braille alfabesi ile işleme, 135x100, 2019

Braille alfabesi kullanılarak işlenen ifade: F.Gale’a (1853)göre “*Kadınlar modanın, iştahın, erkeklerin ve hepsinden önemlisi hekimlerin kölesiydi*” (Adams, 2013, s.295,296).

bir resim tekniği olarak tanımlanabilecek, daha çok kadınların üretimine dahil olduğu etamin tekniğini tercih ettiğim bu seride etamin veya penye ipi kullanarak, etamin kumaşı veya kanvas bir bez üzerine Anoreksiya Nervosa ile ilişkilendirilebilecek kelime veya cümleleri Braille alfabesini kullanarak işledim. Bununla birlikte görsel olarak tüketilmesi gereken bir sanat nesnesinin görme engelli bireyler tarafından da okunabilmesini mümkün kılan bu çalışmada kendi bedenimi kullanmak yerine farklı bir manipölasyon tekniği olarak Braille alfabesinin bez üzerine işlenmesi ve izleyicinin anlatılmak istenen konuyla doğrudan karşılaşmaması, dokunmasını amaçladım. Yine kullandığım yüzeyler ve malzemeler ile kendi sürecim arasında kurduğum bağlantılardan yola çıkarak ürettiğim bu çalışmada Smith'in(Feed Me, 1973) performansında sanatçının kendi bedenini kullanarak sorguladığı rıza fikrini eserin/bedenin dokunulmazlığı arasındaki bağlantı ile sorgulamaya çalıştım.

3.3. Bölüm Değerlendirmesi

Goodman'ın (2016, s.302) da belirttiği gibi *“kadınlığın söylemsel inşasına katkıda bulunan ve onu oluşturan tüm yemek pratikleri arasında belki de hiçbirini yemek yeme eylemi kadar sorunlu değildir. Yemek yemek inkar edilemez bir şekilde kimlik siyaseti ve benliğin oluşumu ile bağlantılıdır.”* Bu bağlamda 1960'lar ve 1970'lerde feminist bir mesele haline gelen yeme ideolojisi -yemek yemeyi bir beslenme ve zevk eyleminden özdenetim, inkar ve asgari düzeyde beslenmeye dönüştüren- özellikle Amerika'da savaş sonrası dönemde bir "dişil beden"in kazanılması ve sürdürölmesine ilişkin gıda üretiminin ve değişen tüketim kalıplarının sonucunda kadınların seks objesi olarak değerine yapılan yatırımla ilişkili olarak karşımıza çıkmaktadır.

Her ne kadar yeme bozukluklarının salt ideal beden imgesi bağlamında ele alınmasına karşı olsam da yirminci yüzyılda değişen gıda üretim ve tüketim kültüründen dolayı 60'lı yıllardan itibaren kadınların belirli bir beden idealine ulaşmak için belirli bir vücut tipine dair yani kadınlığın nelerden oluştuğuna ilişkin -örneğin beyaz, orta-düşük ırkı oluşturan kriterlere karşılık yaratılan güzellikle (sağlık), üst sınıf kadınlık (erdem) gibi özelliklerle ilişkilendirilerek- baskılandığı bilinmektedir. Yaşlılığa karşı

yeni keşfedilmiş etkili bir ajan olarak sunulan incelik övgüsü yani kadınların olgunlaşmamış, kırışksız, ergenlik öncesi bir kız imajı ile dolayısıyla daha genç görünmeleri ile ilişkilidir (Goodman, 2016, s.308). 60'lı-70'li yıllarda Amerikada ortaya çıkan bu dönüşümden dolayı fiziksel çekicilik kadınlığın temel ilkesi olarak sunulduğu için belirli bir vücut şekline bağlı kalmak normatif bir beden imgesinin yaratılmasına neden olmuştur. Dolayısıyla toplumsal beden tarafından yaratılan söz konusu idealin sürdürülmesi kadınların eril özneliğin bir nesnesi olarak, eklentisi olarak kabul edilmesi için zorunlu hale gelir. Fallosantrik düzen tarafından inşa edilen bu dişil ideal, Goodman'ın aktarımıyla sosyolog Mimi Schippers'in da belirttiği gibi sınıf, ırk ve cinsiyete dayalı ilişkiler tarafından tanımlanmasından ötürü belirli bir hiyerarşi içinde var olmaktadır. Örneğin Goodman'ın (2016, s.306) Shippers alıntısına göre;

“dişil beden için "hegemonik" veya baskın biçim, bu kesişen faktörlerin bir yansımasıdır ve belirli özellikler - özellikle vücut üzerinde kıvrımların varlığı veya yokluğu - çoğunlukla kadınların nasıl olduğuna dair belirli ırksal ve sınıf temelli kavramların yansımalarıdır”.

Bu ifadeler anoreksiyanın kuramsal olarak açıklandığı daha önceki bölümlerde de sunulan söz konusu zihinsel durumun/davranış biçiminin erkek egemen toplum politikalarının yanı sıra coğrafyalara ve hatta ırklara göre dağılımı ile bağlantılı olarak batı toplumlarında beyaz olmayan göçmen kadınlarda ve yine batılı olmayan, gelişmekte olan toplumlarda görülme oranlarına ilişkin bilgileri ve bedenin çeşitli bölgelerinin ortak bir psişik anlamı olması, ortak bir dille ayrıcalıklı kılınmasına ilişkin argümanları kanıtlamaktadır. Buna ek olarak Goodman'ın (2016) aktarımına göre Schippers (2007) kadınların çoklu bedensel ideallerinin varlığından ve her kadının eşit bir düzlemde var olmadığından dolayısıyla da bu çoklu kadınlıkların/çoklu bedensel ideallerin hiyerarşik bir yapısı bulunduğundan bahsetmiştir. Bu ifadesi ise anoreksiya ve imgesel beden, kadınların çoklu bedensel idealleri ve onların belirli karşılaşmalarla

üretilmesine ilişkin, toplumun imgesel bedenine ilişkin sunulan önceki argümanların eşleniği niteliğindedir.

Oburluğa karşı sağlığın teşviki için tüm cinsiyetleri ilgilendiren eş değerde bir pazarlama politikası yürütülürken, zayıf ideal, incelik övgüsünün özellikle kadınları hedef almasından dolayı cinsiyetçi bir yapı olarak anlaşılmalıdır (Goodman, 2016, s.316). Örneğin bu bağlamda Goodman'ın dişileştirilmiş bedenin ideal biçimine dair ifade ettiği gibi kadınlar arasında yaratılan kitlesel bedensel memnuniyetsizlik durumu çeşitli pazarlama firmaları veya reklam ajansları tarafından kusur olarak nitelenen ya da alt kadınlık imli özellikleri gidermeyi amaçlayan ürünlerin üretimini beraberinde getirmiştir (2016, s.318). Bu durum benim ikinci bölümde ayrıntılı olarak açıkladığım sağlık ve hastalık kavramlarının keyfi kullanımına dair argümanlarla örtüşmektedir. Ve bu nedenle 1960'lı yıllardan itibaren Amerika çapında pazarlanan yeni kadın bedeni idealine karşılık, kusursuz plastik nesnelere benzemek yerine, fallus merkezci kapitalist sisteme karşı çıkmak isteyen birçok Kadın Kurtuluş Hareketi üyeleri, feministler, kadın sanatçılar kadınlık üzerinden erkek öznelliğine bağlı şekillenen güzellik endüstrisi odaklı pazarlama politikalarının baskıcı doğasına karşı çıkarak, baskın kültür tarafından inşa edilen bu şizofrenik politikaları teşhir etmek adına eylemler gerçekleştirmişlerdir (Goodman, 2016, s.313). Ve bu politik, özgürleştirici eylemlerini görsel sanatlar da dahil olmak üzere farklı birçok medya biçimi ve farklı medyumlar ile kendi bedenlerini, kendi cinsel kimliklerini dahil ederek gerçekleştirmişlerdir.

Eser metni kapsamında ele alınan sanatçıların çalışmaları ile belirli bir dişil idealin kitle iletişim araçlarıyla dikte edilerek popüler kültür tarafından pekiştirilmesinin kadınların bedensel sağlığı üzerindeki tehlikeli sonuçlarını nasıl eleştirdiğinin bir özetidir. Örneğin eser metni kapsamında ele alınan kadın sanatçılar, popüler kültürünün kadınlara, en iyi ihtimalle kısıtlayıcı davranışların ve en uç durumda düzensiz beslenmenin performansına dayanan belirli bir güzellik idealine bağlı kalmaları için baskı kurduğunu ifşa ederek bu dönemde artan cinsiyetçiliğin kadın bedeni üzerindeki

nüfuzuna tepki olarak sanat uygulamalarını bir bilinç yükseltme biçimi olarak kullanmışlardır.

Kendi deneyimlerim ve kuramsal araştırmalarımın sonucunda tartışmaya açtığım argümanlar ile bağlantılı olarak insan olan/olmayan, cinsiyet/toplumsal cinsiyet, doğa/kültür gibi ikili karşıtlıkların kaçınılmaz olarak birbirlerine sirayet ettiği aşikardır. Bu kapsamda Gatens'in de düşüncesine katılarak belirtmek isterim ki söz konusu öz-nefret(!) bağlamında kendi saygı/aşağılama, cezalandırma/ödül, sevgi/nefretinin bir alıcısı olarak üretim gerçekleştiren sanatçıların, karşı durdukları eril öznelliğin bakış açısıyla değerlendirilerek dışlama politikalarının hedefi olduğu da ortadadır. Bu durum günümüz iktidar sisteminin öznelliğin sahası olarak tanımlanan yaşayan bedenler üzerindeki kontrol ve kodlama sistemlerinin bir göstergesi olarak doğrudan biyopolitika ile bağlantılıdır çünkü ikinci bölümde de bahsettiğim üzere ötekinin bedeni aynı zamanda eleştirel olarak anlamsal şekillendirme işlevi görmektedir. Bu bağlamda kartezyen düşünce sisteminin ortaya çıkardığı tüm ikili karşıtlıkların aksine birbirinden bağımsız düşünilemeyen söz konusu zihin/beden, doğa/kültür, insan/hayvan, insan olan/olmayan gibi ikilikler yansımali/mimetik beden ilişkileri çerçevesinde kültürün/toplumun inşasına yönelik yansımali bir bakış açısını gerektirmektedir. Bu durum göstermektedir ki kültürümüzde her cinsiyetin kendi imgesine yaptığı yatırım, karşıt ve tamamlayıcı başka bir beden imgesine yatırımı zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle metin kapsamında yineleyerek bahsettiğim “beden” kavramı bütün bilgi imkanının koşulu olduğu için salt anatomik bir beden olarak kavranmamalıdır. Dolayısıyla bir kimsenin beden imgesindeki değişiklikler kaçınılmaz bir biçimde toplumsal bir olgudur, geliştirilir, öğrenilir, statik değildir bilakis değişim halinde kendi kendini, kendi imgelemine yeniden yaratır. Bu nedenle uygunsuz olarak addedilen bedenler günümüz iktidar sistemleri için tehlike arz etmektedir. Bu şu anlama gelmektedir; biyopolitika ve kapitalizmin şizofrenik ilişkileri ile bağlantılı olarak toplumsal/siyasi bedenin yürüttüğü algı politikaları neticesinde diğer bedenlerin hali hazırda verili aldığı ve zorunlu olmadığı halde zorunlu olarak uyguladığı yaşam biçimlerini, normalleştirerek ve kendi kimliği ile bağdaştırarak uygulamaları öteki olarak imlenen bedenlere sahip bireyler için

ölümcül çağrışımlar içermektedir. Bu bağlamda insanlar bilinçli ya da bilinçsiz salt kendi mevcudiyetlerini korumak adına nasıl ki toplumsal bedende yer edinebilmek için bir takım haklarından feragat ediyorlarsa sanat kurumları ve/veya birçok sanatçı da sansür ve oto sansür mekanizmalarını uygulayarak ve kendilerine benzemeyen insanların doğalarını karalayarak onları kendi sesleriyle, kendileri adlarına konuşma haklarından men etmektedirler. Örneğin kişisel bir problem olarak imlenen ve psikolojikleştirilen ancak gerçekte ciddi bir feminist, toplumsal ve politik bir mesele olduğunu ileri sürdüğüm yeme bozuklukları veya kendine zarar verme bağlamında çalışan sanatçılar eleştirdikleri kurum ya da kişiler tarafından doğaları karalanarak kendilerini ifade etme hakkından mahrum edilmektedir. Bu nedenle (bozulmuş)beden imgesi, kadın bedeni manipölasyonu kapsamında çalışan, yeme bozukluklarını ele alan sanatçıların eleştirdiği normatif beden tahayyüllerine ilişkin tüm politikalar ve o politikaların sanat alanı içerisinde de işliyor oluşu şaşırtıcı olmamakla birlikte ironiktir. Çünkü ve bilindiği üzere veya olması gerektiği üzere sanat, bu gibi olguların meşru kılınabileceği, sorgulanabileceği, değişimi önceleyen oldukça özgür bir alandır.

Eser metninin ilk bölümlerinde anoreksiya nervozanın siyasi, toplumsal ve kültürel bağlamını tarihsel süreçte, farklı kuramsal teoriler ve görüşler ile ilişkilendirdim. Bu nedenle bu bağlamda sunduğum argümanlarla bağlantılı olarak eser metni kapsamında bahsettiğim sanatçıların çalışmaları üzerinden eleştirdiğim ya da ilişkilendirdiğim birçok konunun doğrudan ifade edilmemiş olsa dahi görünür olduğunu düşünüyorum. Metin kapsamında ele aldığım bahsi geçen isimler ve kendimde dahil olmak üzere aslında çok az sanatçının yaklaşımaya istekli olduğu konuları ele alarak (sözde) kişisel problemler olarak imlenen yeme bozuklukları, kendine zarar verme veya kadın bedeni manipölasyonuna ilişkin problemlerin psikolojik addedilerek apolitize edilmesini eleştirmekte ve bu gibi konuların aslında küresel bir mesele olduğunu işaret etmekteyiz. Yeme bozukluklarının kültürel, siyasi ve toplumsal bağlamı göz ardı edilerek bu davranış biçimlerinin nedenleri diğer bilim alanları içerisinde yeterli ilgiyi görmezken sanat bu konuların, tartışılabilmesi, görünür kılınabilmesi özgür ve yaratıcı bir mecra olmalıdır. Dolayısıyla eser metni kapsamında ele alınan anoreksiya

nervozanın imgesel bedenler ile bağlantısı bu olgunun küreselliğini meşru kılmaktadır ve kişisel olanın politik olduğu gerçeğini yani anoreksiya nervozanın ciddi bir feminist mesele olduğunu göstermektedir. Ve bu durum ancak anoreksiya nervozanın görünürlüğü ile mümkündür çünkü bu konular hakkında düşünmek ve dile getirmek değişimi de önceleyecektir.

4.SONUÇ

Psikolojikleştirilerek toplumsal yönü görmezden gelinen anoreksiya nervozanın beden imgesi ve beden temsiline kuramsal bir araştırmasının yapıldığı bu eser metninde söz konusu olgunun normatif beden tahayyülleri ile ilişkisi kurulmuştur. Araştırma sürecinde elde edilen verilerin sanatsal pratikler üzerinden kuramsal bir çerçeve çizilerek değerlendirmesi yapılmıştır.

Bu bağlamda ikinci bölümde imgesel beden teorisi üzerinde durularak insan bedeninin birtakım başka bedenlerden oluşan karmaşık bir birey olduğu ve çevresiyle karşılıklı olarak değişim halinde olduğu ve bu durumun herhangi bir bedenin diğer bedenler ile ilişkisini zorunlu kıldığına dair argümanlar sunulmuştur. İmgesel beden teorisi kapsamında yürüttüğüm araştırmaya göre bütün bilgi imkanının koşulu olan bedenin salt anatomik bir beden olarak düşünülemeyeceği çünkü bedenin bir organizma veya organlarının toplamı olmasına rağmen organik bileşenlerinin toplamına indirgenemeyecek bir mefhum olduğu gösterilmiştir. Anatomi söyleminin kültürde insanlar tarafından üretilen söylemin teorik bir nesnesi olduğu fikri üzerinde durularak bir kimsenin beden imgesindeki değişikliklerin toplumsal bir olgu olduğu ve geliştirilebileceği, öğrenilebileceği ve statik olmadığı gibi diğer bedenler ile doğrudan bağlantılı olduğu ortadadır. Spinoza'nın da vurguladığı üzere insan gücünü artıracak, kendini geliştirecek bedenlerle etkileşime geçme ve eyleme gücünü azaltan bedenleri yok etme eğilimi göstermektedir. Dolayısıyla tartışılan argümanlar anoreksiya ve imgesel bedenler teorisi bağlamında değerlendirildiği zaman söz konusu karşıt ve yansımali beden ilişkisi içerisinde anoreksiyanın imgesel bedenlerin toplumsal karakterini anlamak için iyi bir örnek olduğu aşıkardır. Bedenin çeşitli bölgelerinin ortak bir psişik anlamı olması nedeniyle -pek tabii bu durum ortak bir dille ayrıcalıklı kılınır- beden imgesinin kültürel bir ürün olduğu ve mevcut koşullar içerisinde kendi imgelemelerini, kendini yeniden yarattığı ortadadır. Dolayısıyla anoreksiya nervoza kişisel bir trajedi değil bilakis toplumsal ve siyasi bir olgudur. Bu durum siyasi beden/ topluluğun inşasını üstlenmiş patriarkal düzenin anomali olarak saptadığı bireyleri kendi

toplumsal kurulumunu bozacağı düşüncesi doğrultusunda ötekileştirmesinin en açık ifadesidir. Dolayısıyla anoreksik bireylerin kendi kendini istismar eden davranışları istismar edilmeleri ile doğru orantılıdır.

Batı kültürünün cinsiyetlenmiş bedenın üretimine daha fazla ayrıcalık tanınması aile yapısı içindeki toplumsal cinsiyetli rollerin, arzuyu sınırlandıran, ekonomik ve toplumsal yapıların bir tezahürü olduğu ve neden doğuştan gelen veya evrensel bir şeyin ifadesi olamayacağı ikinci bölümde incelenerek arzuyu eksiklik üzerinden kavrayan ödipus kompleksi kuramı ve ona karşılık ortaya çıkan anti-ödipus kuramı çerçevesinde değerlendirilmiştir. Arzunun üretim yerine edinim olduğu fikri üzerinde durularak ödipusun bilinçdışının tözü olmadığı Deleuze ve Guattari'nin düşünceleri doğrultusunda tartışılmıştır. Dolayısıyla politik, tarihsel ve toplumsal olarak üretilen bilinçdışı göstermektedir ki arzu bir eksiklik değil bilakis kişileri-şeyleri değil katettiğı ortamları nesnesi olarak ele almaktadır ve ihtiyaca tabi olmadığı gibi kendisi var olmaktadır. Bu nedenle arzu ailevi olmaktan öte kapitalizmin ürünüdür. Bu argümanlara ek olarak Deleuze'ün organsız beden teorisi anoreksiya ile ilişkilendirilerek incelenmiştir. Bu teoriye göre öznenin bedenli oluşu, hareketlilik, değişebilirlik, geçişli bir tabiat üzerinden tanımlanmaktadır. Bu nedenle doğal veya biyolojik değil, bedensel bir materyalizm biçimi olması yanı sıra birbiriyle kesişen duygulanımlar, mekansal-zamansal değişkenlerden ibaret bir sürecin ifadesi olan organsız beden, önceki anlamlara ve kodlamalara tabi değildir yani öncesinde değişmez olan davranış kalıplarının ötesine geçme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla asamblajlar oluşturan, arzusun üzerinde akabileceğı, tikel bedenlerin normatif bir ideal ile uyum sağlayıp sağlamaması bakımından değil, eylemleri, olabilecekleri şey bakımından düşünmemizi sağlayan organsız beden kuramı bu bağlamda anoreksik bedenlere sahip uygunsuz/öteki olarak konumlandırılanlar için bir kurtuluş niteliğindedir.

Batı kültürünün başat söylemi olan cinsellik ile Batının özneyi söylemsel ve maddi düzeydeki çok yönlü, karmaşık iktidar ilişkileri ağına, normatif etkilerin alanına konumlandığı ikinci bölümde belirtilmiştir. Bununla ilgili olarak görmenin asıl bilme

edimi olmasından dolayı kadın bedeni ile erkeğin bedeni arasındaki geçirgenlik ve değişim farkının söz merkezci ekonomi açısından sıkıntılı olduğu aşıkardır. Kadınların siyasi beden içerisinde yarattığı rahatsızlığın sebebinin her daim kadın cinsiyetinin doğasına indirgenmesiyle bağlantılı olarak kadınların erilleşerek erkek egemen toplum içerisinde yer alabilmesinin ancak siyasi bedenin etkin bir üyesi kabul edilebilmesi ile mümkün olduğuna dair sunduğum argümanlara göre anoreksik kadınlar için amenorenin neden istenilen bir durum olduğu ortadadır. Eril beden ve dişil beden her daim farklı toplumsal değer ve anlamlara sahip olduğu için fallus-merkezci bu kültürde dişil özellikler olarak tanımlanan utanç ve iffet ile ilişkilendirilen kadın/kız çocuğunun bedeninin değişen fiziksel görünümü ve bu bağlamda ortaya çıkan toplumsal beklentilerin doğrultusunda nesneleştirilmesi ve erkeğin onun üstünde denetim hakkı olması, onun bedenine isteği dışında ulaşılması kendisinden, kendi bedensel bütünlüğünden nefret etmesine, suçluluk duymasına neden olmaktadır. Bu ise simgesel olarak rahmi (histeriyi) söküp atma çabalarını yani eril tahayyülün fantezisi olan kadın temsilinden kopma çabalarını anlaşılır kılmaktadır. Dolayısıyla anoreksik bireylerin kendini istismar eden davranışlarının bu bağlamda okunması gerekmektedir.

Sağlığın sadece işlev bozukluğunun tersi olarak tanımlanmadığı aynı zamanda refah, gelişim, erdem gibi “iyi” hatta “güzel” olarak kabul edilen birçok kavram ile yer değiştirdiğine dair argümanlar “Sağlık ve İyileşme Nedir?” başlığı altında tartışılmıştır. Sunulan veriler ekseninde bedenlerin ve ortamların iç içe geçmesi ontolojik bir ayrım kabul etmediği için insan olan-olmayan aktörlerin ilişkiselliği, organik-inorganik yaşamın ayrılmazlığı ile bağlantı kurularak bedenin sağlıklı veya hasta olma ya da iyileşme kapasitesinin, bedenlerin karşılaşmaları ve duygulanımlarının tekrarı ile doğru orantılı olduğu görülmüştür. Bununla birlikte bedenin keşfinin M. Foucault’a atfedilmesinin aksine kadın hareketleriyle bağlantılı olduğu Federici’nin Marx’ın ilksel birikim kavramını kadın emeği, kadın bedeni üzerinden okumasını yaptığı “Caliban ve Cadı” kitabından referanslarla sunulmuştur. Bu kapsamda kapitalizm ve biyoiktidarın nasıl birlikte var olarak birbirlerini desteklediği, dolayısıyla bu kapsayıcı iktidar biçiminin istihdama uygunluk ile ilişkili olarak “sağlık”ı nasıl bir meta değer haline

dönüştürdüğü, kendi toplumsal ilişkilerinden kaynaklanan çelişkileri meşrulaştırmak için suskunluk sarmalını nasıl kullandığı ve bu bağlamda anoreksiya nervozanın neden psikopatoloji olarak ele alınmaması gerektiği aşıkardır.

Sunulan bilgiler ekseninde belirttiğim gibi toplumsallaştırılması gereken bedenler ile ilgili cezalandırma -ki akıl hastanesi bir cezalandırma sistemi ve gerçekte akli dengesi yerinde olan söz konusu bireyler için ciddi bir insan hakları ihlalidir- sistemleri yerine bu tarz davranışların toplumsal/yapısal nedenleri sorulması gerektiğini kanıtlar niteliktedir. Günümüzde özneliliğin sahası olarak tanımlanan yaşayan bedenler üzerindeki kontrol ve kodlama sistemleri, bu tarz davranış biçimlerinin toplumsal ve yapısal nedenleri sorulmadığı takdirde ve sadece fizyolojik olarak ele alındığı müddetçe insan ilişkilerini sistematik olarak yapılandırmaya devam edecektir. Bu durum ise kendilerini ifade edebilecekleri dil/söylem yaratma olanağından yoksun bırakılan azınlık olarak konumlandırılan bedenler üzerinde suskunluk sarmalının nasıl işlediğini oldukça net bir şekilde göstermektedir. Normun dışında bırakılan bu kadınların/anoreksiklerin deneyimlerinin karşılaşmalar ve duygulanımlardan kaynaklanmasının göz ardı edilmesiyle bağlantılı olarak söz konusu bireylerin bedenleri aynı zamanda eleştirel anlamsal şekillendirme görevi görmesinden dolayı bu durum işaret edilen anoreksiyayı deneyimleyen bireyler için anoreksiya nevozanın neden kendi başarısızlığı olarak tanımlandığını göstermektedir. Bu ise normun dışında kalan/bırakılan bireylerin kendilerini neden ve nasıl her daim çatışmalı/çelişkili durumların içerisinde bulduklarına dair net bir kanıt niteliğindedir.

Daha önceki bölümlerde anoreksiyanın -yeme bozuklukları ve kendine zarar verme gibi davranışların- diğer bilim alanları içerisinde yanlış veya yetersiz değerlendirildiği üzerinde duruldu. Dahası aynıyla vaki sanatın da ana konusu olarak ele alınmadığına dair argümanlar tartışıldı. Bu durumun yanı sıra kadın bedeninin kadın sanatçılar tarafından temsil edilmesi ve kadın deneyiminin dile getirilmesinin ciddiye alınmadığı gibi erkek duyarlılığıyla ele alındığı ve dolayısıyla bu bağlamda çalışan sanatçıların çalışmalarının göz ardı edildiği sorunsalı B.T.Smith, H.Wilkie, L.A.Raeven

kardeşler, M.Rosler ve eser metni çerçevesinde ele alınan diğer birçok sanatçı ile ilişkilendirilerek açıklandı. Tüm bu argümanlara göre dışlanma korkusu olmadan kendi deneyimlerini dile getiren ve sanatçının da kadın olabileceğini kendi bedenini vekil olarak üretim yapan sanatçıların kabaca ve çelişkili bir şekilde çenelerini kapatmalarının istenmesinin yanlış olmasının yanı sıra diğer sanatçıların veya sanat kurumlarının bu duruma karşı sessiz kalması kabul edilemezdir. Oysa ki oldukça toplumsal bir mesele olan anoreksiyanın kişisel bir trajedi olarak ele alınması ne yazık ki söz konusu trajedinin görünür ve/veya meşru kılınabileceği, tartışılabilmesi sanat alanının/kurumunun norm koyduğunu/yarattığını göstermektedir. Oysa anoreksiyanın ve diğer tüm kişisel trajedilerin küresel bir sorun olduğu gerçeği ancak görünürlüğü ile mümkündür. Dolayısıyla bu gibi konular hakkında düşünülmesini, dile getirilmesini sağlayabilecek, suskunluk sarmalını kırma potansiyeline sahip, değişimi önleyebilecek olanlar dışlanma korkusu olmayanlar ve dışlanmayı göze alanlardır, sanatçılardır.

Anoreksiya gibi davranış biçimlerinin toplumsal ve yapısal nedenlerinin sorulması gerekliliği üzerinde tekrar durarak iyileşme/işlevsel iyileşmenin toplumsal olan ile ilgili olduğu kabul edilmeli ve bu durumun tedavisinin tek tek bedenlerin tedavisi ile değil onu ortaya çıkaran unsurların, toplumun, dilin yersizyurtsuzlaştırılması ile mümkün olduğu anlaşılmalıdır. Dolayısıyla anoreksiya nervoza bireysel gibi gözüken ancak toplumsal ve politik bir olgu, ciddi bir feminist meseledir. Ve bu bağlamda anoreksiya nervoza ile mücadele çalışmalarımın temelini oluştursa da çalışmalarım aracılığıyla bu problemin sadece benim değil bilakis toplumsal bedenin problemi olduğunu göstererek bedeni dönüştürmenin zorlu sürecini izleyicinin üzerinde düşünmesi için tartışmaya açıyorum. Beden imgesinin değişiminin anlatısı üzerinde kendi bedenimi vekil olarak izleyicinin yargılayıcı, ayırt edici bakışlarını davet etmek ve anoreksiya nervoza ile ilişkili, kadınların hatta kadın sanatçıların uyması dikte edilen yapılara meydan okuyorum.

5. KAYNAKÇA

Makaleler

Uslu, A. (2020). Anlamların Organlız Bedeni. *ViraVerita E-Journal: Interdisciplinary Encounters*, 11, 115-139.

Boero, N. ve C.J. Pascoe (2012). Pro-anorexia Communities and Online Interaction: Bringing the Pro-ana Body Online, *Body & Society*, <http://bod.sagepub.com/content/18/2/27>, Published by Sage, The TCS Centre, Nottingham Trent University, 18(2) 27–57, DOI:10.1177/1357034X12440827 (erişim, 01.12.2022)

Dias, K. (2003). The Ana Sanctuary: Women’s Pro-Anorexia Narratives in Cyberspace. *Journal of International Women's Studies*, <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol4/iss2/4>, 4(2), 31-45, (erişim 01.12.2022)

Fox, N., K. Ward and A. O’Rourke, (2005). Pro-anorexia, Weight –loss Drugs and the Internet: an ‘Anti-recovery’ Explanatory Model of Anorexia, *Sociology of Health & Illness*, [Elektronik Versiyon] UK:University of Sheffield, <https://doi.org/10.1111/j.1467-9566.2005.00465.x>, 27.7, 944-971, (erişim 01.12.2022)

Iliadis Ch., Frantzana A., Ouzounakis P., Kourkouta L., (2020). Anorexia nervosa: A literature review, *Article in Progress in Health Sciences*, 10.2, 74-79

BALTEZAREVIĆ, R.V. and P.B.KWIATEK and B.V. BALTEZAREVIĆ and V.N. BALTEZAREVIĆ (2022). The meaning of silence in personal communication: spiral of silence or a stimulant of creativity?, *Article in Creativity Studies*, Published by Vilnius Gediminas Technical University, 15.1, 58–73

Boz, H. A. (1999). Kitle İletişim Araçları ve Suskunluk Sarmalı . Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES), 32.1, DOI: 10.1501/Egifak_0000000016

Muldtofte, L. (2018). The Grace of my Perfect Skeleton: an Autoethnographic Analysis of the Anorexic Body, Denmark:Aarhus University, Capacious: Journal for Emerging Affect Inquiry

A.Çelikkan, H., Ş.Aksoy, (2020). Sanat Temelli Araştırma Yöntemi “Otoetnografi”, *Journal of Arts*, 3.4, 355-361

Tezler

Goodman, E. E. (2016). Feeding Feminism: Food and Gender Ideology in American Women's Art, 1960-01979, *Doctor of Philosophy*, USA:University of California San Diego, Art History, Theory, and Criticism

Weiss,S. (2013). Gendered Binaries in Eating Disorder Narratives, *Honors Thesis*, USA:Brown University, Gender and Sexuality Studies

Trussler, M. (2011). Taming Flesh: shared concepts of food and the body between women in the middle ages and today, Goldsmiths, University of London

Willems, L. (2018). What Is Normal, What Is Healthy? A Comparative Study of Anorexia Nervosa Through the Lens of Autobiographical Illness Narratives , Holland:Utrecht University

Düşgör, B.P. (2007). Anoreksiya Nervoza’da Babalık İşlevinin Projektif Testlerle Değerlendirilmesi, *Doktora Tezi*, İstanbul:İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı

Yapa, B.E. (2019). Anoreksiya Nervozada Nüfuz Edici Anne İmgesi Sorunsalının Projektif Testlerle Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul:İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Psikoloji Anabilim Dalı

Acil, Ş. (2019). Kadının Sosyal Psikolojisinin Sanat Düzleminde Yorumlanması, *Sanatta Yeterlilik Tezi*, Ankara:Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Bileşik Sanatlar ASD

Kaşmer, N. (2014). Kadınlarda Yeme Stili ve İpucu Etkisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, ve Obezite Sorununda Maruz Bırakma ve Tepki Önlemeye Dayalı Psikoeğitim Programının Etkinliğinin Araştırılması (Pilot Çalışma), *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara:Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı

Kutlualp, C. (2019). Failed Metamorphosis, Self-Starvation and The Innocence of Anorexia: an Analysis of The Vegetarian, *in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts*, İstanbul:Sabancı University Institute of Social Sciences

Özbek Şimşek, D. (2019). There Is More To It Than Just Being Thin: An Interpretative Phenomenological Analysis of Patients' Perceptions Of Anorexia Nervosa, *in partial fulfillment of the requirements for the degree of doctor of philosophy*, Ankara:Middle East Technical University The Graduate School of Social Sciences Department of Psychology

Çiftçi, C. (2014). Çağdaş Sanatta Hasta Beden İmgeleri, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara:Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Resim ASD

Çiçek, Z. M. (2012). Patolojik Beden Üzerine Görsel Yorumlar, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara:Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Resim ASD

Tokdemir Özüdoğru, I. (2012). Sanatta Beden Kavramı ve Beden Sanatı, *Sanatta Yeterlilik Tezi*, Ankara:Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim ASD,

Coşkun, K.Z. (2019). Anoreksiya Nervoza Tanısı Alan Kadınlarda Beden İmgesi ve Çocukluk Çağı Travmasının İncelenmesi,*Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Programı

Cetll, F. (2011) Birth and Death of an Autonomous Protesting Anorexic Subject: Anorexic Body That Matters, *Master of Arts*, Hungary, Budapest:Central European University Department of Gender Studies,

Ledwell-Hunt, J. (2013). *Anorexic Affect: Disordered Eating and Conative Body, Doctor of Philosophy*, Edmonton, Alberta: University Alberta

Kitaplar

Haraway,D.J(2018).*Modest_Witness@Second_Millennium.FemaleMan©_Meets_Onco MouseTM*, 2. Basım, New York:Routledge, 1997

Ariadad, S., (2015) “The Alien Anorexic and Post-Human Bodies”,*You must make your death public : a collection of texts and media on the work*, C.Kraus (drl.), London ; Berlin : Mute Publishing

Sallendyke, S. (S. Dyke). (2013). *Deleuze and Research Methodologies*, Edinburgh University Press

Duff, C.(2014). *Assemblages of Health: Deleuze’s Empiricism and the Ethology of Life*, Social Sciences and Health Research Unit Monash University Caulfield East, VIC Australia:Springer Science+Business Media Dordrecht

Edinburgh University Press. (2010). *Deleuze and Contemporary Art*. S. Zepke ve Si. O’Sullivan (çev.)

Adams,C.J. (2013). *Etin Cinsel Politikası: Feminist - Vejetaryen Kuram*, G.Tezcan ve E.Boyacıoğlu (çev.), 4.Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1990

Gatens,M. (2018). *İmgesel Bedenler*, D. Eren (çev.), 1.Basım, İstanbul:Otonom Yayıncılık, 1996

Braidotti,R. (2017). *Göçebe Özneler: Çağdaş Feminist Kuramda Bedenleşme ve Cinsiyet*, Ö. Karakaş(çev.), 1.Basım, İstanbul: Kolektif Kitap, 2011

Maner,F.(2007). Yeme Bozuklukları (48.Böl.), E.Köroğlu ve C.Güleç (Ed.), *Psikiyatri Temel Kitabı* içinde,, Ankara:HYB Basım Yayın

Young, I.M. (2005). *On Female Body Experience “Throwing Like a Girl” and Other Essays*, Oxford University Press

Antmen,A. (2017). *Kimlikli Bedenler - Sanat,Kimlik,Cinsiyet*, 3.Basım, İstanbul:Sel Yayıncılık,2014

Haraway, D.J. (2010). *Başka Yer: Donna Haraway'den Seçme Yazılar*, G.Pusar (çev. ve drl.), 1.Basım, İstanbul: Metis Kitap

Braidotti, R. (2018). *İnsan Sonrası*, Ö.Karakaş (çev.), 2.Basım, İstanbul:Kolektif Kitabevi, 2013

Lafargue, P. (2016). *Tembellik Hakkı*, E.Sunar (çev.),1.Basım, İstanbul:Say Yayınları, 1883

Naskali, E.G. ve A. Koç(drl.). (2015). *Beden Kitabı*, 2.Basım, İstanbul:Kitabevi

Newman, E.L. (2018). *Female Body in Contemporary Art: Dieting,Eating Disorders, Self-Harm and Fatness*, New York: Routledge

Antmen, A. (2016). *Sanat/Cinsiyet, Sanat Tarihi ve Feminist Eleştiri*, 5.Basım, İstanbul:İletişim Yayınları, 2008

Butler, J. (2019). *Cinsiyet Belası*, B. Ertür (çev.), 7.Basım, İstanbul:Metis Yayınları, 1999

İnceoğlu, Y. ve A. Kar, (2016). *Dişilik, Güzellik ve Şiddet Sarmalında Kadın ve Bedeni*, 2. Basım, İstanbul:Ayrıntı Yayınları, 2010

Direk, Z. (Mart 2018). *Cinsel Farkın İnşası:Felsefi Bir Problem Olarak Cinsiyet*, 2.Basım, İstanbul:Metis Kitap, Aralık 2018

Federici, S. (2020). *Caliban ve Cadı Kadınlar, Beden ve İlksel Birikim*, B. Tanrısever ve E. Durmuş ve M.İnan ve M.çelik ve S.Özer (çev.), Yeni Çev. 1. Basım, İstanbul:Otonom Yayıncılık, 2004

Fallon, Patricia and Katzman, Melania A., and Wooley, Susan C. (1994). *Feminist Perspectives on Eating Disorders*, New York London:The Guilford Press

Stark, H. (2019). *Deleuze'den Sonra Feminist Teori*, Y. Cingöz (çev.), 1.Basım, İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2017

Singer, P. (2015). *Pratik Etik*, N. Çatlı (çev.), 1.Basım, İstanbul: İthaki Yayınları, 2011

Kafka, F. (2020) *Açlık Sanatçısı*, A. Arpad(çev.), İstanbul: Koridor Yayıncılık, 1924

Özenç, T.B. (2010). *Anoreksi; Söyle Bedenin Düşmanmıydı?, Bedende Kıpırdanmalar*; [Elektronik Versiyon] G.Elçik ve T. B. Özenç (drl.), 1. Basım, İstanbul:Varlık Yayınları

Eco, U. (2019). *Güzelliğin Tarihi*, A.C. Akkoyunlu (çev.), 1.Basım, İstanbul: Doğan Kitap,2004

Eco, U. (2019). *Çirkinliğin Tarihi*, :K. K. Akbulut (çev.), 4.Basım, İstanbul:Doğan Kitap,2007

İnternet Kaynakları

Smith, V.(2018). Anoreksiya: Göğüs Bağlama ve Beden Nefretinin Meşrulaşması, <https://feministvesvese.com/2019/04/10/anoreksiya-meme-baglama-ve-beden-nefretinin-mesrulasmasi/> (erişim 08.01.2020)

Yardımcı, S. (2020). Hepimiz Likeniz! Feminist Yaşam ve Dünyayla Akrabalık, e-Skop, <https://www.e-skop.com/skopbulten/hepimiz-likeniz-feminist-yasam-ve-dunyayla-akrabalik/5673> (erişim 13.09.2020)

Bozok, N. (2019). Herkesle ve Kimsesiz, Türler Arasında ve Kökensiz Siborg: Donna Haraway’ın Düşüncesinde Feminist Bir Beden Politikasının İmkânları . ViraVerita E-Dergi , (9) , 128-148 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/viraverita/issue/46646/532155> (erişim 13.09.2020)

Yardımcı, S. (2019). Biyopolitika ve Ölüm, e-Skop, <https://www.e-skop.com/skopbulten/biyopolitika-ve-olum/5421> (erişim 13.09.2020)

Gümüő, Ç. & Alver, E. (2020). Toplum Sağlığının Korunması Bağlamında Bir Sosyal Sorumluluk ve Bilinçlendirme Kampanyası: Anoreksiya Nervoza Fenomeni, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi , 8 (23) , 365-381 . DOI: 10.33692/avrasyad.724958 (erişim 28.10.2020)

Chanter, T. (2009). “Psikanalitik ve Post-Yapısalcı Feminizm ve Deleuze”, [Elektronik Versiyon] Cogito, Feminizm, Yapı Kredi Yayınları, Üç Aylık Düşünce Dergisi, Sayı:58 , Sy.:94-129, (erişim 03.11.2020)

Durutürk,B.(2018). Feminizm ve Çokkültürlülük Arasındaki İlişki Üzerine bir İncelme, Dergipark, Cilt 20, Sayı 2, Sy. 76-90, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/608803> (erişim 28.10.2020)